

**MSc law &
economics**

DEPARTMENT of ECONOMICS,
UNIVERSITY of MACEDONIA
and SCHOOL of LAW,
ARISTOTLE UNIVERSITY of THESSALONIKI

ΔΠΜΣ: ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

ΣΥΜΒΑΣΗ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Διπλωματική εργασία της

Καρανικόλα Μαρίας-Παρασκευής (mle: 19016)

Επιβλέπων Καθηγητής: Τιμολέων Κοσμίδης

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
I. Ορισμός και σημασία της ηλεκτρικής ενέργειας	
I.1. Ηλεκτρική Ενέργεια - Ορισμός	6
I.2. Η ιστορική εξέλιξη του εξηλεκτισμού στην Ελλάδα	6
I.3. Τεχνικές ιδιαιτερότητες αναφορικά με τη χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας	8
II. Η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα - Ιστορική αναδρομή	
II.1. Η ίδρυση της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ)	8
II.2. Το μονοπώλιο της ΔΕΗ	10
II.3. Η εξέλιξη της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας	11
II.4. Η σύγχρονη ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας: Απελευθέρωση, Ανταγωνισμός	11
III. Η ηλεκτρική ενέργεια ως έννομο αγαθό στο πλαίσιο του ΑΚ	
III.1. Η τοποθέτηση της πρώιμης ελληνικής νομολογίας	14
III.2. Η πρόβλεψη του άρθρου 947 παρ. 2 ΑΚ περί νομικής φύσης της ηλεκτρικής ενέργειας	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας:

Ένταξη στο σύστημα του ΑΚ

1.1.	Απόψεις περί πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας	19
1.2.	Συμβατικό Αντικείμενο	20
1.3.	Υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών	23
1.4.	Νομικός χαρακτηρισμός συμβάσεων προμηθείας	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Συμβατότητα της σύμβασης προμήθειας με το δίκαιο

προστασίας καταναλωτή

2.1.	Η έννοια του καταναλωτή	36
2.2.	Η έννοια του προμηθευτή	41
2.3.	Οι ΓΟΣ ως αφετηρία του προβλήματος: Έννοια και νομική φύση των ΓΟΣ και έλεγχος μέσω διατάξεων του ΑΚ	45
2.4.	Καταχρηστικότητα των ΓΟΣ και δικαστικός έλεγχος	50
2.5.	Έννομες συνέπειες του καταχρηστικού χαρακτήρα	54
2.6.	Μέσα προστασίας του καταναλωτή	60

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	63
---------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	65
---------------------	----

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ - ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	67
---	----

ΣΥΝΘΗΚΕΣ - ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ - ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ	68
---	----

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση, μελέτη και κατανόηση του ειδικού θέματος δικαίου των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας μέσα από τη νομοθεσία και τη νομολογία. Πιο συγκεκριμένα αποτελεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση της νομικής φύσης των συμβάσεων αυτών, των Γενικών Όρων Συναλλαγών και των μέσων προστασίας του καταναλωτή που τις αφορούν. Μέσα από αυτή την ανασκόπηση αναδύεται ο νομικός χαρακτηρισμός των συμβάσεων και το νομικό πλαίσιο προστασίας του σύγχρονου καταναλωτή. Ειδικότερα γίνεται αναφορά τόσο στα επιμέρους μορφολογικά χαρακτηριστικά της σύμβασης όσο και στις υποχρεώσεις αμφοτέρων των μερών. Ωστόσο, συνέπεια της διαπραγματευτικής ανισότητας των μερών είναι η συχνή διατύπωση καταχρηστικών Γενικών Όρων Συναλλαγών από τους προμηθευτές. Για το λόγο αυτό η διαφάνεια, η σαφήνεια, η ευθύτητα και η εντιμότητα είναι απαραίτητες αξίες στις συναλλαγές, ώστε αυτές να εξακολουθούν να λειτουργούν προς όφελος όλων των μερών αλλά και της οικονομίας συνολικά.

ABSTRACT

This project aims to explore, study and understand the specific legal issue relating to electricity supply contracts through legislation and case law. More specifically, it constitutes a literature review concerning the legal form of those contracts, the general conditions of trade and consumer's available remedies. Through this literature review, it emerged the legal classification of those contracts and the legal framework that protects today's consumers. In particular, it refers to all the main features of the contract as well as to the obligations of the two parties. However, the negotiating power inequality between the parties often leads suppliers to the formulation of unfair general trade conditions. Thus, transparency, clarity, openness and honesty are still necessary values for our trade, in order to enable them to continue benefit all the parties as well as the whole economy.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρούνται ραγδαίες εξελίξεις στην οργάνωση και τη λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Το σύγχρονο δίκαιο της ενέργειας βασίζεται στο ευρωπαϊκό πρότυπο και έχει αντικαταστήσει το παλιό μονοπώλιο της ΔΕΗ με ένα νέο σύστημα επιβεβλημένου διαχωρισμού των δραστηριοτήτων της μεταφοράς και της διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας από τις δραστηριότητες της παραγωγής και της προμήθειας. Πλέον η παραγωγή και η προμήθεια αναπτύσσονται υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού μεταξύ περισσοτέρων επιχειρήσεων. Οι παραπάνω ριζικές αλλαγές επηρεάζουν τον τρόπο κατάρτισης των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και τους ρόλους των επιχειρηματιών - προμηθευτών και των πελατών - καταναλωτών στο πλαίσιο των συμβάσεων αυτών.

Έτσι, προκύπτει η ανάγκη διερεύνησης της νομικής φύσης των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας μέσα από νομοθετικούς κανόνες και νομολογιακά παραδείγματα. Ο νομικός χαρακτηρισμός των συμβάσεων αυτών αποτελεί την αφετηρία για την ανάλυση και κατανόηση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αμοτέρων των συμβαλλομένων μερών. Οι σχετικοί δικαϊκοί κανόνες αποσκοπούν στη διατήρηση και τη λειτουργία ενός υγιούς ανταγωνισμού που θα διασφαλίζει τα συμφέροντα τόσο των επιχειρηματιών-προμηθευτών ηλεκτρικής ενέργειας όσο και των πελατών-καταναλωτών

Η παρούσα διπλωματική εργασία προσδοκά να καλύψει, επιλεκτικά, το ειδικό αυτό θέμα δικαίου στα παραπάνω επιστημονικά πεδία με αναφορά στη νομοθεσία και τη νομολογία. Αυτό που καταδεικνύεται, είναι η ανάγκη διαρκούς έκδοσης και θέσπισης νέων μέτρων και κανόνων δικαίου, λαμβανομένης υπόψη της πολυπλοκότητας των ζητημάτων αυτών και των κενών που ανακύπτουν από την υιοθέτηση καταχρηστικών Γενικών Όρων Συναλλαγών, βλαπτικών για τα συμφέροντα των χρηστών - καταναλωτών. Στόχος της εργασίας αυτής είναι η ανάλυση της νομικής φύσης των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, η διερεύνηση της διατύπωσης καταχρηστικών ΓΟΣ εκ μέρους των προμηθευτών στο πλαίσιο των συμβάσεων αυτών καθώς και η αναζήτηση των τρόπων προστασίας των καταναλωτών απέναντι σε κάθε προσβολή των δικαιωμάτων τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Ορισμός και σημασία της ηλεκτρικής ενέργειας

I.1. Ηλεκτρική Ενέργεια - Ορισμός

Η ηλεκτρική ενέργεια¹ είναι η ενέργεια που μεταφέρει το ηλεκτρικό ρεύμα και αναφέρεται στην κινητική ενέργεια των κινούμενων ηλεκτρονίων (ηλεκτρικό ρεύμα), λόγω της ύπαρξης διαφοράς δυναμικού στα άκρα ενός αγωγού. Όταν αναφερόμαστε σε χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας εννοούμε ότι αυτή μετατρέπεται σε άλλη μορφή ενέργειας, π.χ. σε κινητική ενέργεια όταν λειτουργεί ένας κινητήρας ή σε φως όταν ανάβει ένας λαμπτήρας.

Ο σύγχρονος κόσμος εξαρτά την επιβίωση και την ευημερία του από αυτό το είδος ενέργειας. Η πλειονότητα των συσκευών λειτουργεί με ηλεκτρικό ρεύμα. Υπάρχουν πολλοί τρόποι παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Οι κυριότεροι είναι η καύση διαφόρων ουσιών (λιγνίτης, πετρέλαιο, κάρβουνο), τα πυρηνικά εργοστάσια, τα ηλιακά πάρκα, τα υδροηλεκτρικά φράγματα και τα αιολικά πάρκα. Τα τελευταία 20 χρόνια γίνονται έντονες προσπάθειες αύξησης του ποσοστού ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται με τη χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.

Το μεγάλο μειονέκτημα της ηλεκτρικής ενέργειας είναι η δύσκολη, σχεδόν αδύνατη μακροχρόνια αποθήκευσή της. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να καταναλώνεται ταυτόχρονα με την παραγωγή της ή να αποθηκεύεται αφού πρώτα μετατραπεί σε άλλες μορφές ενέργειας (π.χ. χημική, δυναμική κ.λ.π.). Η ανάγκη άμεσης κατανάλωσης της ηλεκτρικής ενέργειας έχει οδηγήσει στην κατασκευή ενός παγκόσμιου πλέγματος ηλεκτρικών δικτύων, έτσι ώστε να μπορεί να μεταφέρεται εύκολα και με ασφάλεια, από το σημείο παραγωγής της στο σημείο κατανάλωσης.

I.2. Η ιστορική εξέλιξη του εξηλεκτρισμού στην Ελλάδα

Η ηλεκτρική ενέργεια άρχισε να χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο γύρω στο 1880, οπότε και εμφανίστηκαν διεθνώς οι πρώτες μονάδες παραγωγής και επομένως είναι ένα σχετικά πρόσφατο τεχνολογικό επίτευγμα². Η σημασία της ηλεκτρικής ενέργειας είναι τεράστια στη σύγχρονη εποχή καθώς επηρέασε σημαντικά τη ζωή των ανθρώπων τόσο

¹ βλ Βικιπαιδεια, η ελεύθερη Εγκυκλοπαιδεια

² βλ Λιάπη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 43

ατομικά όσο και συλλογικά με αποτέλεσμα να αλλάξει την πορεία της ανθρωπότητας. Η ηλεκτρική ενέργεια έχει εξελιχθεί σε κινητήρια δύναμη για την ανθρώπινη ζωή καθώς αποτελεί μοναδικό σταθμό στην πάλη του ανθρώπου για την κατάκτηση και τον έλεγχο της καθημερινής ζωής του³.

Στην Ελλάδα η πρώτη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας κατασκευάστηκε το 1889 στην οδό Αριστείδου στο κέντρο της Αθήνας⁴. Η Γενική Εταιρεία Εργολησιών ανέλαβε, ειδικότερα, ύστερα από σύμβαση με την Ελληνική Κυβέρνηση την παραγωγή και την παροχή ηλεκτρικού φωτός και ηλεκτρικής δύναμης για την περιοχή που βρίσκεται εντός των ορίων της πλατείας Ομόνοιας, της οδού Πανεπιστημίου, της πλατείας Συνάγματος και των οδών Ερμού και Αθηνάς. Το επόμενο βήμα υπήρξε η ίδρυση της Ελληνικής Ηλεκτρικής Εταιρείας το 1899 από την Εθνική Τράπεζα, τη Γενική Εταιρεία Εργολησιών και την εταιρεία Thomas-Houston της Μεσογείου με αποτέλεσμα την ηλεκτροδότηση σημαντικών αστικών κέντρων, δηλαδή της Αθήνας, του Πειραιά, της Πάτρας, της Ερμούπολης, της Καλαμάτας, του Αργοστολίου και της Χαλκίδας. Οι πόλεις αυτές αποτελούσαν τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της εποχής με την εντονότερη ναυτική, εμπορική και βιομηχανική δραστηριότητα.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, αναχαίτησαν την εξέλιξη του εξηλεκτρισμού και οδήγησαν σε κρίση την Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρεία⁵. Κατά συνέπεια, το 1918 ηλεκτροφωτιζόταν μόλις το 17,5% του πληθυσμού της Παλαιάς Ελλάδας και μόλις το 5,5% του πληθυσμού της Νέας Ελλάδας⁶. Η κρίση εξ αιτίας των πολέμων προκάλεσε την κρατική παρέμβαση στον καθορισμό της τιμής πώλησης του ρεύματος καθώς και στη δανειοδότηση και οικονομική ενίσχυση των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου εμφανίστηκαν μικρές τοπικές μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με μεγαλύτερη την Ηλεκτρική Εταιρεία Αθηνών και Πειραιώς που προέκυψε από τη συγχώνευση παλαιότερων εταιρειών, οι οποίες τελούσαν αρχικά υπό τον έλεγχο μεγάλης ομάδας ελληνικών τραπεζών και του αγγλικού ομίλου Power and Traction Finance Company. Την εποχή εκείνη⁷ επιλύθηκε σημαντικά το ζήτημα του επαρκούς ηλεκτροδότησης της ευρύτερης περιοχής της

³ βλ Παντελάκη, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας (1991), σ. 19

⁴ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 44

⁵ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 45

⁶ βλ Παντελάκη, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας (1991), σ. 177

⁷ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 46

Αθήνας⁸, με την τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος να είναι ακριβότερη στην Ελλάδα από ότι στο εξωτερικό⁹.

I.3. Τεχνικές ιδιαιτερότητες αναφορικά με τη χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας

Η παραγωγή και η προσφορά ηλεκτρικής ενέργειας συνδέεται άρρηκτα με τη ζήτηση σε πραγματικό χρόνο, με αποτέλεσμα η ηλεκτρική ενέργεια να καταναλώνεται τη στιγμή που παράγεται και αντιστρόφως¹⁰. Είναι σημαντικό να εξισορροπούνται συνεχώς η προσφορά και η ζήτηση η οποία μεταβάλλεται εξαιτίας διαφόρων παραγόντων, όπως εργάσιμες ή μη εργάσιμες μέρες, ημέρα ή νύχτα, καλοκαίρι ή χειμώνας. Επομένως είναι σαφές ότι η ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί ένα οικονομικό αγαθό με εντελώς ιδιαίτερα τεχνικά χαρακτηριστικά σε αντίθεση με το χρήμα ή άλλα αγαθά επειδή δεν μπορεί να αποθηκευτεί σε μεγάλες ποσότητες.

Από την άλλη πλευρά οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας μπορούν να κρατήσουν ποσότητες πρώτης ύλης (λ.χ. λιγνίτη ή πετρέλαιο) καθώς επίσης διαθέσιμη και την παραγωγική ικανότητα των εγκαταστάσεων παραγωγής¹¹. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς η προσφορά και κυρίως η ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας είναι απρόβλεπτη. Το αποτέλεσμα όμως είναι αύξηση του κόστους παραγωγής της ηλεκτρικής ενέργειας και τη διαφοροποίησή του ανάλογα με την κυμαινόμενη ζήτηση.

II. Η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα - Ιστορική αναδρομή

II.1. Η ίδρυση της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ)

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, εξαιτίας της εξάντλησης των ανθρώπινων και παραγωγικών πόρων, το επίπεδο ζωής στην Ελλάδα δεν ήταν ικανοποιητικό. Τον καλύτερο εξηλεκτρισμό της

---

⁸ βλ Τσοτσουρό, Ενέργεια και ανάπτυξη στην μεταπολεμική περίοδο (1995), σ. 85 επ., Παντελάκης, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας (1991), σ. 298 επ.

⁹ βλ Παντελάκη, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας (1991), σ. 183

¹⁰ βλ.Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 50

¹¹ βλ.Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 51

Ελλάδας ανέλαβε¹² η αμερικανική εταιρεία EBANSCO Services Inc. στο πλαίσιο των δράσεων του προγράμματος οικονομικής ανόρθωσης της χώρας του 1948. Επιπλέον, αργότερα ανέλαβε μαζί με την επίσης αμερικανική εταιρεία Pierce Management Inc. το πρώτο μεταπολεμικό ενεργειακό πρόγραμμα της Ελλάδας κυρίως με κεφάλαια της αμερικανικής βοήθειας¹³.

Ο σχεδιασμός που προτάθηκε προέβλεπε αφ' ενός την κατασκευή σύγχρονων υδροηλεκτρικών και θερμοηλεκτρικών εργοστασίων, που θα επέτρεπαν την αξιοποίηση των εθνικών πλουτοπαραγωγικών πηγών για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (υδατοπτώσεις και λιγνίτης), αφ' ετέρου την κατασκευή ενός ενοποιημένου δικτύου για τη μεταφορά και τη διανομή της παραγόμενης ενέργειας. Για την υλοποίηση αυτού του σχεδίου προκρίθηκε η ίδρυση της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ), η οποία έλαβε χώρα το 1950¹⁴.

Ο πρώτος νόμος για την ηλεκτρική ενέργεια είναι ο ν.2979/1922 "Περί ηλεκτρικών εγκαταστάσεων". Με το ν.δ. της 16/17 Οκτωβρίου 1925 παραχωρήθηκε σε ιδιώτες το αποκλειστικό δικαίωμα παραγωγής, μεταφοράς, μετασχηματισμού και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος σε περιοχές της Αττικής. Ειδικότερα, η ΔΕΗ ιδρύθηκε με τον ν.1468/1950 "Περί ιδρύσεως δημοσίας επιχείρησης ηλεκτρισμού" (Φ.Ε.Κ. Α' 169/7.8.1950), ο οποίος τροποποιήθηκε από τον ΑΝ 1672/1951¹⁵. Η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού είχε το αποκλειστικό προνόμιο της κατασκευής και εκμετάλλευσης των υδροηλεκτρικών και θερμοηλεκτρικών εργοστασίων σε όλη την επικράτεια και της εγκατάστασης ενός εθνικού δικτύου μεταφοράς και διάθεσης της παραγόμενης ενέργειας. Από την ίδρυσή της η ΔΕΗ ήταν νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου *sui generis* (αρθρ. 3 παρ. 1 του ΝΔ 3785/1957). Το ελληνικό δημόσιο κατείχε το σύνολο του μετοχικού κεφαλαίου και λειτουργούσε χάριν του δημοσίου συμφέροντος υπό την ανώτατη εποπτεία και τον έλεγχο του κράτους.

Σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό η ΔΕΗ επρόκειτο να συνυπάρξει με τις δημοτικές ή τις ιδιωτικές εκμεταλλεύσεις που

---

¹² βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (20018), σ. 47

¹³ βλ. Τσοτσόρο, Ενέργεια και ανάπτυξη στην μεταπολεμική περίοδο (1995), σ. 86 επ.

¹⁴ βλ. λεπτομερώς Παντελάκη, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας (1991), σ. 392 επ. και 417 επ., Τσοτσόρο, Ενέργεια και ανάπτυξη στη μεταπολεμική περίοδο (1995), σ. 87 επ.

¹⁵ βλ. Φορτσάκη, Δίκαιο της ενέργειας, (2009), σ. 281

προϋπήρχαν¹⁶. Εξαιτίας όμως της αδυναμίας τους να ανταποκριθούν στον αναγκαίο εκσυγχρονισμό η ΔΕΗ προχώρησε στην εθνικοποίηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας δια του ν.δ. 3523/1956 και σταδιακά εξαγόρασε, ιδίως την περίοδο 1957-1960, όλες τις επιχειρήσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας¹⁷. Η ΔΕΗ λειτούργησε ως κεντρικός μονοπωλιακός φορέας στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και λόγω του ειδικού προνομιακού καθεστώτος λειτουργίας, χρηματοδότησης και τιμολόγησης επετράπη ο επιμερισμός του κόστους ανάμεσα σε κερδοφόρες και ζημιογόνες περιοχές και δραστηριότητες που απαιτούσαν τεράστιους οικονομικούς πόρους¹⁸. Εξάλλου η λειτουργία ενός ενιαίου κρατικού φορέα στην παραγωγή, τη μεταφορά και τη προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας κατέστησε οικονομικά συμφέρουσα τη διασύνδεση των μεγάλων κέντρων κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας με τους απομακρυσμένους τόπους παραγωγής και επέτρεψε τον εξηλεκτρισμό και των πλέον απομονωμένων περιοχών της χώρας.

II.2. Το μονοπώλιο της ΔΕΗ

Στόχος της ΔΕΗ κατά την περίοδο 1950-1973 ήταν η εφαρμογή προγράμματος εξηλεκτρισμού για την εξασφάλιση φθηνής και άφθονης ηλεκτρικής ενέργειας¹⁹. Έτσι, παρά τις καθυστερήσεις, στο τέλος του 1964 ο ηλεκτροδοτούμενος πληθυσμός της χώρας ανήλθε στο 69%, ενώ στο τέλος του 1973 στο 98% του συνολικού πληθυσμού, και έφθασε στο 99% στα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Κατά την ίδρυσή της η ΔΕΗ σχεδιάστηκε να λειτουργεί κατά βάση ανεξάρτητη από το Κράτος, στην πράξη όμως βρισκόταν συνεχώς υπό την κρατική παρέμβαση με αποτέλεσμα τις χρόνιες δυσλειτουργίες. Υπό το καθεστώς κρατικού μονοπωλίου²⁰ η λειτουργία της ΔΕΗ δέχτηκε έντονη κριτική κυρίως στα εξής σημεία²¹. α) την επανειλημμένη εφαρμογή ανορθολογικής τιμολογιακής πολιτικής, η οποία επιβλήθηκε μέσω πολιτικών παρεμβάσεων. β) από περιβαλλοντική σκοπιά την υπερεντατική ανάπτυξη των λιγνιτωρυχείων και τη συγκέντρωση των

¹⁶ βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 48

¹⁷ βλ. λεπτομερώς Παντελάκη, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας (1991), σ. 433 επ., Τσοτσορό, Ενέργεια και ανάπτυξη στη μεταπολεμική περίοδο (1995), σ. 88, 90, 92.

¹⁸ βλ. Τσοτσορό, Ενέργεια και ανάπτυξη στη μεταπολεμική περίοδο (1995), σ. 87 επ.

¹⁹ βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 49

²⁰ βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 50

²¹ βλ. Τσοτσορό, Ενέργεια και ανάπτυξη στη μεταπολεμική περίοδο (1995), σ. 97, 99, 100, 103, 104, 107

λιγνιτικών σταθμών σε δύο μόνον γεωγραφικές περιοχές (Πτολεμαΐδα, Μεγαλόπολη). γ) την αδυναμία λειτουργίας με βάση επιχειρηματικούς κανόνες κατά παραγωγικό και ορθολογικό τρόπο εξαιτίας της ανάπτυξης κομματικών και συνδικαλιστικών δικτύων.

II.3. Η εξέλιξη της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι λειτουργίες σε σχέση με την εξέλιξη των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας θεωρούνταν φυσικό μονοπώλιο με αποτέλεσμα όλες οι δραστηριότητες που περιλαμβάνουν την παραγωγή, τη μεταφορά μέσω του δικτύου υψηλής τάσης, τη διανομή μέσω του δικτύου χαμηλής και μέσης τάσης, τη σύνδεση και την προμήθεια του τελικού καταναλωτή να ασκούνται από μια και μόνη επιχείρηση²². Όμως οι κανόνες οργάνωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας υπέστησαν εν τω μεταξύ μεταβολές. Σήμερα οι λειτουργίες για την παροχή της ηλεκτρικής ενέργειας είναι διακριτές από οικονομική και θεσμική άποψη, κατά δε το ισχύον δίκαιο οι δραστηριότητες είναι τέσσερις, δηλαδή η παραγωγή, η μεταφορά, η διανομή και η προμήθεια της ηλεκτρικής ενέργειας²³. Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας έχουν πλέον διευρυνθεί με αποτέλεσμα οι ιδιωτικές έννομες σχέσεις στο πεδίο της ηλεκτρικής ενέργειας να γίνουν ιδιαίτερος πολύπλοκες. Για την κατανόησή τους απαιτείται η γνώση της αναγκαιότητας των βασικών κανόνων της νέας οργάνωσης των ενεργειακών δραστηριοτήτων.

II.4. Η σύγχρονη ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας: Απελευθέρωση, Ανταγωνισμός

Η σύγχρονη ελληνική αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας, με κατεύθυνση την απελευθέρωσή της, βασίζεται σε ένα ορισμένο

---

²² βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 97

²³ Κατά το άρθρο 2 παρ 1 στοιχ. η' του ν. 4001/2011 ως ενεργειακή δραστηριότητα ορίζεται "η Παραγωγή, Μεταφορά, Διανομή και Προμήθεια Ηλεκτρικής Ενέργειας ή Φυσικού Αερίου, καθώς και η Χρήση Εγκατάστασης Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου και η Χρήση Εγκατάστασης Αποθήκευσης Φυσικού Αερίου". Πρβλ. επίσης ΣτΕ 1761/2016, ΕνεργΔικ 25/2016, 98, 102.

ευρωπαϊκό πρότυπο οργάνωσης και λειτουργίας²⁴, που επιβάλλει τον διαχωρισμό της ρυθμιζόμενης μονοπωλιακής δραστηριότητας της μεταφοράς και της διανομής της ενέργειας από τις δραστηριότητες της παραγωγής και της προμήθειας²⁵ οι οποίες πρέπει να αναπτύσσονται υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού μεταξύ περισσότερων επιχειρήσεων²⁶. Τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής αποτελούν φυσικά μονοπώλια και η διαχείρισή τους ανατίθεται σε ανεξάρτητους διαχειριστές οι οποίοι υποχρεούνται να παρέχουν στους παραγωγούς, τους προμηθευτές και τους καταναλωτές απρόσκοπτη πρόσβαση χωρίς διακρίσεις σε αυτά ώστε να εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία του ανταγωνισμού μεταξύ των παραγωγών και των προμηθευτών²⁷.

Η εξέλιξη του δικαίου της ηλεκτρικής ενέργειας στις μέρες μας ξεκίνησε από την Οδηγία 96/92/ΕΚ²⁸, η οποία διευκόλυνε τη δημιουργία μεγαλύτερης παραγωγικής ικανότητας, χωρίς όμως να επιβάλλει τη δημιουργία χονδρικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Στο κανονιστικό πλαίσιο αυτής στηρίζονται οι πρώτες θεσμικές κινήσεις για τον διαχωρισμό (unbundling) των δραστηριοτήτων της παραγωγής, της μεταφοράς και της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Η Οδηγία αυτή επέβαλε επίσης²⁹ για πρώτη φορά την αφαίρεση της εκμετάλλευσης του δικτύου μεταφοράς υψηλής τάσης από τις μέχρι τότε μονοπωλιακές επιχειρήσεις και την ανάθεση της διαχείρισής του στον διαχειριστή του συστήματος³⁰. Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας επιταχύνθηκε με την Οδηγία 2003/54/ΕΚ. Σε αυτήν κυριάρχησε ο σκοπός της πλήρους και σταδιακής απελευθέρωσης της αγοράς προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας³¹, ενώ ενισχύθηκαν τα μέτρα για τον διαχωρισμό των δραστηριοτήτων της μεταφοράς και της διανομής από

---

²⁴ βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 98

²⁵ βλ. Πανάγο, ΕνεργΔικ7/2007, 37 επ., Λελοβίτη, ΕνεργΔικ 12/2009, 21

²⁶ βλ. ΣτΕ 2323/2013, ΕνεργΔικ 19/2013, 127, 128 (σκ. 2), 130 (σκ. 8)

²⁷ βλ. Ηλιάδου, Η διείσδυση του δημοσίου δικαίου στη ρύθμιση των αγορών δικτύου (2010), σ.106 επ.

²⁸ βλ. ΣτΕ 1761/2016, ΕνεργΔικ, 25/2016, 98, 101 ("το άνοιγμα της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στον ανταγωνισμό είχε ξεκινήσει με την Οδηγία 96/92/ΕΚ")

²⁹ βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 99

³⁰ βλ. Μαρίνο, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο - Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (2003), σ. 66 επ.

³¹ βλ. ΣτΕ 1761/2016, ΕνεργΔικ 25/1016, 98, 101 (σκ. 7), ΣτΕ 2323/2013, ΕνεργΔικ 19/2013, 127, 130 (σκ. 8)

τις δραστηριότητες της παραγωγής και της προμήθειας³². Ο αποτελεσματικός διαχωρισμός ωστόσο των δικτύων από τις δραστηριότητες της παραγωγής και της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας επιβλήθηκε από τα μέτρα της Οδηγίας 2009/72/EK³³. Η ελληνική έννομη τάξη προσαρμόστηκε³⁴, για τον μετασχηματισμό της δομής της εγχώριας αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στις επιταγές του ενωσιακού δικαίου, κυρίως δια των βασικών ν.2773/1999³⁵ και ν.4001/2011. Ο ν.2773/1999 κατάργησε το αποκλειστικό δικαίωμα παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ³⁶, εξαντλώντας ωστόσο τα όρια διακριτικής ευχέρειας του ενωσιακού δικαίου, προκειμένου να ακολουθήσει το ευρωπαϊκό minimum απελευθέρωσης της αγοράς³⁷. Ο διαχωρισμός μεταξύ των ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων της παραγωγής και της προμηθείας από τις ρυθμιζόμενες μονοπωλιακές δραστηριότητες της μεταφοράς και της διανομής ηλεκτρικής ενέργειας πραγματοποιείται πληρέστερα δια του ν.4001/2011, δια του οποίου (άρθρο 1) ενσωματώνεται στο ελληνικό δίκαιο η Οδηγία 2009/72³⁸.

Ο ν.4001/2011 καθιερώνει την πλήρη απελευθέρωση της αγοράς προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Όλοι οι καταναλωτές είναι ελεύθεροι να επιλέγουν τον προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας με τον οποίο θα συμβληθούν (άρθρο 47 παρ. 1 εδ. α'), η δε προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας επιτρέπεται σε όσες επιχειρήσεις έχει χορηγηθεί άδεια προμήθειας (άρθρο 134). Ο ν.4001/2011 προβλέπει επίσης την απελευθέρωση του συστήματος οργάνωσης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από οποιαδήποτε μονοπωλιακή δομή, επιτρέποντας τη δραστηριότητα αυτή όχι προνομιακά σε μία μόνο επιχείρηση, αλλά σε όλους όσους έχουν λάβει άδεια παραγωγής ή έχουν νομίμως εξαιρεθεί από τη σχετική υποχρέωση (άρθρο 132 παρ 1). Ο ν.4001/2011 θεσπίζει

---

³² βλ. Μαρίνο, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο - Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (2003), σ. 113 επ.

³³ Η Οδηγία αυτή είναι βασικό συστατικό της λεγόμενης Τρίτης Δέσμης μέτρων, βλ. ΣτΕ1761/2016, ΕνεργΔικ 25/2016, 98, 101 (σκ. 7)

³⁴ βλ. Λιάπη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 100

³⁵ Ο ν. 2773/1999 υπέστη ευρείες τροποποιήσεις με τον ν.3426/2005 ενόψει της προσαρμογής στις επιταγές της Οδηγίας 2003/54/EK βλ. ΣτΕ 1761/2016, ΕνεργΔικ 25/2016, 98, 101 (σκ. 7). Τροποποιήσεις στον ν. 2773/1999 επέφερε και ο ν. 3175/2003. βλ. ΣτΕ 2323/2013, ΕνεργΔικ 19/2013, 127, 130 (σκ. 10)

³⁶ βλ. Φορτσάκη/Φαραντούρη, Δίκαιο της Ενέργειας (2016), αρ. 603

³⁷ βλ. Μαρίνο, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκαιο - Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (2003), σ. 138

³⁸ βλ. ΣτΕ1761/2016, ΕνεργΔικ 25/2016, 98, 102 (σκ. 8)

επίσης κανόνες ανεξαρτησίας του ΑΔΜΗΕ ως διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς Ενέργειας και του επιβάλλει μεταξύ άλλων την υποχρέωση να παρέχει πρόσβαση στο σύστημα στους κατόχους άδειας παραγωγής, προμήθειας ή εμπορίας ηλεκτρικής ενέργειας και στους επιλέγοντες πελάτες (άρθρα 94 παρ. 2 στοιχ. γ' και 101 επ.). Ακόμη ο ν.4389/2016 (άρθρο 142) υλοποιεί τον πλήρη ιδιοκτησιακό διαχωρισμό του ΑΔΜΗΕ από τη ΔΕΗ σε εφαρμογή του άρθρου 9 της Οδηγίας 2009/72/EK και του εναλλακτικού προς την πλήρη ιδιωτικοποίηση της επιχείρησης σχεδίου, που προβλέπεται στην υποπαράγραφο 4.3 της Παραγράφου Γ' του ν.4336/2015. Προς τον σκοπό αυτό διαμορφώνεται νέα σύνθεση του μετοχικού κεφαλαίου του ΑΔΜΗΕ, που διασφαλίζει τον πλήρη διαχωρισμό του από τη ΔΕΗ και τη διατήρησή του υπό τον έλεγχο του Ελληνικού Δημοσίου. Ο έλεγχος θα ασκείται από διαφορετικό φορέα του Δημοσίου σε σχέση με τη ΔΕΗ, η δε άμεση ή έμμεση συμμετοχή του Ελληνικού Δημοσίου στο εκάστοτε μετοχικό κεφάλαιο του ΑΔΜΗΕ δεν δύναται να υπολείπεται του 51%. Επίσης ο ν.4001/2011 προβλέπει κανόνες σχετικά με την ανεξαρτησία του ΔΕΔΗΕ ως διαχειριστή του δικτύου διανομής (άρθρο 124) και του επιβάλλει την υποχρέωση να διασφαλίζει τη σύνδεση των κατόχων αδειών παραγωγής, των προμηθευτών και των πελατών με το δίκτυο αυτό (άρθρο 127 παρ. 2. στοιχ. δ').

Οι νόμοι ν.2773/1999, ν.4001/2011, ν.4389/2016 εισάγουν ένα πολύπλοκο μοντέλο³⁹ στις έννομες σχέσεις της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας που διαφέρουν από τις έννομες σχέσεις του παρελθόντος οι οποίες αναπτύσσονταν μεταξύ της μονοπωλιακής επιχείρησης και ενός εκάστου καταναλωτή. Με τους νέους νόμους έχει διασπαστεί αυτή η ενιαία σχέση σε επιμέρους σχέσεις με την συμμετοχή των παραγωγών, διαχειριστών, προμηθευτών και καταναλωτών.

III. Η ηλεκτρική ενέργεια ως έννομο αγαθό στο

πλαίσιο του ΑΚ

III.1. Η τοποθέτηση της πρώιμης ελληνικής νομολογίας

Η χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας στον ελληνικό χώρο άρχισε κατά την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, οπότε δεν είχε θεσπισθεί

---

³⁹ βλ. Λιάπη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 101

ακόμη ο Αστικός Κώδικας⁴⁰. Το εμπράγματο δίκαιο των πραγμάτων ρυθμιζόταν στον "περί διακρίσεως κτημάτων" νόμο. Αναφορικά με αυτόν τον νόμο, ένα ζήτημα το οποίο τέθηκε ήταν αν υπάγονται στην έννοια των πραγμάτων και "αι φυσικαί ή αι τεχνητός παραγόμεναι δυνάμεις, ως πχ. ο ηλεκτρισμός"⁴¹. Τα δικαστήρια ασχολήθηκαν για πρώτη φορά με την ηλεκτρική ενέργεια σχετικά με ποινικές υποθέσεις "σφετερισμού ηλεκτρικής ενέργειας"⁴². Οι υποθέσεις αυτές αντιμετωπίστηκαν αρχικά ως τα ποινικά αδικήματα της απάτης⁴³. Αργότερα, ωστόσο, κρίθηκε αναγκαία η πρόβλεψη ιδιώνυμου ποινικού αδικήματος (άρθρο 28 ν.2979/1922 "περί ηλεκτρικών εγκαταστάσεων"), για τον λόγο ότι "... αι περί κλοπής διατάξεις του άρθρου 371 του ποιν. νόμου, καθό αφορώσαι εις ενσώματα κινητά πράγματα, δεν ηδύναντο να τύχωσιν εφαρμογής δια τον σφετερισμόν ηλεκτρικής ενέργειας..."⁴⁴.

Υποθέσεις αυτού του είδους απασχολούν και σήμερα τα δικαστήρια⁴⁵. Όπως προκύπτει από τη σχετική νομολογία, οι σχετικές αξιόποινες πράξεις διαπράττονται "κυρίως και αμέσως με τη μη αναγραφή του αναλισκομένου ρεύματος στον μετρητή με την δια τεχνικών μέσων καθ' οποιονδήποτε τρόπο επέμβασης στον μετρητή..., ώστε αυτός να δείχνει ολιγότερες μονάδες αναλισκομένου ρεύματος καθ' εκάστη χρονική περίοδο"⁴⁶. Το ίδιο έγκλημα διαπράττεται επίσης "...με τη σύνδεση κεντρικού καλωδίου της ΔΕΗ σε κάποια εγκατάσταση του δράστη, χωρίς το ηλεκτρικό ρεύμα να διέρχεται από μετρητή της ΔΕΗ, για την καταγραφή του ηλεκτρικού ρεύματος που καταναλίσκεται..."⁴⁷. Σήμερα οι υποθέσεις αυτές αντιμετωπίζονται διαφορετικά σε σχέση με την πρώτη ποινική νομολογία για τη ρευματοκλοπή, δηλαδή η ποινική ευθύνη θεμελιώνεται πλέον στους περί κλοπής κανόνες (ΠΚ 372 παρ. 2)⁴⁸ και όχι στους περί απάτης.

---

⁴⁰ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 62

⁴¹ βλ Πράτσικα, Εμπράγματον Δίκαιον κατά τον Αστικόν Κώδικα και το Βυζαντινορωμαϊκόν Δίκαιον, τον Ιόνιον Κώδικα και τον Σαμακόν Κώδικα (1947), σ. 14

⁴² βλ διατύπωση της ΑΠ 183/1936, Θεμ. 1937, 738

⁴³ βλ ΑΠ 142/1917 (ποινική), Θεμ. 1918, 434 επ., ΑΠ 317/1918 (ποινική), Θεμ. 1919, 130 επ.

⁴⁴ βλ ΑΠ 183/1936, Θεμ. 1937, 738, πρβλ περαιτέρω ΑΠ 412/1937, Θεμ. 1938, 14, 15

⁴⁵ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 63

⁴⁶ βλ ΑΠ 937/2010 (ποινική) [ΝΟΜΟΣ]

⁴⁷ βλ ΑΠ 1226/1995 (ποινική), ΕλλΔνη 1997, 210

⁴⁸ βλ ΑΠ 1942/2010, ΠοινΔικ 2011, 941, 942, ΑΠ 937/2010 (ποινική) [ΝΟΜΟΣ], ΑΠ 1226/1995 (ποινική), ΕλλΔνη 1997, 210

Ο Άρειος Πάγος διέγνωσε ήδη στην πρώιμη ποινική νομολογία του ότι μεταξύ της "εταιρίας Αερίοφωτος" και του καταναλωτή της ηλεκτρικής ενέργειας καταρτίζεται σύμβαση, την οποία απέφυγε να υπαγάγει ευθέως σε κάποιον γνωστό συμβατικό τύπο⁴⁹. Περιέγραψε όμως τα βασικά λειτουργικά χαρακτηριστικά της, δεχόμενος ότι *"κατά την καταρτισθείσαν αμφοτεροβαρή σύμβασιν το ποσόν του καθ' έκαστον μήνα πράγματι καταναλισκόμενου ηλεκτρικού ρεύματος και του επί τη βάσει τούτου καταβλητέου αντιτίμου θα εκανόνιζον αι ενδείξεις του γνώμονος"*. Κρίθηκε δε επίσης ότι πρόκειται για *"συμβόλαιον αμφοτεροφελές"*, στο πλαίσιο του οποίου *"το ποσόν του καταβλητέου τιμήματος ήτο κανονιστέον επί τη βάσει του ποσού του παρασχεθέντος πράγματος"*⁵⁰.

Αργότερα απασχόλησε τα δικαστήρια το ερώτημα⁵¹ αν *"η δύναμις συμβάσεως χορηγία... ηλεκτρικής δυνάμεως δια τον φωτισμόν της πόλεως... αποτελεί προμήθειαν εμπορεύματος και ως εκ τούτου η αξίωση πληρωμής του συμφωνηθέντος χρηματικού ανταλλάγματος"*⁵² υπέκυψε στην προβλεπόμενη τότε διετή παραγραφή. Η νομολογία των Τμημάτων του Αρείου Πάγου αμφιταλαντεύθηκε. Την πρώτη φορά έκρινε αρνητικά ως προς τον χαρακτήρα του ηλεκτρισμού ως εμπορεύματος⁵³, ενώ λίγο αργότερα έδωσε καταφατική απάντηση στο ίδιο ερώτημα⁵⁴. Το ζήτημα απασχόλησε τελικά την Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, η οποία τάχθηκε υπέρ της άποψης ότι *"η υπό του ασκούντος ηλεκτρικήν επιχείρησιν... παραγομένη ηλεκτρική δύναμις και παρεχόμενη εις τρίτους δια φωτισμόν κλπ. επί αντιτίμω είναι κατά την σημερινήν εν ταις συναλλαγές αντίληψιν πράγμα χρεισιμεύον προς θεραπείαν βιοτικών αναγκών και κερδοσκοπίαν και επομένως εμπορευμα"*⁵⁵.

---

⁴⁹ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 63

⁵⁰ βλ ΑΠ 142/1917 (ποινική), Θεμ. 1918, 434, 435, Πρβλ επίσης ΑΠ 317/1918 (ποινική), Θεμ. 1919, 130 επ.

⁵¹ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 64

⁵² βλ ΑΠ 183/1936, Θεμ. 1937, 738 επ.

⁵³ Κατά της ιδιότητας της ηλεκτρικής ενέργειας ως εμπορεύματος η ΑΠ 183/1936, Θεμ. 1937, 738 επ. με το σκεπτικό ότι *"... εν τη εννοία δε του όρου "εμπορεύματα" του νόμου δεν περιλαμβάνεται παν αγαθόν κατάλληλον ίνα χρεισιμεύση ως αντικείμενον εμπορικής συναλλαγής, αλλά μόνον τα ενσώματα κινητά αντικείμενα, εις τα οποία όμως δεν υπάγεται και η ηλεκτρική δύναμις ..."*.

⁵⁴ Ειδικότερα, η ΑΠ 412/1937, Θεμ. 1938, 14, 15, θεώρησε τον ηλεκτρισμό εμπόρευμα μεταξύ άλλων για τον λόγο ότι *"είναι δ' επί πλέον και ενσώματον πράγμα, εφ' όσον κατά την παραδεδεγμένην εν τη επιστήμη γνώμην δεν αποτελεί αβαρές ρευστόν, αλλ' υλική οντότητα, δυναμένην να μετρηθή, συσσωρευθή και χρησιμοποιηθή ως τοιαύτην"*.

⁵⁵ βλ Ολ ΑΠ 217/1939, Θεμ. 1939, 638 επ.

III.2. Η πρόβλεψη του άρθρου 947 παρ. 2 ΑΚ περί νομικής φύσης της ηλεκτρικής ενέργειας

Σύμφωνα με τη διδασκαλία του εμπραγμάτου δικαίου περί πραγμάτων, γίνεται παραδεκτό ότι πράγματα είναι μόνον τα ενσώματα αντικείμενα (947 παρ 1 ΑΚ) (*res corporales*). Ασώματα πράγματα (*res incorporeales*) θεωρούνται τα περιουσιακά στοιχεία που δεν υπόκεινται στις αισθήσεις, δηλαδή τα εμπράγματα δικαιώματα (973 ΑΚ). Ωστόσο, υπάρχουν και ενσώματα αντικείμενα πάνω στα οποία δεν μπορεί να θεμελιωθεί εμπράγματο δικαίωμα και κατά συνέπεια δεν θεωρούνται πράγματα κατά την έννοια του νόμου⁵⁶, πχ. η θάλασσα είναι βέβαια ενσώματο αντικείμενο όχι όμως πράγμα. Άρα με βάση το σύνολο των διατάξεων του ΑΚ για τα πράγματα και τα εμπράγματα δικαιώματα ο ορισμός του άρθρου 947 παρ. 1 ΑΚ μπορεί να συμπληρωθεί ως εξής: *Πράγμα είναι κάθε ενσώματο, απρόσωπο και αυθύπαρκτο αντικείμενο που επιδέχεται εξουσίαση από τον άνθρωπο.*

Οι συναλλακτικές απαιτήσεις των σύγχρονων κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων απαιτούν την αντίστοιχη ανταπόκριση του αστικού δικαίου. Έτσι από την αρχή ότι τα ασώματα αντικείμενα δεν είναι πράγματα, εκφεύγει η εξαίρεση του 947 παρ. 2 ΑΚ, κατά την οποία *"Πράγματα λογίζονται και οι φυσικές δυνάμεις ή οι ενέργειες ιδίως το ηλεκτρικό ρεύμα και η θερμότητα, εφόσον υπόκεινται σε εξουσίαση, όταν περιορίζονται σε ορισμένο χώρο"*. Πιο συγκεκριμένα, δεν απαιτείται η ενέργεια να καταλαμβάνει ορισμένο χώρο, όπως συμβαίνει με τα ενσώματα αντικείμενα, αλλά να μπορεί να δεσμευτεί μέσα σε ορισμένο δίκτυο (πχ. παραγωγής, διανομής, συσσώρευσης κλπ) όπως συμβαίνει με το ηλεκτρικό ρεύμα. Με αυτόν τον τρόπο, ο νομοθέτης του ΑΚ υποβάλλει το ηλεκτρικό ρεύμα και τις λοιπές παρόμοιες ενέργειες και φυσικές δυνάμεις στη νομική μεταχείριση των πραγμάτων⁵⁷, χωρίς ωστόσο να προβαίνει σε τροποποίηση της παραδοσιακής έννοιας των κλασικών (ενσώματων) πραγμάτων. Συνεπώς η διάταξη 947 παρ. 2 ΑΚ καθιερώνει πλάσμα δικαίου ("λογίζονται") για τη λειτουργία του οποίου προαπαιτείται βεβαίως η ενέργεια να περιορίζεται σε ορισμένο χώρο, ώστε να είναι δεκτική εξουσίασης.

Παράλληλα, το πράγμα είναι αντικείμενο αυθύπαρκτο, δηλαδή αποτελεί αυτοτελή ενότητα μέσα στον χώρο. Κατά κανόνα στα στερεά σώματα η αυθυπαρξία προσδιορίζεται από τη φυσική τους ατομικότητα

⁵⁶ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Εμπράγματος Δικαίου (2012), σ. 76

⁵⁷ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Εμπράγματος Δικαίου (2012), σ. 77

ενώ στα υγρά, στα αέρια καθώς και στις φυσικές δυνάμεις ή ενέργειες όπως το ηλεκτρικό ρεύμα από τον χώρο μέσα στον οποίο περιορίζονται (947 παρ. 2 ΑΚ: "...σε ορισμένο χώρο..."). Ωστόσο, καθοριστικής σημασίας⁵⁸ είναι όχι η φυσική ατομικότητα αλλά η αυτοτέλεια, που κατά την αντίληψη των συναλλαγών προσδιορίζεται με κριτήριο την οικονομική αξία του πράγματος. Συγχρόνως, στην ίδια διάταξη τονίζεται ρητά η προϋπόθεση της δυνατότητας εξουσιασμού για τις φυσικές δυνάμεις ή ενέργειες, η οποία είναι αυτονόητο όμως πως ισχύει και για τα ενσώματα (στερεά ή υγρά αντικείμενα), γιατί και αυτά, όταν είναι ανεπίδεκτα εξουσίασης από τον άνθρωπο, δεν έχουν αυτοτελή οικονομική αξία και άρα δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο εμπράγματος δικαιώματος (πχ. τα κοινά σε όλους πράγματα όπως ο ατμοσφαιρικός αέρας, η ανοικτή θάλασσα). Από όλα τα παραπάνω, προκύπτει ότι το ηλεκτρικό ρεύμα συγκεντρώνει όλες τις προϋποθέσεις της έννοιας του πράγματος κατά τον ΑΚ, με την εξαίρεση ότι πρόκειται για ασώματο αντικείμενο.

Επομένως, το άρθρο 947 παρ. 2 ΑΚ ακολουθεί στην τελική του μορφή την εξομοίωση της ηλεκτρικής ενέργειας και των παρόμοιων φυσικών δυνάμεων κατά το πλάσμα του νόμου με τα λοιπά (ενσώματα) πράγματα, χωρίς να ασχολείται με τη διερεύνηση της απόκλισης από τις παραδοσιακές αρχές του εμπραγμάτου δικαίου⁵⁹. Κατά τον Αστικό Κώδικα οι ενέργειες με τα χαρακτηριστικά που περιγράφονται στο άρθρο 947 παρ. 2 ΑΚ αντιμετωπίζονται ως πράγματα, με την τελική διατύπωση να είναι λιτή και να προσιδιάζει δε περισσότερο σε νομοθετικό κείμενο. Όμως και από πλευράς ουσίας κρίθηκε ότι η ηλεκτρική ενέργεια και οι λοιπές ενέργειες και οι δυνάμεις αυτού του είδους θα πρέπει να εξισωθούν με ενσώματα αντικείμενα. Ο σημαντικότερος λόγος αυτής της κατά το πλάσμα του νόμου εξομοίωσης ήταν⁶⁰ ότι αφ' ενός μεν απλουστεύονται οι συναλλαγές που βασίζονται σε αυτές τις διατάξεις, αφ' ετέρου δε καθίσταται δυνατή η επέκταση σε αυτές άλλων διατάξεων κυρίως του ποινικού δικαίου που αφορούν κλοπή, υπεξαίρεση, απάτη κλπ. Παρ' όλα αυτά η νομοθετική αυτή ρύθμιση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι λύνει όλα τα ερμηνευτικά προβλήματα που σχετίζονται με την εκμετάλλευση της ηλεκτρικής ενέργειας. Αν η ηλεκτρική ενέργεια ήταν πράγμα ως προς όλες τις νοητές της εκφάνσεις, θα έπρεπε λ.χ. να μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ενεχύρου κατά το άρθρο 1209 ΑΚ. Αυτό όμως δεν είναι αυτονόητο, καθώς η ηλεκτρική ενέργεια προορίζεται να καταναλώνεται κατά τη χρονική στιγμή που παράγεται.

⁵⁸ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Εμπράγματος Δικαίου (2012), σ. 79

⁵⁹ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 66

⁶⁰ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας:

Ένταξη στο σύστημα του ΑΚ

1.1. Απόψεις περί πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας

Οι συναλλαγές με αντικείμενο την ηλεκτρική ενέργεια δύσκολα κατατάσσονται σε παραδοσιακές έννοιες του ενοχικού δικαίου λόγω των τεχνικών ιδιομορφιών που παρουσιάζει⁶¹. Επομένως είναι αναγκαία η λειτουργική ανάλυση της συμβατικής σχέσης που αφορά την ηλεκτρική ενέργεια ώστε να εξευρεθούν οι ορθοί εφαρμοστέοι κανόνες. Κατά την κυρίαρχη άποψη της νομικής επιστήμης⁶² η σύμβαση παροχής ενέργειας έναντι ανταλλάγματος αποτελεί σύμβαση πώλησης, καθότι γίνεται δεκτό ότι λόγω της ειδικής πρόβλεψης του άρθρου 947 παρ. 2 ΑΚ οι ενέργειες θεωρούνται κατά πλάσμα δικαίου πράγματα και είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο σύμβασης πώλησης. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η ελληνική νομολογία, δεχόμενη ότι αποτελεί σύμβαση πώλησης, η οποία διέπεται από τους κανόνες των άρθρων 513 επ. ΑΚ, όταν οι συμβαλλόμενοι απέβλεψαν στην ίδια την ηλεκτρική ενέργεια και όχι στην πραγματοποίηση ενός αποτελέσματος μέσω αυτής⁶³.

Πώληση ηλεκτρικής ενέργειας υπάρχει όταν η κύρια υποχρέωση του ενός από τους συμβαλλομένους εξαντλείται απλώς και μόνον στην παροχή ρεύματος έναντι τιμήματος, με σκοπό να περιέλθει στην άμεση εξουσία του αντισυμβαλλομένου του. Έχει δε χαρακτηριστεί ειδική μορφή πώλησης γένους, όπου ο πωλητής έχει την υποχρέωση να είναι έτοιμος για συνεχή παροχή ανάλογα με τις ανάγκες του καταναλωτή⁶⁴.

Όπως προαναφέρθηκε η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί σύμβαση πώλησης, αν οι συμβαλλόμενοι απέβλεψαν στην ίδια την ενέργεια. Ωστόσο, με τον νομικό αυτό χαρακτηρισμό, δεν επιλύεται το ζήτημα⁶⁵ αν και κατά πόσον θα πρέπει να εφαρμόζονται όλοι οι κανόνες των άρθρων 513 επ. ΑΚ. Για το λόγο αυτό πρέπει να

⁶¹ βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 149

⁶² βλ. Μαρίνο, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο - Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (2003), σ. 197 επ.

⁶³ βλ. ΠΠρΘεσ 24446/1999, Αρμ 1999, 1530, ΕιρΘεσ 1580/1998, Αρμ 1998, 929

⁶⁴ βλ. Κοπνηλάκη, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι (2002), σ. 159 επ.

⁶⁵ βλ. Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 150

διερευνηθεί διεξοδικά με αναφορά στα μορφολογικά χαρακτηριστικά της σύμβασης πώλησης καθώς και στις υποχρεώσεις και των δύο μερών, το κατά πόσο οι συμβάσεις που αφορούν την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας εντάσσονται στις συμβάσεις πώλησης.

1.2. Συμβατικό Αντικείμενο

Σύμφωνα με το άρθρο 513 ΑΚ, πώληση είναι η σύμβαση, με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (πωλητής) αναλαμβάνει την υποχρέωση να μεταβιβάσει στον άλλο συμβαλλόμενο (αγοραστή) την κυριότητα ενός πράγματος ή ένα δικαίωμα και, αν αντικείμενο της πώλησης είναι πράγμα, να το παραδώσει σ' αυτόν (και μάλιστα εφοδιασμένο με τις συνομολογημένες ιδιότητες και χωρίς νομικά ή πραγματικά ελαττώματα, 514, 534 ΑΚ) ενώ ο αγοραστής αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταβάλλει στον πωλητή το συμφωνημένο τίμημα⁶⁶. Επομένως η πώληση λογίζεται στον ΑΚ ως σύμβαση ενοχική και υποσχετική (η κατάρτισή της συνεπάγεται απλώς τη γέννηση, αμοιβαίως, ενοχικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων) αλλά και αμφοτεροβαρή (οι υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν με την κατάρτισή της τα μέρη τελούν, από τη γέννηση και μέχρι την απόσβεσή τους, σε πλήρη ανταλλακτική ισοτιμία και σε διαρκή πλοκή και αλληλεξάρτηση). Το αντικείμενό εξ αιτίας του υποσχετικού χαρακτήρα της πώλησης⁶⁷ παραμένει, και μετά την κατάρτισή της σύμβασης, στην περιουσία του πωλητή, και έτσι υπόκειται σε κατάσχεση από τους δανειστές του ενώ ανήκει στην πτωχευτική περιουσία σε περίπτωση πτώχευσής του. Αν ο πωλητής πωλήσει και μεταβιβάσει το ίδιο αντικείμενο σε άλλον, ο πρώτος αγοραστής περιορίζεται στα δικαιώματα που του παρέχει η (υπαίτια) αδυναμία παροχής του πωλητή και δεν μπορεί να στραφεί εναντίον του δεύτερου αγοραστή, εκτός αν συντρέχει περίπτωση ανήθικης συμπεριφοράς του με τον πωλητή (919 ΑΚ)

Τα ουσιώδη στοιχεία της σύμβασης πώλησης, όπως προκύπτουν από το άρθρο 513 ΑΚ, είναι: το πράγμα ή το δικαίωμα, που είναι αντικείμενο της πώλησης, το τίμημα και η σχετική με αυτά συμφωνία των μερών⁶⁸.

---

⁶⁶ βλ Κορνηλάκη. Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), σ. 47

⁶⁷ βλ Κορνηλάκη. Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), σ. 48

⁶⁸ βλ Κορνηλάκη. Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), σ. 65

1. *Αντικείμενο πώλησης* μπορεί να είναι κάθε περιουσιακό αγαθό δεκτικό συναλλαγής⁶⁹. Πιο συγκεκριμένα: Κάθε πράγμα (ακριβέστερα το δικαίωμα κυριότητας σ' αυτό), ορισμένο ή απλώς οριστό (371-373 ΑΚ), κινητό ή ακίνητο και μάλιστα όχι μόνο η πλήρης αλλά και η ψιλή κυριότητα πράγματος, ακόμα και κατ' ιδανικό μερίδιο ή ομάδα πραγμάτων. Οι φυσικές δυνάμεις ή ενέργειες, στο μέτρο που αποτελούν πράγμα, σύμφωνα με το νομικό πλάσμα της 947 παρ. 2 ΑΚ. Στη διάταξη αυτή εμπίπτει και η περίπτωση της ηλεκτρικής ενέργειας. Πράγμα ορισμένο είτε κατ' είδος είτε κατά γένος. Πωλήσεις γένους είναι, σε περίπτωση αμφιβολίας, οι πωλήσεις αντικαταστατών πραγμάτων.

Επιπλέον, αντικείμενο πώλησης μπορούν να αποτελέσουν κάθε είδους (μεταβιβαστά) δικαιώματα ή και ομάδα δικαίου ή περιουσίας. Ειδικότερα: α. Τα εμπράγματα δικαιώματα (λ.χ. μεταβίβαση κυριότητας πράγματος, σύσταση πραγματικής δουλείας "αιτία" πωλήσεως) και το δικαίωμα νομής. β. Όλα τα ενοχικά δικαιώματα. γ. Τα δικαιώματα προσδοκίας. δ. Δικαιώματα σε άυλα αγαθά, όπως λ.χ. το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας (και πιο συγκεκριμένα οι εξουσίες περιουσιακού χαρακτήρα, για την εκμετάλλευσή του, που πηγάζουν από αυτό, άρθρο 12 παρ. 1 ν. 2121/1993), το δικαίωμα ευρεσιτεχνίας, το σήμα και η εμπορική επωνυμία (μαζί με την επιχείρηση). Εδώ εντάσσεται και η πώληση του "βασικού λογισμικού" (standard software) ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, όχι όμως, κατά την ορθότερη άποψη, και του "κατά παραγγελία λογισμικού" (custom-made software). ε. Εταιρικά μερίδια καθώς και επιχείρηση ως σύνολο. στ. Ορισμένα δικαιώματα ή εξουσίες (παραχωρήσεις) δημοσίου δικαίου. όπως λ.χ. η άδεια κυκλοφορίας λεωφορείου ή ταξί κτλ. Αντίθετα δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο πώλησης, δικαιώματα με έντονο προσωποπαγή χαρακτήρα, όπως τα οικογενειακά δικαιώματα και το δικαίωμα της προσωπικότητας.

Ενόψει του υποσχετικού χαρακτήρα της⁷⁰, η πώληση είναι έγκυρη και όταν το αντικείμενό της δεν ανήκει στον πωλητή αλλά σε άλλον, ακόμη και στον αγοραστή ή είναι αντικειμενικώς αδύνατη η παροχή του (λ.χ. είναι εκτός συναλλαγής). Αν ο πωλητής δεν μπορέσει να το μεταβιβάσει στον αγοραστή, θα ευθύνεται λόγω μη εκπλήρωσης. Αντικείμενο πώλησης μπορεί να αποτελέσει, ακόμη και πράγμα ή δικαίωμα που δεν υπάρχει ακόμη κατά την κατάρτιση της σύμβασης αλλά πρόκειται να παραχθεί στο μέλλον. Η παραγωγή αυτή μπορεί να είναι είτε βέβαιη (όπως λ.χ. η πώληση κατασκευαστέου πράγματος, η

⁶⁹ βλ Κορνηλάκη. Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), σ. 65

⁷⁰ βλ Κορνηλάκη. Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), σ. 66

πώληση ξυλείας δάσους κτλ.), είτε αβέβαιη (όπως λ.χ. η πώληση της σοδειάς ορισμένου κτήματος, η πώληση του προϊόντος αλιείας κτλ).

2. Το *τίμημα* συνιστά το αντάλλαγμα που συμφωνείται για την παροχή του αντικειμένου της πώλησης⁷¹. Πρέπει να συνίσταται αποκλειστικά (ή κυρίως) σε χρήματα. Αν αποτελείται κατά κύριο λόγο από άλλες, μη χρηματικές παροχές, δεν θα πρόκειται για πώληση, αλλά ανάλογα με την περίπτωση, για σύμβαση ανταλλαγής, για μεικτή σύμβαση κτλ. Πρέπει να είναι ορισμένο ή και απλώς οριστό. Έτσι είναι δυνατό: να συμφωνηθεί μεν η καταβολή του τιμήματος, χωρίς όμως να προσδιοριστεί και το ύψος του, οπότε θα εφαρμοσθεί το 379 ΑΚ καθώς και ν' ανατεθεί ο προσδιορισμός του τιμήματος σ' έναν από τους συμβαλλομένους ή σ' έναν τρίτο, οπότε εφαρμόζονται τα άρθρα 371-373 ΑΚ.

Το τίμημα προσδιορίζεται καταρχήν ελεύθερα από τους συμβαλλομένους στο πλαίσιο της αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων και έτσι ενδέχεται (με τους περιορισμούς των άρθρων (142, 178 και 179 ΑΚ) να μην είναι "εύλογο", να μην ανταποκρίνεται δηλαδή στην πραγματική αξία του αντικειμένου της πώλησης, χωρίς αυτό να συνεπάγεται τουλάχιστον καταρχήν, ακυρότητα της σύμβασης. Παράλληλα, υπάρχουν και νομικοί περιορισμοί του ύψους του τιμήματος ορισμένων αγαθών, λ.χ. αγορανομικές διατάξεις. Στις περιπτώσεις αυτές, αν καταρτισθεί πώληση με τίμημα υψηλότερο από το επιτρεπόμενο, δεν εφαρμόζεται το 181 ΑΚ και η πώληση δεν είναι ολικά άκυρη βάσει του 174 ΑΚ, αλλά ισχύει με το επιτρεπόμενο χαμηλότερο τίμημα. Το τίμημα πρέπει να είναι πραγματικό, δηλαδή να ανταποκρίνεται σε πραγματικές συμφωνίες και στην αληθινή βούληση των μερών (για τα ζητήματα που ανακύπτουν σε περίπτωση εικονικότητας ως προς το τίμημα). Τέλος με διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 7 περ. ια', ιστ', ιη', κα' κε' του ν.2551/1994 για την προστασία του καταναλωτή κηρύσσονται καταχρηστικοί και, συνεπώς, άκυροι όροι ΓΟΣ σχετικοί με το τίμημα.

3. Για να υπάρξει καταρτισμένη πώληση⁷² απαιτείται *έγκυρη συμφωνία των μερών* τουλάχιστον ως προς το αντικείμενο της πώλησης και το τίμημα (*essentialia negotii*). Όλα τα υπόλοιπα ρυθμίζονται από το νόμο (*naturalia negotii*), εφόσον τα μέρη δεν έχουν συμφωνήσει κάτι διαφορετικό (*accidentalia negotii*). Πάντως, για ορισμένες πωλήσεις (λ.χ. σε self service, σε super market, σε αυτόματα μηχανήματα κτλ.) τα

⁷¹ βλ Κορνηλάκη. Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), σ. 67

⁷² βλ Κορνηλάκη. Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), σ. 68

συναλλακτικά ήθη έχουν διαπλάσει ιδιαίτερους κανόνες σχετικά με την πρόταση και την αποδοχή.

Η κατάρτιση πώλησης επιτρέπεται βασικά σε κάθε πρόσωπο. Η πώληση είναι κατά κανόνα άτυπη σύμβαση (158 ΑΚ)⁷³, με εξαίρεση τις περιπτώσεις για τις οποίες ο νόμος απαιτεί την τήρηση συμβολαιογραφικού τύπου: λ.χ. 235 παρ. 2 ΑΚ (αυτοσύμβαση), 367 ΑΚ (πώληση ολόκληρης της υφιστάμενης περιουσίας ενός προσώπου ή ποσοστού της), 369 ΑΚ και 1033 ΑΚ (πώληση και μεταβίβαση ακινήτου, αντίστοιχα), 1942 ΑΚ (πώληση ολόκληρης κληρονομιάς ή ποσοστού της) κτλ. Στον τυχόν επιβαλλόμενο τύπο υπόκειται και κάθε συμφωνία ή δήλωση, η οποία μεταβάλλει ουσιώδη στοιχεία για την έγκυρη κατάρτιση της πώλησης.

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι, η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας παρουσιάζει τα ίδια ουσιώδη στοιχεία με αυτά της σύμβασης πώλησης. Ειδικότερα, έχει ως αντικείμενο της το ηλεκτρικό ρεύμα, το οποίο κατά πλάσμα δικαίου (άρθρο 947 παρ. 2 ΑΚ) αναγνωρίζεται ως πράγμα. Πρόκειται δηλαδή για ένα υλικό αγαθό, προορισμός του οποίου είναι η ανάλωση του από τον αγοραστή-καταναλωτή. Συγχρόνως η σύμβαση αυτή περιλαμβάνει πάντα τόσο το αποκλειστικώς ορισμένο χρηματικό τίμημα, όσο και την απαιτούμενη έγκυρη συμφωνία των μερών. Επομένως, η σύμβαση για την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας μπορεί να υπαχθεί στον συμβατικό τύπο της πώλησης. Ωστόσο, αξίζει να γίνει ειδική μνεία στις υποχρεώσεις αμοιτέρων των συμβαλλομένων μερών της σύμβασης πώλησης προκειμένου να καταφανεί η αναλογία τους με τις υποχρεώσεις των μερών μιας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας.

1.3. Υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών

Στην περίπτωση των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, στη θέση του πωλητή βρίσκεται ο προμηθευτής, δηλαδή η εκάστοτε επιχείρηση που αναλαμβάνει να παρέχει το παραπάνω αγαθό, ενώ σε αυτή του αγοραστή, ο πελάτης ή καταναλωτής ηλεκτρικής ενέργειας, δηλαδή το πρόσωπο που την αναλώνει για αποκλειστικά ιδιωτική του χρήση. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε στις κύριες και παρεπόμενες υποχρεώσεις πωλητή και αγοραστή.

---

⁷³ βλ Κορνηλάκη. Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), σ. 70

A) Κύριες υποχρεώσεις του πωλητή

Από τις διατάξεις 513-514 ΑΚ και 534 ΑΚ συνάγεται ότι με τη σύναψη της σύμβασης πώλησης πράγματος ο πωλητής αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις⁷⁴: α. να μεταβιβάζει την κυριότητα του πράγματος ή το πωληθέν δικαίωμα, β. να παραδώσει το πράγμα στον αγοραστή, γ. το πράγμα ή το δικαίωμα να είναι απαλλαγμένο από δικαιώματα τρίτων (νομικό ελάττωμα) και δ. το πράγμα να έχει τις συνομολογημένες ιδιότητες και να μην εμφανίζει πραγματικά ελαττώματα.

I) Μεταβίβαση κυριότητας

Με την κατάρτιση της σύμβασης πώλησης γεννιέται η υποχρέωση του πωλητή να μεταβιβάσει την κυριότητα του πράγματος ή το πωλούμενο δικαίωμα, δηλαδή να προβεί σε κάθε απαιτούμενη ενέργεια που αποσκοπεί στη μεταβίβαση της κυριότητας ή του δικαιώματος, και συγκεκριμένα να συμπράξει στην κατάρτιση της απαιτούμενης εκποιητικής δικαιοπραξίας ανάλογα αν το αντικείμενο της πώλησης είναι ακίνητο ή κινητό (1033, 1034 ΑΚ), ενοχική απαίτηση (455 ΑΚ) κλπ. Η σύμπραξη του για το σκοπό αυτό είναι αναγκαία αφού, όπως ήδη τονίστηκε, η πώληση ως υποσχετική σύμβαση δεν επιφέρει αμέσως τη μεταβίβαση αλλά δημιουργεί απλώς ενοχική υποχρέωση του πωλητή να μεταβιβάσει την κυριότητα και αντίστοιχο δικαίωμα του αγοραστή.

II) Παράδοση στον αγοραστή

Όταν το αντικείμενο της πώλησης είναι πράγμα κινητό, με τη μεταβίβαση της κυριότητας επέρχεται και παράδοση της νομής (1034 ΑΚ), με βάση τις διατάξεις 976 - 978 ΑΚ⁷⁵, δηλαδή με σωματική παράδοση (976 εδ. α' ΑΚ), με μακρά ή βραχεία χειρί παράδοση (976 εδ. β' ΑΚ), αντιφώνηση, η έκταξη της νομής (977 ΑΚ), μεταβίβαση του αποθετηρίου εγγράφου ή της φορτωτικής (978 ΑΚ).

Για παράδειγμα στη σύμβαση της Ανώνυμης Εταιρίας προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας WATT+VOLT⁷⁶ προβλέπεται ότι ο Προμηθευτής, που είναι κάτοχος Άδειας Εμπορίας και Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας, αναλαμβάνει την υποχρέωση να προμηθεύει με ηλεκτρική ενέργεια τις εγκαταστάσεις του Πελάτη. Με την προμήθεια και

⁷⁴ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014), σ. 54

⁷⁵ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014), σ. 55

⁷⁶ βλ WATT+VOLT Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας για πελάτες χαμηλής τάσης

παράδοση της ηλεκτρικής ενέργειας στις εγκαταστάσεις του Πελάτη, το ηλεκτρικό ρεύμα περιέρχεται στη σφαίρα εξουσίας (947 παρ. 2 ΑΚ) και συνεπώς στην κυριότητα του τελευταίου.

III) Απαλλαγή από νομικό ελάττωμα

Ο πωλητής υποχρεούται να μεταβιβάσει το πράγμα ή το δικαίωμα που αποτελεί αντικείμενο της πώλησης ελεύθερο από κάθε δικαίωμα τρίτου, δηλαδή από νομικό ελάττωμα⁷⁷ (514 ΑΚ). Η εκ μέρους του πωλητή άρση ή εξάλειψη των δικαιωμάτων τρίτων επί του πράγματος αποτελεί εκπλήρωση της σύμβασης, η μη άρση ή εξάλειψη γεννά υποχρέωση αποζημίωσης λόγω μη εκπλήρωσης (516 ΑΚ). Νομικό ελάττωμα είναι κάθε δικαίωμα τρίτου στο αντικείμενο της πώλησης που μπορεί να προσβληθεί εναντίον του αγοραστή και εμποδίζει την ελεύθερη μεταβίβαση της κυριότητας και την άσκηση των εξουσιών που απορρέουν από αυτήν⁷⁸.

IV) Συνομολογημένες ιδιότητες χωρίς πραγματικό ελάττωμα

Η 534 ΑΚ περιγράφει την κύρια υποχρέωση του πωλητή να παραδώσει πράγμα που θα έχει τις συνομολογημένες ιδιότητες και δεν θα παρουσιάζει πραγματικά ελαττώματα. Με άλλα λόγια, ο πωλητής υποχρεούται να παραδώσει στον αγοραστή πράγμα, το οποίο θα ανταποκρίνεται στους όρους της σύμβασης πώλησης.

B) *Οι παρεπόμενες υποχρεώσεις του πωλητή*

Τον πωλητή βαρύνουν συνήθως και παρεπόμενες υποχρεώσεις, οι οποίες πηγάζουν είτε απευθείας από το νόμο είτε από την αρχή της καλόπιστης εκπλήρωσης των ενοχών (288 ΑΚ).

I) Υποχρεώσεις εκ του νόμου

Τέτοιες παρεπόμενες υποχρεώσεις του πωλητή είναι π.χ. η παράδοση και η μεταβίβαση της κυριότητας των παραρτημάτων του πωληθέντος (370 και 958 ΑΚ)⁷⁹, η παροχή πληροφοριών ως προς τα δικαιώματα ή τα βάρη (π.χ. αν είναι δουλεύον ή δεσπόζον σε κάποια πραγματική ή περιορισμένη προσωπική δουλεία) και γενικά ως προς τις νομικές σχέσεις του πωληθέντος και η παράδοση των σχετικών

⁷⁷ βλ. Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014), σ. 55

⁷⁸ βλ. ΑΠ 1313/2009 ΝοΒ 58, 162, ΑΠ 693/2005 ΧρΙΔ 5, 974, ΕφΑθ 43304330/2010 ΧρΙΔ 11, 264

⁷⁹ βλ. Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014), σ. 59

αποδεικτικών εγγράφων (456, 519 ΑΚ)⁸⁰, η παράδοση των ωφελημάτων του πωληθέντος και η επιβάρυνση του πωλητή με τα βάρη του πράγματος μέχρι τη μετάθεση του κινδύνου (525 ΑΚ), η καταβολή των εξόδων παράδοσης (526 ΑΚ), η καταβολή του μισού των εξόδων που απαιτούνται για την έγγραφη κατάρτιση της σύμβασης (527 ΑΚ).

Εκτός από τον Αστικό Κώδικα παρεπόμενες υποχρεώσεις του πωλητή⁸¹ προβλέπει και το άρθρο 5 του ν. 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών, όπως αυτό ισχύει μετά την τροποποίησή του με τον ν.3587/2007. Συγκεκριμένα, σε κάθε πώληση προϊόντων από προμηθευτή προς καταναλωτή, ο προμηθευτής οφείλει να παρέχει γραπτές και σαφείς οδηγίες για ασφαλή χρήση, διατήρηση, συντήρηση και πλήρη αξιοποίηση του προϊόντος και ενημέρωση για τους κινδύνους κατά τη χρήση και διατήρησή του⁸². Επίσης ο προμηθευτής οφείλει να ενημερώνει τον καταναλωτή για την πιθανή διάρκεια ζωής του προϊόντος, για τον εύλογα δηλαδή αναμενόμενο χρόνο κατά τον οποίο το προϊόν θα μπορεί να χρησιμοποιείται σύμφωνα με τον προορισμό του.

Στο πεδίο της ηλεκτρικής ενέργειας, το άρθρο 11 παρ. 1 του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας σε πελάτες, όπως προβλέπεται στην Υ.Α. ΦΕΚ Β' 832/2013 η οποία τροποποίησε τους ν. 2773/1999 και 4001/2011, ορίζει ότι ο Προμηθευτής υποχρεούται να καταρτίζει και να δημοσιοποιεί Τιμολόγια Προμήθειας για τις Βασικές και Ειδικές Κατηγορίες Πελατών στις οποίες δραστηριοποιείται, κατ' ελάχιστο για τους Μικρούς Πελάτες. Δημοσιοποιεί επίσης τα Τιμολόγια Προμήθειας για τις κατηγορίες Ευάλωτων Πελατών, όπως αυτά καταρτίζονται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Παράλληλα όπως προβλέπεται στη σύμβαση προμήθειας της εταιρείας ΔΕΗ⁸³, ο προμηθευτής υποχρεούται στη συλλογή και αποθήκευση προς επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που του χορηγεί ο Πελάτης βάσει της συμβατικής σχέσης, σεβόμενος πάντα τις διατάξεις της κείμενης εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ως αυτή τροποποιείται και ισχύει κάθε φορά, συμπεριλαμβανομένου του Κανονισμού 679/2016 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της

---

⁸⁰ βλ ΑΠ 340/2012 ΝοΒ 60, 1791, ΕφΑθ 6031/2005 ΕλλΔνη 48, 971

⁸¹ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014), σ. 60

⁸² Εξαιρούνται τα απλά κατά την κατασκευή, τη χρήση και την συντήρηση προϊόντα, εφόσον γι' αυτά δεν παρέχονται από τον κατασκευαστή οδηγίες σε οποιαδήποτε γλώσσα (άρθρο 5 παρ. 2 εδ. β')

⁸³ βλ ΔΕΗ Όροι Σύμβασης Οικιακού πελάτη ή μη Οικιακού πελάτη με ισχύ παροχής έως 25 KVA

επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών ("Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων") όπως αυτός έχει τεθεί σε ισχύ από τις 25 Μαΐου του 2018. Επίσης στη σύμβαση προμήθειας της εταιρείας ΗΡΩΝ⁸⁴ αναφέρεται ότι ο Προμηθευτής, μετά την υπογραφή της σύμβασης, υποχρεούται να ενεργήσει κάθε νόμιμα προβλεπόμενη πράξη, προκειμένου να καταχωρηθεί στον οικείο πίνακα, που τηρείται στον αρμόδιο κατά περίπτωση Διαχειριστή, ως Εκπρόσωπος Φορτίου για τον Υποσταθμό ή/και τον/τους Μετρητή/τες του Πελάτη.

Π) Υποχρεώσεις από την αρχή της καλής πίστης

Τέτοιες υποχρεώσεις είναι⁸⁵ π.χ. η υποχρέωση προς φύλαξη του πωληθέντος πράγματος μέχρι την παράδοσή του προς τον αγοραστή, εάν μεσολαβεί χρόνος μεταξύ σύμβασης πώλησης και σύμβασης μεταβίβασης, η υποχρέωση καλής συσκευασίας, η υποχρέωση παροχής οδηγιών ως προς τη χρήση του πράγματος⁸⁶, ιδίως εάν πρόκειται για πολύπλοκο μηχάνημα ή φάρμακο ή άλλο αντικείμενο που με λανθασμένη χρήση μπορεί να αποβεί επικίνδυνο για τη ζωή ή την υγεία του αγοραστή, η υποχρέωση γενικότερης ενημέρωσης του αγοραστή για ασυνήθιστες ιδιότητες του πράγματος, η υποχρέωση αποφυγής πράξεων ανταγωνισμού, όταν πρόκειται για πώληση επιχείρησης. Όλες οι παραπάνω υποχρεώσεις δεν είναι τίποτα άλλο παρά εκφάνσεις της γενικότερης υποχρέωσης του πωλητή που απορρέει από την 288 ΑΚ, να προβαίνει σε κάθε ενέργεια που οδηγεί στην εκπλήρωση της παροχής και παράλληλα να αποφύγει κάθε ενέργεια που θα εμπόδιζε την εκπλήρωση ή θα οδηγούσε σε πλημμελή εκπλήρωση και που μπορεί να προξενήσει ζημία στον αγοραστή.

Ειδικότερα, για παράδειγμα, στην περίπτωση της ηλεκτρικής ενέργειας ο Προμηθευτής υποχρεούται σε έγκαιρη προειδοποίηση του Πελάτη σε περιπτώσεις προγραμματισμένης αδυναμίας παροχής (π.χ. προγραμματισμένη διακοπή ρεύματος). Επιπλέον, όπως προκύπτει από τη σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας της εταιρείας ZENIΘ⁸⁷, ο Προμηθευτής υποχρεούται να εκπληρώνει τις απορρέουσες από τη σύμβαση υποχρεώσεις, τηρώντας τις ακόλουθες δεσμεύσεις ποιότητας:

---

⁸⁴ βλ ΗΡΩΝ Αίτηση/Σύμβαση Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας χαμηλής τάσης

⁸⁵ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014), σ. 61

⁸⁶ βλ ΕφΑθ 2217/1973 ΝοΒ, 21, 1212

⁸⁷ βλ ZENIΘ Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας

α) έκδοση ορθών λογαριασμών, στους οποίους θα αποτυπώνονται με ακρίβεια οι σχετικές χρεώσεις, και β) τήρηση των ελάχιστων προθεσμιών απόκρισης στα αιτήματα του Πελάτη, όπως αυτές περιγράφονται στη διαδικασία υποβολής και διαχείρισης αιτημάτων και παραπόνων της Εταιρείας, η οποία βρίσκεται ανηρτημένη στην ιστοσελίδα της Εταιρείας (www.zenith.gr). Σε περίπτωση, που με βάση την διαδικασία απαιτείται έγγραφη απάντηση, αυτή θα αποστέλλεται στον πελάτη ταχυδρομικά ή ηλεκτρονικά. Συγχρόνως, η σύμβαση προμήθειας της ΔΕΗ⁸⁸ προβλέπει ότι ο Προμηθευτής οφείλει να αποστείλει μέσα σε πέντε (5) εργάσιμες ημέρες από την υπογραφή της Σύμβασης Προμήθειας, και εφόσον έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες που σχετίζονται με την ενεργοποίηση της σύνδεσης, συμπεριλαμβανομένων και των υποχρεώσεων του Πελάτη σχετικά με την πληρωμή της Εγγύησης, ενημέρωση για τον προβλεπόμενο χρόνο ενεργοποίησης της σύνδεσης και την έναρξη προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Παράλληλα, η εταιρεία υποχρεούται σε ενημέρωση του Πελάτη για θέματα εξοικονόμησης και αποδοτικής χρήσης της ηλεκτρικής ενέργειας, προστασίας του περιβάλλοντος και ενεργειακής αναβάθμισης της οικίας του μέσω διαδραστικής εφαρμογής στην ιστοσελίδα του Προμηθευτή. Ακόμη όπως προκύπτει από τους γενικούς όρους της σύμβασης της εταιρείας Watt+Volt⁸⁹ ο Προμηθευτής δηλώνει και εγγυάται στον Πελάτη πως έχει, όπως προκύπτει από το νόμο και τα συναλλακτικά ήθη, υποχρέωση να τηρεί τον Κώδικα Διαχείρισης του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας και τον Κώδικα Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης.

A) *Οι κύριες υποχρεώσεις του αγοραστή - πελάτη*

I) Καταβολή τιμήματος

Η κύρια συμβατική υποχρέωση του αγοραστή⁹⁰ όπως προκύπτει από το άρθρο 513 ΑΚ, είναι να καταβάλλει το συμφωνημένο τίμημα και μάλιστα, όπως στο πλαίσιο κάθε αμοτεροβαρούς σύμβασης, να το καταβάλει ταυτόχρονα με την εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων του πωλητή⁹¹. Βέβαια, τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν την

⁸⁸ βλ ΔΕΗ Όροι Σύμβασης Οικιακού πελάτη ή μη Οικιακού πελάτη με ισχύ παροχής έως 25 KVA

⁸⁹ βλ WATT+VOLT Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας για πελάτες χαμηλής τάσης

⁹⁰ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014). σ. 61

⁹¹ βλ ΑΠ 1124/2006 ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 24/1999 ΕλλΔνη 41, 245, ΕφΠατρ 75/2008 ΑχΝ 25, 419

προκαταβολή του τιμήματος ή την πίστωσή του⁹². Στην τελευταία περίπτωση έχουν εφαρμογή οι ευνοϊκές για τον αγοραστή διατάξεις των 529 και 531 ΑΚ, από τις οποίες προκύπτει ότι ο αγοραστής ενόσω διαρκεί η πίστωση δεν οφείλει τόκους για το τίμημα έστω και αν παίρνει τα ωφελήματα του πράγματος (529 ΑΚ), καθώς και ότι, σε περίπτωση υπερημερίας του αγοραστή ως προς την καταβολή του τιμήματος, ο πωλητής αν έχει εκπληρώσει ολοκληρωτικά, τις συμβατικές του υποχρεώσεις, δεν έχει δικαίωμα υπαναχώρησης (531 ΑΚ).

Παραδείγματος χάρη, όπως προβλέπεται στη σύμβαση της εταιρείας Watt+Volt⁹³, ο Πελάτης είναι υποχρεωμένος, καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης να εξοφλεί πλήρως και ολοσχερώς τους Λογαριασμούς που εκδίδονται από τον Προμηθευτή, έως και την αναγραφόμενη σε αυτόν ημερομηνία πληρωμής, η οποία θα απέχει είκοσι (20) ημερολογιακές ημέρες από την ηλεκτρονική αποστολή. Ακόμη, η σύμβαση της εταιρείας ΗΡΩΝ⁹⁴ προβλέπει ότι ο Πελάτης οφείλει να εξοφλεί νομίμως και εμπροθέσμως όλα τα τιμολόγια που του αποστέλλει ο Προμηθευτής.

II) Παραλαβή του πράγματος

Η διάταξη 513 ΑΚ δεν ορίζει ρητά την υποχρέωση του αγοραστή, να παραλάβει το πωληθέν πράγμα⁹⁵ που του προσφέρεται όπως πρέπει, αυτή όμως συνάγεται από τον σκοπό και το νόημα των 513, 516 ΑΚ⁹⁶. Πάντως το θέμα αυτό αμφισβητείται. Έτσι εκτός από την κρατούσα άποψη, υποστηρίζεται και η αντίθετη, σύμφωνα με την οποία ο αγοραστής δεν υποχρεούται να παραλάβει το πράγμα, εκτός αν υπάρχει σχετική συμφωνία μεταξύ των μερών. Συνέπεια της τελευταίας αυτής άποψης είναι ότι από την ερμηνεία της συγκεκριμένης σύμβασης θα συναχθεί, αν η παραλαβή του πράγματος αποτελεί υποχρέωση του αγοραστή ή όχι και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης αν πρόκειται για κύρια ή όχι υποχρέωση. Η πρακτική σημασία της αμφισβήτησης

⁹² βλ ΑΠ 552/2005 ΕλλΔνη 48, 502, ΕφΛαρ 288/2012 Δικογρ 20, 670. Η πίστωση του τιμήματος συνοδεύεται συχνά από την πρόσθετη ρήτρα διατήρησης της κυριότητας του πράγματος εκ μέρους του πωλητή μέχρι την αποπληρωμή του τιμήματος (532 ΑΚ). Στην περίπτωση αυτή η εμπράγματη σύμβαση περί μεταβίβασης της κυριότητας (1033, 1034 ΑΚ) συνάπτεται με τη (συνήθως αναβλητική) αίρεση της εμπρόθεσμης αποπληρωμής του τιμήματος.

⁹³ βλ WATT+VOLT Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας για πελάτες χαμηλής τάσης

⁹⁴ βλ ΗΡΩΝ Αίτηση/Σύμβαση Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας χαμηλής τάσης

⁹⁵ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014). σ. 62

⁹⁶ βλ ΑΠ 262/2009 ΝοΒ 57, 1418, ΑΠ 1765/2005 ΕλλΔνη 47, 516, ΑΠ 1421/2000 Νόμος, ΑΠ 304/1993 ΕλλΔνη 35, 1363, ΕφΑθ 2447/2006 ΕλλΔνη 47, 1461

αυτής φαίνεται στο ότι αν δεχθούμε ότι η ανωτέρω υποχρέωση δεν υφίσταται, τότε ο αγοραστής όταν δεν παραλαμβάνει το πράγμα που συμφωνεί με τα οριζόμενα στη σύμβαση πώλησης, θα περιέρχεται σε υπερημερία δανειστή. Αν όμως δεχθούμε ότι ο αγοραστής έχει υποχρέωση παραλαβής, τότε παραβιάζοντας την υποχρέωση αυτή περιέρχεται σε υπερημερία οφειλέτη, με όλες στις δυσμενείς συνέπειες.

Στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας δεν μπορεί να γίνει λόγος για κατά κυριολεξία παραλαβή καθώς όπως αναλύθηκε και ανωτέρω πρόκειται για άυλο αγαθό, το οποίο κατά νομικό πλάσμα θεωρείται πράγμα. Συνεπώς, τη στιγμή που η ηλεκτρική ενέργεια φτάσει στις εγκαταστάσεις του πελάτη περιέρχεται στη δική του σφαίρα εξουσίασης, χωρίς όμως απαραίτητα αυτό να συνιστά εκπλήρωση συγκεκριμένης υποχρέωσης παραλαβής με βάση και τις επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν παραπάνω.

Όπως προβλέπεται, για παράδειγμα, στη σύμβαση της εταιρείας ZENIO⁹⁷, ο Προμηθευτής παραδίδει ηλεκτρική ενέργεια στην εγκατάσταση του Πελάτη σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης και την κείμενη νομοθεσία, καθώς και της αποφάσεις της Αρχής, του Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς, και του Διαχειριστή του Συστήματος Διανομής.

B) *Οι παρεπόμενες υποχρεώσεις του αγοραστή - πελάτη*

I) Υποχρεώσεις εκ του νόμου

Ο αγοραστής από τη στιγμή που φέρει τον κίνδυνο φέρει και τα βάρη του πράγματος (525 ΑΚ)⁹⁸, δηλαδή βαρύνεται με τα έξοδα παραλαβής και αποστολής του πωληθέντος σε τόπο διαφορετικό από τον τόπο εκπλήρωσης (526 ΑΚ). Ακόμη υποχρεούται σε απόδοση δαπανών που κατέβαλε ο πωλητής πριν από την παράδοση του πωληθέντος (528 ΑΚ), οφείλει τόκους ως προς το τίμημα αφότου παίρνει τα ωφέληματα του πράγματος, από τη στιγμή δηλαδή που παραδόθηκε το πράγμα από τον πωλητή και μετατέθηκε σ' αυτόν ο κίνδυνος (522, 525 ΑΚ), εκτός αν πιστώθηκε το τίμημα (529 ΑΚ).

Αναλυτικότερα, στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, τόσο από τον Κώδικα Προμήθειας όσο και από τη σύμβαση της ΔΕΗ⁹⁹

⁹⁷ βλ ZENIO Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας

⁹⁸ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014). σ. 63

⁹⁹ βλ ΔΕΗ Όροι Σύμβασης Οικιακού πελάτη ή μη Οικιακού πελάτη με ισχύ παροχής έως 25 KVA

προκύπτει η νόμιμη υποχρέωση του Πελάτη, πριν από τη σύναψη της σύμβασης με τον Προμηθευτή, να έχει καταρτίσει έγκυρη σύμβαση σύνδεσης με τον Διαχειριστή του Συστήματος ή του Δικτύου, η οποία του επιτρέπει να δεχθεί την ποσότητα ηλεκτρική ενέργειας που συνομολογεί με τον Προμηθευτή. Ταυτόχρονα από τη σύμβαση της εταιρείας ΗΡΩΝ¹⁰⁰ προκύπτει ότι ο Πελάτης, σε περίπτωση βλάβης του εγκαταστημένου Μετρητή, υποχρεούται εκ του νόμου να ενημερώνει άμεσα και εγγράφως τον Προμηθευτή και τον Διαχειριστή του Συστήματος ή του Δικτύου.

II) Υποχρεώσεις από την αρχή της καλής πίστης (288 ΑΚ)

Τέτοιες υποχρεώσεις είναι¹⁰¹ π.χ. η υποχρέωση έγκαιρης ειδοποίησης του πωλητή για τυχόν ελαττώματα του πράγματος, και η γενικότερη υποχρέωση του αγοραστή να αποφύγει κάθε ενέργεια που είναι ικανή να προξενήσει ζημία στον αντισυμβαλλόμενο του (υποχρέωση προστασίας).

Πιο συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από τη σύμβαση της ZENIΘ¹⁰², ο Πελάτης οφείλει να διατηρεί σε ασφαλή κατάσταση τον εγκαταστημένο στην Εγκατάσταση Μετρητή, καθώς και να εξασφαλίζει την απρόσκοπτη πρόσβαση των αρμοδίων υπαλλήλων του Διαχειριστή σε αυτόν, προκειμένου να καθίσταται εφικτή η μέτρηση της ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας που καταναλώνεται και να καταστεί εφικτή η εκτέλεση της Σύμβασης. Ακόμη σύμφωνα με τη σύμβαση προμήθειας της Watt+Volt¹⁰³, ο Πελάτης οφείλει να επιτρέπει στους εξουσιοδοτημένους προστηθέντες, εκπροσώπους, υπαλλήλους, υπεργολάβους κ.ο.κ. του Διαχειριστή Δικτύου, του Διαχειριστή Συστήματος και του Προμηθευτή, την πρόσβαση στις εγκαταστάσεις του ώστε οι ως άνω αναφερόμενοι να δύνανται να εκπληρώνουν τις αρμοδιότητες και τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με τη σύμβαση και την κείμενη νομοθεσία. Επιπλέον, καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης, ο Πελάτης συμφωνεί ότι ο Προμηθευτής θα είναι ο μοναδικός πάροχος ηλεκτρικής ενέργειας στις εγκαταστάσεις του και ότι θα καταναλώνει την ηλεκτρική ενέργεια για αποκλειστικά ίδια χρήση και μόνο όπως αυτή προβλέπεται στη σύμβαση. Παράλληλα όπως προβλέπεται στη σύμβαση

---

¹⁰⁰ βλ ΗΡΩΝ Αίτηση/Σύμβαση Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας χαμηλής τάσης

¹⁰¹ βλ Γεωργιάδη, Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου (2014). σ. 64

¹⁰² βλ ZENIΘ Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας

¹⁰³ βλ WATT+VOLT Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας για πελάτες χαμηλής τάσης

προμήθειας της εταιρεία ΗΡΩΝ¹⁰⁴, ο Πελάτης οφείλει να ενημερώσει εγγράφως τον Προμηθευτή σε περίπτωση μετεγκατάστασης του, υποβάλλοντας σχετική αίτηση, τουλάχιστον τριάντα (30) ημέρες προ της ημερομηνίας μετεγκατάστασής του .

1.4. Νομικός χαρακτηρισμός συμβάσεων προμήθειας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί¹⁰⁵ κατά την ελληνική νομολογία και θεωρία η σύμβαση παροχής ενέργειας έναντι ανταλλάγματος αποτελεί σύμβαση πώλησης, η οποία διέπεται από τους κανόνες των άρθρων 513 επ. ΑΚ¹⁰⁶. Όμως όλοι οι κανόνες του Αστικού Κώδικα περί πώλησης δεν προσιδιάζουν στη σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας , επομένως ο νομικός χαρακτηρισμός δεν επιλύει οριστικά το ζήτημα αν θα τύχουν εφαρμογής όλοι οι κανόνες των άρθρων 513 επ. ΑΚ ή ορισμένοι από αυτούς. Άλλωστε εκτός από τις συμβάσεις με αντικείμενο τη διάθεση της ηλεκτρικής ενέργειας, ανάλογες δυσκολίες εφαρμογής των άρθρων 513 επ. ΑΚ εμφανίζονται και σε άλλες κατηγορίες συναλλαγών, οι οποίες δεν έχουν ως αντικείμενο πράγμα με την κλασσική έννοια του όρου. Ειδικά στις συμβάσεις παροχής ή προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ιδιαίτερο προβληματισμό προκαλεί ο τρόπος τερματισμού της συμβατικής σχέσης εκ μέρους του ενός συμβαλλομένου.

Το δικαίωμα της υπαναχώρησης είναι αυτό που επιτρέπει την μονομερή αποδέσμευση των συμβαλλομένων από τον μεταξύ τους συμβατικό δεσμό σύμφωνα με το δίκαιο της πώλησης¹⁰⁷. Δικαίωμα υπαναχώρησης στη σύμβαση πώλησης προβλέπει υπέρ του αγοραστή το άρθρο 540 αρ. 3 ΑΚ σε περίπτωση ύπαρξης πραγματικού ελαττώματος ή έλλειψης συνομολογημένης ιδιότητας και το άρθρο 532 ΑΚ υπέρ του πωλητή σε περίπτωση μη πληρωμής του τιμήματος από μέρους του αγοραστή. Η υπαναχώρηση αποτελεί λόγο λύσης των στιγμιαίων συμβάσεων και επιφέρει με την άσκησή της τη λύση τους και την αναδρομική ανατροπή των αποτελεσμάτων τους¹⁰⁸ (547 ΑΚ). Όμως η σύμβαση προμηθείας ηλεκτρικής ενέργειας με συμβαλλόμενο έναν

¹⁰⁴ βλ ΗΡΩΝ Αίτηση/Σύμβαση Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας χαμηλής τάσης

¹⁰⁵ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική Ενέργεια και δίκτυο των συμβάσεων (2018), σ. 186

¹⁰⁶ βλ ΠΠΘεσ 24446/1999, Απμ 1999,1530, ΕιρΘεσ 1580/1998, Αρμ 1998, 929, Κορνηλάκη, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι (2002), σ. 159 επ., Μαρίνο, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο - Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (2003), σ. 197 επ.

¹⁰⁷ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική Ενέργεια και δίκτυο των συμβάσεων (2018), σ. 187

¹⁰⁸ βλ Γεωργιάδη, Ενοχικό Δίκαιο - Γενικό Μέρος (2015), παρ. 52 αρ. 6

καταναλωτή έχει διαρκή χαρακτήρα. Ο τρόπος λύσης των διαρκών συμβάσεων για το μέλλον, χωρίς η σύμβαση να θίγεται για το προηγούμενο διάστημα είναι η καταγγελία¹⁰⁹.

Κατά το σύγχρονο δίκαιο της ηλεκτρικής ενέργειας το δικαίωμα μονομερούς αποδέσμευσης από τις συμβάσεις προμήθειας εξετάζεται νομικά¹¹⁰ από τον ΚωδΠρομ ο οποίος λαμβάνει υπόψη κυρίως τον διαρκή χαρακτήρα των συμβάσεων ηλεκτρικής ενέργειας. Για τον λόγο αυτόν το άρθρο 21 του ΚωδΠρομ προβλέπει δικαίωμα καταγγελίας για τη μονομερή λύση και την αποδέσμευση των συμβαλλομένων από την μεταξύ τους συμβατική σχέση και όχι δικαίωμα υπαναχώρησης. Ειδικότερα, οι μεν παρ. 1 και 2 του άρθρου 21 ρυθμίζουν το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης προμήθειας εκ μέρους του πελάτη, ενώ οι παρ. 3 και 4 του ίδιου άρθρου το δικαίωμα καταγγελίας εκ μέρους του προμηθευτή. Για καταγγελία της σύμβασης προμήθειας γίνεται εξάλλου λόγος και στο άρθρο 51 στοιχ. ζ' του ν.4001/2011. Το άρθρο 51 του νόμου αυτού ορίζει τα ζητήματα, τα οποία ρυθμίζονται από τον Κώδικα Προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας.

Η πεποίθηση ότι η σύμβαση προμήθειας αποτελεί σύμβαση πώλησης κλονίζεται από την κανονιστική θεώρηση της λειτουργίας της σύμβασης προμήθειας και τον ρόλο του προμηθευτή ως πωλητή, ο οποίος δεν διατρέχει ούτε τον πραγματικό ούτε τον νομικό κίνδυνο απώλειας ή βλάβης των αγαθών που εμπορεύεται ούτε τον κίνδυνο συσσώρευσης αδιάθετου εμπορεύματος¹¹¹. Ο ΚωδΠρομ αντιλαμβάνεται τη σύμβαση προμήθειας ως σύμβαση με στοιχεία παροχής υπηρεσιών¹¹². Αυτό ακριβώς μαρτυρά ο κανονιστικός ορισμός της έννοιας του Τιμολογίου Προμήθειας στο άρθρο 2 παρ 1 στοιχ. ε' του ΚωδΠρομ. Το τιμολόγιο προμήθειας αποτελεί ένα από τα ουσιώδη¹¹³ γνωρίσματα της σύμβασης προμήθειας, περιλαμβάνει τις διακριτές χρεώσεις και τα στοιχεία βάσει των οποίων υπολογίζεται το ύψος των συνολικών χρεώσεων που επιβάλλει ο προμηθευτής στον πελάτη, και οδηγεί στον υπολογισμό του ανταλλάγματος που πρέπει να καταβάλει ο πελάτης-

---

¹⁰⁹ βλ Γεωργιάδη, Ενοχικό Δίκαιο - Γενικό Μέρος (2015), παρ. 53 αρ. 1

¹¹⁰ βλ Λιάπη, Ηλεκτρική Ενέργεια και δίκτυο των συμβάσεων (2018), σ. 188

¹¹¹ βλ Μεντή, Οι έννομες σχέσεις στην ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας - Ιδίως ο ρόλος του ΛΑΓΗΕ, σε Ι. Καρακώστας, Φιλίας και μαθητείας χαριν Ι (2017), 778, 793 επ

¹¹² βλ Λιάπη, Ηλεκτρική Ενέργεια και δίκτυο των συμβάσεων (2018), σ. 189

¹¹³ Ουσιώδη θεωρούνται εκείνα τα στοιχεία της δικαιοπραξίας, που πρέπει να συντρέχουν για την υπόστασή της. βλ Παραστερίου σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας (2008), παρ. 20 αρ 35 επ., Παντελίδου, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου (2016), παρ. 6 αρ. 19

καταναλωτής στον προμηθευτή. Ο θεμελιώδης κανόνας του άρθρου 37 παρ. 1 του ΚωδΠρομ. εισάγει την κανονιστική αντίληψη ότι ο προμηθευτής παρέχει στο πλαίσιο της σύμβασης προμήθειας υπηρεσίες και πληρώνεται γι' αυτές, η δε χρέωση του πελάτη πραγματοποιείται με την έκδοση και αποστολή λογαριασμού κατανάλωσης¹¹⁴.

Η σύμβαση προμήθειας περιέχει στοιχεία παροχής υπηρεσιών σύμφωνα¹¹⁵ και με ειδικότερες επιταγές του ΚωδΠρομ. Από το άρθρο 28 παρ. 3 στοιχ. δ' του ΚωδΠρομ προκύπτει ότι η προσφορά προμήθειας του προμηθευτή προς μικρό πελάτη θα πρέπει να περιγράφει τις προδιαγραφές παροχής υπηρεσιών του προμηθευτή προς τους καταναλωτές (π.χ. συχνότητα έκδοσης εκκαθαριστικών λογαριασμών), μάλιστα δε η μη τήρηση αυτών των προδιαγραφών θα πρέπει να συνεπάγεται την επιβολή ποινικής ρήτρας υπέρ του καταναλωτή. Η σύμβαση προμήθειας εμφανίζει λειτουργικά χαρακτηριστικά και άλλων συμβατικών τύπων (όπως η σύμβαση παροχής υπηρεσιών, η σύμβαση έργου, η σύμβαση έμμισθης εντολής κ.ο.κ.). Θα πρέπει επομένως να προσπαθήσει κανείς να αντιληφθεί ποιοι είναι κατά περίπτωση οι κατάλληλοι κανόνες για τη συγκεκριμένη μεικτή σύμβαση με αναγωγή στην τυπολογική σύλληψη της σύμβασης, στον δικαιοπρακτικό σκοπό, στους επιδιωκόμενους νομοθετικούς σκοπούς, στην αξιολόγηση των συγκρουόμενων συμφερόντων, στην καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη¹¹⁶.

Από τα ανωτέρω φαίνεται ότι κυρίαρχο γνώρισμα της σύμβασης προμήθειας είναι το στοιχείο της πώλησης¹¹⁷ του αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας, καθότι ο προμηθευτής εισπράττει χρηματικό αντάλλαγμα από τον αντισυμβαλλόμενο πελάτη για το αγαθό, το οποίο ο ίδιος είναι σε θέση να διαθέσει, επειδή έχει πληρώσει γι' αυτό στη χονδρεμπορική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Η άυλη φύση βέβαια του αγαθού και οι συνθήκες "παράδοσής" του στον τελικό καταναλωτή, ως γνωστόν η μεταφορά και διανομή γίνεται δια δικτύων και η ανάμειξη του προμηθευτή στις σχετικές συναλλαγές είναι μόνο οικονομική, υπονοούν ότι η θέση του προμηθευτή εμφανίζει στοιχεία διαμεσολάβησης και παροχής υπηρεσιών. Τη διάσταση της παροχής υπηρεσιών αντιλαμβάνεται κανείς πληρέστερα βασιζόμενος στη λεγόμενη θεωρία

¹¹⁴ βλ ΟΛΣτΕ 3366/2015 ΕνεργΔικ 23/2015, 119, 128 (σκ. 13)

¹¹⁵ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική Ενέργεια και δίκτυο των συμβάσεων (2018), σ. 189

¹¹⁶ Αυτή την ολιστική θεώρηση της μεικτής σύμβασης εκφράζει περισσότερο η λεγόμενη δημιουργική μέθοδος, βλ Κορνηλάκη, Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), παρ. 4, αρ. 12-13, Γεωργιάδη, Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος Ι (2004), παρ. 3 α.ρ 40 επ., Σχινά, Μικταί Συμβάσεις - Μορφάι και ρύθμισις αυτών (1962), σ. 58 επ.

¹¹⁷ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική Ενέργεια και δίκτυο των συμβάσεων (2018), σ. 190

του συνδυασμού, η οποία εστιάζει στην ιδιαίτερη οικονομική λειτουργία των επιμέρους παροχών της μεικτής σύμβασης και οδηγεί στη συνδυασμένη εφαρμογή ρυθμίσεων διαφόρων συμβατικών τύπων¹¹⁸.

Θα μπορούσε επίσης να υποστηρίξει κανείς τη θεωρία¹¹⁹ περί αναλογικής εφαρμογής διατάξεων ενός συγκεκριμένου συμβατικού τύπου και σε μεικτές συμβάσεις με στοιχεία άλλων συμβατικών τύπων που επιτρέπει τη μεταφορά κανόνων από μια συμβατική μορφή σε άλλη¹²⁰. Πάντως στο πεδίο των συμβάσεων προμήθειας ορθότερη θα ήταν ίσως η υιοθέτηση μιας περισσότερο ευέλικτης προσέγγισης που επιτρέπει την αναζήτηση της κατάλληλης λύσης στο μη ρυθμιζόμενο ζήτημα ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του προβλήματος της συγκεκριμένης σύμβασης¹²¹.

Η προηγούμενη ανάλυση θέτει την άποψη περί εφαρμογής των κανόνων του δικαίου της πώλησης στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σε νέα βάση¹²². Οι κανόνες του κοινού δικαίου της πώλησης μπορούν να εφαρμόζονται στις συμβάσεις με αντικείμενο την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας υπό περιορισμούς.

Ο πρώτος περιορισμός επιβάλλεται από τη λεπτομερή ρύθμιση πληθώρας ειδικών ζητημάτων στον Κώδικα Προμήθειας, ο οποίος μπορεί να δίνει έτσι ειδικές κανονιστικές λύσεις στις σχέσεις των εμπλεκόμενων μερών. Ο δεύτερος περιορισμός αφορά στις ρυθμίσεις περί πώλησης του Αστικού Κώδικα, οι οποίες ενδέχεται να πρέπει να υποβληθούν σε προσαρμογές ή τροποποιήσεις που είναι απαραίτητες εξ αιτίας της ιδιαίτερης φυσιολογίας των σχέσεων. Επομένως οι κανόνες περί πώλησης θα μπορούσαν να εφαρμόζονται στη σύμβαση προμήθειας αναλογικά. Τέλος, θα μπορούσαν να γίνονται δεκτοί κανόνες, οι οποίοι αφορούν στη ρύθμιση άλλων συμβατικών σχέσεων, στο μέτρο που προσιδιάζουν στη λειτουργία και την οικονομία της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας

---

¹¹⁸ βλ Κορνηλάκη, Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), παρ. 4, αρ. 6 επ., Γεωργιάδη, Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος I (2004), παρ. 3 αρ. 24 επ., Σχινά, Μικταί Συμβάσεις - Μορφαί και ρυθμίσεις αυτών (1962), σ. 42 επ.

¹¹⁹ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική Ενέργεια και δίκτυο των συμβάσεων (2018), σ. 191

¹²⁰ βλ Κορνηλάκη, Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), παρ. 4, αρ. 11, Γεωργιάδη, Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος I (2004), παρ. 3 αρ. 36 επ.

¹²¹ Την ανάγκη αυτή εκφράζει κυρίως η λεγόμενη δημιουργική μέθοδος. βλ Κορνηλάκη, Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2013), παρ. 4, αρ. 12 επ., Γεωργιάδη, Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος I (2004), παρ. 3 αρ. 40 επ.

¹²² βλ Λιάππη, Ηλεκτρική Ενέργεια και δίκτυο των συμβάσεων (2018), σ. 192

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Συμβατότητα της σύμβασης προμήθειας με το δίκαιο προστασίας καταναλωτή

2.1. Η έννοια του καταναλωτή

Όπως αναφέρθηκε ήδη στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας ονομάζεται πελάτης ή καταναλωτής, καθώς είναι το πρόσωπο το οποίο αναλώνει το αντικείμενο της συμβάσεως, την ηλεκτρική ενέργεια. Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει μια αναλυτική διερεύνηση της έννοιας του καταναλωτή προκειμένου να καταφανούν στη συνέχεια τα δικαιώματά του σε περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεων του έτερου συμβαλλομένου προμηθευτή.

Σύμφωνα με τον γενικό ορισμό που δίνεται στο άρθρο 1α του ν.2251/1994 όπως τροποποιήθηκε με τον πρόσφατο ν.4512/2018 (άρθρο 100 παρ. 5), ως καταναλωτής ορίζεται πλέον κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο ενεργεί για λόγους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική του δραστηριότητα. Υποκειμενική προϋπόθεση της ιδιότητας του καταναλωτή κατά τον νέο νόμο είναι να πρόκειται για φυσικό πρόσωπο και μόνο, ενώ σύμφωνα με το προηγούμενο νομικό πλαίσιο η αντίστοιχη υποκειμενική προϋπόθεση της ιδιότητας του καταναλωτή ήταν να είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ένωση προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα¹²³.

Τα φυσικά πρόσωπα προστατεύονται ιδιαιτέρως δια του καταναλωτικού δικαίου¹²⁴, διότι εξ αιτίας της απειρίας, του πληροφοριακού ελλείμματος και της διαπραγματευτικής μειονεξίας, όταν ενεργούν για σκοπούς εκτός της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση σε σχέση με τα νομικά πρόσωπα, τα οποία εκ της φύσεώς τους διαθέτουν μεγαλύτερη οργάνωση, τεχνογνωσία και διαπραγματευτική δύναμη και είναι, κατά τεκμήριο σε πιο ισχυρή θέση¹²⁵.

Η προϋπόθεση αυτή του φυσικού προσώπου αποκλείει κατ' αρχήν τα νομικά πρόσωπα από τη δυνατότητα συμπερίληψής τους στον ορισμό

¹²³ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 54

¹²⁴ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 60

¹²⁵ βλ Περάκη σε Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή (2008), σ. 40

του καταναλωτή¹²⁶. Σχετικά με το ζήτημα αυτό έχει τοποθετηθεί ως προς το ενωσιακό δίκαιο και το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην υπόθεση *Ideal service*, στην οποία το Δικαστήριο κλήθηκε να ερμηνεύσει τη διάταξη του άρθρου 2, στοιχείο β' της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές και, μεταξύ άλλων, να απαντήσει στο ερώτημα εάν η έννοια του καταναλωτή, όπως ορίζεται στο συγκεκριμένο άρθρο πρέπει να ερμηνευτεί ως αναφερόμενη σε φυσικά μόνο πρόσωπα¹²⁷. Το ΔΕΚ έκρινε ότι από το γράμμα της ως άνω διάταξης προκύπτει σαφώς ότι πρόσωπο άλλο πέραν του φυσικού προσώπου που συνάπτει σύμβαση με επαγγελματία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως καταναλωτής και, συνεπώς, η εν λόγω διάταξη θα πρέπει να ερμηνευθεί ως αναφερόμενη σε φυσικά μόνο πρόσωπα. Παρά το γεγονός ότι στην απόφαση δεν περιέχεται περαιτέρω επιχειρηματολογία, είναι σαφές ότι το ΔΕΚ τάσσεται υπέρ της "στενής" ερμηνείας της έννοιας του καταναλωτή και του περιορισμού της στα φυσικά πρόσωπα. Βεβαίως, η συγκεκριμένη απόφαση αφορά την ερμηνεία του ορισμού του καταναλωτή για τις ανάγκες της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Από τη άλλη πλευρά, είναι εύλογο να θεωρηθεί ότι η ερμηνεία που δόθηκε από το ΔΕΚ για τον "περιορισμό" της έννοιας του καταναλωτή στα φυσικά και μόνο πρόσωπα βάσει της γραμματικής διατύπωσης της συγκεκριμένης διάταξης της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, ισχύει και για όλες τις Οδηγίες, στις οποίες η γραμματική διατύπωση του ορισμού του καταναλωτή είναι η ίδια.

Το αν αυτό αποτελεί ορθή επιλογή είναι ένα κρίσιμο ζήτημα. Η θετική απάντηση στηρίζεται κατά τα προαναφερθέντα στο ότι η ειδική προστασία που παρέχεται μέσω των διατάξεων του δικαίου του καταναλωτή προορίζεται κατεξοχήν για τα φυσικά πρόσωπα τα οποία βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση έναντι του προμηθευτή τους λόγω πληροφοριακού ελλείμματος καθώς και λόγω της μειωμένη διαπραγματευτικής τους δύναμης. Από την άλλη πλευρά, η προσέγγιση που ακολουθείτο έως την τροποποίηση του νόμου, σύμφωνα με την οποία ο ορισμός του καταναλωτή καταλάμβανε και τα νομικά πρόσωπα μπορούσε να στηριχθεί σε δύο σκέψεις: Πρώτον, στη σκέψη της ουσιαστικής ταύτισης της ανάγκης προστασίας, που έχουν ορισμένες επιχειρήσεις, με εκείνη του καταναλωτή - φυσικού προσώπου, όπως είναι οι μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις, μικρού μεγέθους προσωπικές εταιρείες, μονοπρόσωπες εταιρείες κ.λ.π. . Δεύτερον, σε σκέψη αναγωγής

---

¹²⁶ βλ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 61

¹²⁷ Υπόθεση *Idealservice MN RE Sas vs OMAI*, C-541/99, *Cape Snc vs Idealservice Srl*, C-542/99, ΔΕΕ 11/2002, σ. 1122 επ., βλ. Δέλλιο, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα ιδιωτικού δικαίου Ι (2005), σ. 81 επ

του νομικού προσώπου, ως "μεγαλοκαταναλωτή", σε όχημα συλλογικής προστασίας των μελών του, ως "μικροκαταναλωτών". Με άλλα λόγια, το νομικό πρόσωπο μπορεί να αποτελέσει όχημα συλλογικής διαπραγμάτευσης και συναλλαγής των μελών του και δικαιολογείται, ως εκ τούτου, να έχει την ίδια προστασία με τα φυσικά πρόσωπα¹²⁸. Μπορούν έτσι να θεωρούνται καταναλωτές και συνεταιρισμοί, σχολεία, κοινωφελή ιδρύματα, νοσοκομεία κ.λ.π. Ωστόσο, παρά τη ρητή διάταξη του προϊσχύσαντος νόμου και με αναγωγή στις ενωσιακές Οδηγίες ή στενή ερμηνεία, ορισμένοι ερμηνευτές είχαν οδηγηθεί σε αποκλεισμό του νομικού προσώπου από τον ορισμό του άρθρου 1 παρ. 4¹²⁹. Γεγονός είναι ότι, όπως προαναφέρθηκε, το ΔΕΚ, όταν είχε να κρίνει επί της έννοιας του καταναλωτή σύμφωνα με την Οδηγία 93/13/ΕΟΚ για τις καταχρηστικές ρήτρες, επιβεβαίωσε ότι η έννοια καλύπτει μόνο τα φυσικά πρόσωπα¹³⁰.

Σε κάθε περίπτωση, ο παραπάνω ορισμός δεν αποκλείει τη δυνατότητα προστασίας και εκείνων των νομικών προσώπων τα οποία ουσιαστικά ταυτίζονται με τα φυσικά πρόσωπα ως προς τα χαρακτηριστικά που υπαγορεύουν την ειδική προστασία¹³¹. Και τούτο, καθώς ο νομοθέτης έχει τη δυνατότητα να επεκτείνει, κατά περίπτωση, την προστασία αυτή σε νομικά πρόσωπα προσδιορίζοντάς τα. Αυτή ήταν η επιλογή που ακολουθήθηκε με το άρθρο 101 παρ. 2 του ν.4512/2018 με το οποίο η παρ. 10 του άρθρου 2 του ν.2251/1994 για τους Γενικούς Όρους Συναλλαγών αναριθμήθηκε σε παρ. 9 και αντικαταστάθηκε με νέα διάταξη σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις του άρθρου 2 εφαρμόζονται σε κάθε σύμβαση, ανεξάρτητα από το αν ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή είναι καταναλωτής, όταν πληρούνται σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) η σύμβαση περιλαμβάνει όρους οι οποίοι δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των μερών, β) ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή πληροί τα κριτήρια της πολύ μικρής επιχείρησης, σύμφωνα με την παρ.2 του άρθρου 2 του ν.4308/2014, και γ) ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή συμβάλλεται ως τελικός αποδέκτης των παρεχομένων προϊόντων ή υπηρεσιών.

Συνεπώς, εφόσον ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή πληροί τις εν λόγω προϋποθέσεις, απολαμβάνει της ίδιας προστασίας με τον

---

¹²⁸ βλ Γεωργακόπουλο, Το ελληνικό αντί - καταναλωτικό δίκαιο, ΝοΒ (1987), σ. 1345

¹²⁹ βλ Κοτσίρη, Η έννοια του καταναλωτή, ΔΕΕ (2005), σ. 1128, ΕφΑθ 3884/2006 ΕλλΔνη 2007, 303, ΕφΑθ 8217/2006 ΔΕΕ 2007, 462 = ΧρηΔικ 2007, 262

¹³⁰ βλ ΔΕΚ απόφαση 22.11.2001, υποθ C-541/1999, Idealservice, Συλλ. 2001, I-9049=ΔΕΕ 2002, 1122 σχ. Σκουλαρίκη = ΧρΙΔ 2002, 517 = ΕλλΔνη 2002, 551

¹³¹ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 62

καταναλωτή σε σχέση με τυχόν καταχρηστικούς όρους στη σύμβαση την οποία επισυνάπτει με τον προμηθευτή. Με αυτό τον τρόπο, η προστασία καλύπτει και τα νομικά πρόσωπα για τα οποία κατά το νομοθέτη ανακύπτει εξ ίσου ανάγκη προστασίας όπως και για τα φυσικά πρόσωπα, χωρίς ωστόσο η ίδια έννοια του καταναλωτή να καταλαμβάνει και αυτά.

Τέλος, το πρόσωπο αυτό θα πρέπει να είναι τελικός αποδέκτης των παρεχόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών¹³². Περιοριστική προϋπόθεση του ορισμού του καταναλωτή αποτελεί δηλαδή η θέση του τελικού προσώπου στην αλυσίδα της κυκλοφορίας του προϊόντος ή της υπηρεσίας. Θα πρέπει δηλ. να πρόκειται για τον "τελικό αποδέκτη" τούτων¹³³ με την έννοια ότι θα είναι ο τελικός προορισμός στη διαδρομή του αγαθού προς την κατανάλωση. Λόγος για ίδια μεταχείριση με τον καταναλωτή μπορεί να γίνει αν υπάρχει "αποδέκτης" των προϊόντων ή υπηρεσιών. Αν δηλ. με βάση κάποια έννομη σχέση (ή και χωρίς έννομη σχέση) κάποιο προϊόν ή υπηρεσία παρέχεται και περιέρχεται σε κάποιο άλλο πρόσωπο. Πάντως η προστασία του καταναλωτή θα επεκτείνεται και στο προσυμβατικό στάδιο, χωρίς να αναμένεται η σύναψη της έννομης σχέσης με τον προμηθευτή ώστε να οριστικοποιηθεί το πρόσωπο του αποδέκτη.

Ωστόσο, ο καθορισμός της έννοιας του "τελικού" αποδέκτη παρουσιάζει σημαντικές δυσχέρειες. Προκειμένου περί προϊόντων τούτο σημαίνει ότι το εν λόγω αγαθό θα πρέπει να βρίσκεται πια στο τέρμα της αλυσίδας της κυκλοφορίας του, να απομένει δηλ. η ανάλωση, η χρήση ή έστω η απλή ένταξη στην παρουσία του προσώπου, όχι όμως και να αναμένεται παραπέρα διοχέτευση του προϊόντος σε τρίτους. Επομένως ο έμπορος, ως διαμεσολαβητής, αλλά και ο μη έμπορος, που αγοράζουν για να μεταπωλήσουν το αγαθό, αυτούσιο ή κατεργασμένο, ή για να εκμισθώσουν περαιτέρω τη χρήση των αγορασθέντων, δεν θα έχουν την ιδιότητα του καταναλωτή¹³⁴. Πάγια αγαθά που αγοράζονται για να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο επαγγέλματος (π.χ. εξοπλισμός ιατρού, βιβλία δικηγόρου, ηλεκτρονικοί υπολογιστές της επιχείρησης κ.λ.π.) δεν αποκλείουν την ιδιότητα του αγοραστή ως καταναλωτή. Αντίθετα αγαθά που συγκροτούν το λεγόμενο "κυκλοφορούν" ενεργητικό (και τα οποία ανακυκλώνονται κατά τον βίο της επιχείρησης) συνήθως θα την αποκλείουν.

---

¹³² βλ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 63

¹³³ βλ. Δέλλιο, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα ιδιωτικού δικαίου I (2005), σ. 40 σημ. 118

¹³⁴ βλ. Περάκη, Η έννοια του "καταναλωτή" κατά το νέο νόμο 2251/1994, ΔΕΕ (1995), σ. 33, Καρακώστα, Δίκαιο προστασίας καταναλωτή. Ν 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν 3587/2007 (2008) σ.78

Προκειμένου περί υπηρεσιών¹³⁵ ο χρήστης θα είναι καταναλωτής, αν κάνει ο ίδιος χρήση της υπηρεσίας για αποκλειστικά προσωπικό του λογαριασμό και όφελος¹³⁶. Δεν θα είναι όμως καταναλωτής, αν εντάσσει την υπηρεσία αυτή στην κατεργασία, συσκευασία, service, διανομή κλπ. των αγαθών που, ως έμπορος ή μη, διοχετεύει σε παραπέρα αγοραστές ή χρήστες¹³⁷. Το παράδειγμα της υπερεργολαβίας δείχνει ότι η παροχή υπηρεσιών προς μη τελικό αποδέκτη, δεν είναι τόσο οριακό. Βέβαια, τα πράγματα δεν είναι πάντοτε σαφή σε περιπτώσεις όπου αμφισβητείται αν κάποια υπηρεσία παρέχεται "τελικά" σε κάποιο πρόσωπο, ιδίως αν είναι έμπορος ή επαγγελματίας¹³⁸.

Επομένως τελικός αποδέκτης¹³⁹ (και άρα καταναλωτής) μπορεί να είναι καταρχήν και επαγγελματίας, μόνο όμως στο μέτρο που το αγαθό ή η υπηρεσία που λαμβάνει δεν διοχετεύεται ευθέως ή δεν αξιοποιείται κατά κύριο λόγο στη διοχέτευση των αγαθών ή των υπηρεσιών του προς τρίτους. Το αν, λοιπόν, κάποιος είναι ή όχι "τελικός αποδέκτης" δεν θα πρέπει να κρίνεται υποκειμενικά, με βάση τις ενδιάθετες προθέσεις του, αλλά με κριτήρια αντικειμενικά, που συνεπώς θα επιτρέπουν στον προμηθευτή, με βάση ορατές ενδείξεις, να γνωρίζει και να υπολογίζει το πλαίσιο της ευθύνης του. Κατά συνέπεια στην περίπτωση της ηλεκτρικής ενέργειας, καταναλωτής θεωρείται ο οικιακός χρήστης καθώς κάνει αποκλειστικά ιδιωτική χρήση του παρεχόμενου αγαθού συνιστώντας τον τελικό αποδέκτη στην αλυσίδα κυκλοφορίας του.

Επιπλέον, προκειμένου να χαρακτηριστεί ένα φυσικό πρόσωπο ως καταναλωτής¹⁴⁰ θα πρέπει να ενεργεί εκτός της εμπορικής, επιχειρηματικής, βιοτεχνικής ή ελευθέριας επαγγελματικής του δραστηριότητας. Ο νομοθέτης θεωρεί ότι προστατευτέοι ως καταναλωτές είναι συνεπώς τα φυσικά πρόσωπα που ενεργούν, υπό μη επαγγελματική ιδιότητα¹⁴¹. Για παράδειγμα, δεν μπορεί να θεωρηθεί καταναλωτής ο δικηγόρος ο οποίος προμηθεύεται φωτοτυπικό μηχάνημα για το γραφείο

¹³⁵ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 64

¹³⁶ Παράδειγμα οι υπηρεσίες κινητής τηλεφωνίας, βλ ΑΠ 296/2001 ΕΕμπΔ 2001, 489=NoB 2002, 332 = ΧρΙΔ2001, 435=ΕλλΔνη 2001, 1321

¹³⁷ βλ Αυγητίδη, ΕπισκΕΔ 2001, 287 (297), τον ίδιο 2005, 308 επ, τον ίδιο ΕπισκΕΔ 2006, 343 (344)

¹³⁸ βλ Μεντή, Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2005), σ. 9, Δέλλιο, Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2013), σ. 140 - 141

¹³⁹ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 65

¹⁴⁰ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 66

¹⁴¹ βλ Σταθόπουλο/Χιωτέλη/Αυγουστιανάκη, Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι (1995), σ. 40 οι οποίοι αναφέρονται στην ερασιτεχνική ιδιότητα του προστατευτέου καταναλωτή.

του, καθώς η αγορά αυτή αποσκοπεί στην παροχή υπηρεσιών προς τους πελάτες του. Στην περίπτωση της ηλεκτρικής ενέργειας δεν θεωρείται καταναλωτής λ.χ. ένα περίπτερο το οποίο χρησιμοποιεί το ηλεκτρικό ρεύμα για φωτισμό, ψυγείο κλπ. αποκλειστικά στο πλαίσιο της εμπορικής του δραστηριότητας.

Η δικαιολογητική βάση του κριτηρίου αυτού θεμελιώνεται στην παραδοχή ότι το φυσικό πρόσωπο που διενεργεί συναλλαγές στο πλαίσιο της επιχειρηματικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας οφείλει να επιδεικνύει "επαγγελματική" επιμέλεια, δηλ. συγκεκριμένους κανόνες που απορρέουν από την επαγγελματική του ιδιότητα και οι συναλλαγές που πραγματοποιεί απορρέουν από τις ανάγκες της επιχειρηματικής του δραστηριότητας¹⁴². Αντίθετα, το πρόσωπο που ενεργεί για την εξυπηρέτηση ιδιωτικών αναγκών του τεκμαίρεται ότι λειτουργεί ερασιτεχνικά και, συνεπώς, με λιγότερη επιμέλεια. Το κριτήριο αυτό είναι κατ' αρχήν επαρκώς συγκεκριμένο, ώστε να παρέχει μεγάλο βαθμό ασφάλειας ως προς την οριοθέτηση του καταναλωτή, καθώς στην πλειοψηφία των περιπτώσεων είναι σαφές πότε ένα πρόσωπο λειτουργεί για ιδιωτικούς και πότε για επαγγελματικούς σκοπούς.

Ζητήματα δημιουργούνται στην περίπτωση που η δραστηριότητα του προσώπου είναι μεικτή¹⁴³, αφορά δηλαδή στην εξυπηρέτηση ταυτόχρονα ιδιωτικών και επαγγελματικών σκοπών, χωρίς να είναι σαφές αν προέχει η εξυπηρέτηση των ιδιωτικών έναντι των επαγγελματικών σκοπών και το αντίστροφο. Παράδειγμα μεικτής δραστηριότητας στο χώρο της ηλεκτρικής ενέργειας είναι αυτό του δικηγόρου ο οποίος μπορεί να χρησιμοποιεί το διαμέρισμα κατοικίας του και ως γραφείο. Σε αυτή την περίπτωση η χρήση του παρεχόμενου αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας είναι ιδιωτική αλλά συγχρόνως και επαγγελματική. Σύμφωνα με το ΔΕΚ εάν ένα πρόσωπο συναλλάσσεται εν μέρει ως επαγγελματίας, η επίκληση της ιδιότητάς του ως καταναλωτή θα είναι δυνατή μόνο αν η "επαγγελματική χρήση" είναι περιθωριακή.

2.2. Η έννοια του προμηθευτή

Κατά το άρθρο 1α παρ. 2 του ν.2251/1994¹⁴⁴, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 100 παρ. 5 του ν.4512/2018, "Προμηθευτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ανεξάρτητα αν διέπεται από το ιδιωτικό ή

---

¹⁴² βλ και ανωτέρω, αναφορά 141

¹⁴³ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 67

¹⁴⁴ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 80

δημόσιο δίκαιο, το οποίο ενεργεί ακόμη και μέσω κάθε άλλου προσώπου που ενεργεί στο όνομά του ή για λογαριασμό του, για σκοπούς οι οποίοι σχετίζονται με τις εμπορικές, επιχειρηματικές, βιοτεχνικές ή επαγγελματικές του δραστηριότητες". Ο ορισμός αυτός αποτελεί ενσωμάτωση του άρθρου 2 στοιχ. 2 της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ για τα δικαιώματα των καταναλωτών¹⁴⁵. Πρόκειται για ευρύ ορισμό, που ουσιαστικά καταλαμβάνει οποιονδήποτε επαγγελματία ή επιχειρηματία (όχι απαραίτητα έμπορο), που συναλλάσσεται με καταναλωτή. Η έννοια του τελευταίου θεωρείται δεδομένη (και είναι άρα λογικά πρότερη¹⁴⁶), δεν θα είναι όμως μόνο και υποχρεωτικά εκείνη που προκύπτει από το άρθρο 1α παρ. 1, αλλά εκείνη που διαμορφώνεται είτε με βάση τις εκάστοτε εφαρμοστέες ειδικές διατάξεις είτε ερμηνευτικά. Προμηθευτής μπορεί να είναι και φυσικό πρόσωπο, και μάλιστα ανεξάρτητα από την έκταση της δραστηριότητάς του ή την οικονομική του επιφάνεια. Γίνεται έτσι δεκτό ότι υπάγονται στην έννοια και επαγγελματίες (τεχνίτες ή ελεύθεροι επαγγελματίες), όπως π.χ. οι υδραυλικοί, οι ηλεκτρολόγοι, οι μεσίτες, οι γιατροί, οι εργολάβοι, οι μηχανικοί ή οι δικηγόροι.

Δραστηριότητα του προμηθευτή¹⁴⁷ θα είναι "κάθε οργανωμένη δραστηριότητα την οποία ασκεί το πρόσωπο κατά συνήθεια, δηλ. με τρόπο διαρκή και επαναλαμβανόμενο, και από την οποία πορίζεται τα μέσα συντήρησής"¹⁴⁸. Κατά διασταλτική ερμηνεία προμηθευτής θα είναι και εκείνος που δεν ασκεί μεν επαγγελματική δραστηριότητα, διεξάγει όμως συναλλαγές "κατά συνήθη απασχόληση", που του επιτρέπει να αποκτά γνώσεις και εκ τούτου διαπραγματευτική υπεροπλία έναντι του καταναλωτή¹⁴⁹. Επιδίωξη κέρδους δεν απαιτείται¹⁵⁰. Για να επιτυγχάνεται ο προστατευτικός σκοπός του νόμου, η προϋπόθεση της επαγγελματικής δράσης θα πρέπει να γίνεται δεκτή με βάση όχι την πραγματικότητα, αλλά το φαινόμενο που μπορεί να δημιουργεί στο καταναλωτικό κοινό. Έτσι π.χ. γίνεται δεκτό ότι η προστασία του νόμου για τις πωλήσεις εκτός

---

¹⁴⁵ Ο ορισμός αυτός μεταφέρθηκε στο άρθρο 1α παρ. 2 από το άρθρο 3 στοιχ. 2, όπως ίσχυε πριν την τροποποίησή του με το άρθρο 2 της ΚΥΑ Ζ1-891/2013

¹⁴⁶ βλ Δέλλιο, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα ιδιωτικού δικαίου Ι (2005), σ. 65, η έννοια του προμηθευτή συμπροσδιορίζεται με εκείνη του καταναλωτή

¹⁴⁷ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 81

¹⁴⁸ βλ Καρακώστα, Δίκαιο προστασίας καταναλωτή. Ν 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν 3587/2007 (2008) σ. 84

¹⁴⁹ βλ Σταθόπουλο σε Σταθόπουλο/Χιωτέλη/Αυγουστιανάκη, Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι (1995), σ. 42, Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή - Ελληνικό και Κοινοτικό (1996), σ. 44, Καρακώστα, Δίκαιο προστασίας καταναλωτή. Ν 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν 3587/2007 (2008) σ. 84

¹⁵⁰ βλ Δεσποτίδου, ΕπισκεΔ 2005, 563 (571)

εμπορικού καταστήματος θα παρέχεται και αν ο εμφανιζόμενος στον καταναλωτή πωλητής δεν ενεργεί πράγματι στο πλαίσιο του επαγγέλματός του. Ο προμηθευτής δεν είναι αναγκαίο να συναλλάσσεται στο πλαίσιο της δικής του (και άρα όχι τρίτου) "εμπορικής, επιχειρηματικής, βιοτεχνικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας". Σύμφωνα με τη διάταξη στην έννοια του προμηθευτή περιλαμβάνεται και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο ενεργεί μέσω άλλου προσώπου που διενεργεί συναλλαγές στο όνομά του ή για λογαριασμό του προμηθευτή, αρκεί το "ενδιάμεσο" πρόσωπο να ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι σχετίζονται με τις εμπορικές, επιχειρηματικές, βιοτεχνικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες του προμηθευτή. Με τον τρόπο αυτό, επιλύεται το πρόβλημα που δημιουργείτο με τον προϊσχύσαντα ορισμό του προμηθευτή σε ότι αφορά πρόσωπα που δεν ήταν άμεσοι αντιπρόσωποι του προμηθευτή (και δεν επηρέαζαν έτσι τη ιδιότητα του τελευταίου ως ευθυνόμενου¹⁵¹, αλλά δρούσαν στο δικό τους μεν όνομα αλλά για λογαριασμό τούτου. Συνεπώς, αν πρόκειται για "παρένθετο", θα θεωρούνται και οι δύο "προμηθευτές", με λογική όμοια του παρένθετου εμπόρου.

Κατά τη διατύπωση της νέας διάταξης, προμηθευτής θεωρείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ανεξάρτητα αν διέπεται από το ιδιωτικό ή το δημόσιο δίκαιο¹⁵². Σε συνδυασμό με την παρ. 4 του άρθρου 1 ν. 2251/1994, σύμφωνα με την οποία, "Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται σε κάθε προμηθευτή, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, οποιασδήποτε μορφής, του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα", συνάγεται ότι η ιδιότητα του προμηθευτή θα ισχύει ακόμη και για το Δημόσιο ή ΝΠΔΔ, όπως δήμους ή κοινότητες, οργανισμούς κοινής ωφέλειας κ.λ.π.¹⁵³ Μάλιστα οι διατάξεις του ν.2252/1994 θα εφαρμόζονται στις δημόσιες επιχειρήσεις παροχής κοινωνικών υπηρεσιών παράλληλα με οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία ή "χάρτη υποχρεώσεων", που αφορά την παροχή των υπηρεσιών αυτών¹⁵⁴. Περαιτέρω, η παρ. 4 του άρθρου 1 του ν.2251/1994 περιλαμβάνει μια επισκόπηση των συναλλαγών οι οποίες ρυθμίζονται με τις επί μέρους διατάξεις του ν.2251/1994. Ορίζεται έτσι σε αυτήν ότι οι διατάξεις του εν λόγω νόμου εφαρμόζονται στον

¹⁵¹ Πρβλ άρθρο 3 παρ 1 στοιχ α: "... το όνομα ή η επωνυμία και η πλήρης διεύθυνση του προμηθευτή και αυτού που συμβάλλεται στο όνομα και λογαριασμό του προμηθευτή".

¹⁵² βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 82

¹⁵³ βλ Δεσποτίδου, ΕπισκΕΔ 2005, 563 (571)

¹⁵⁴ βλ Καραγκουνίδη, Η προστασία του αποδέκτη υπηρεσιών κοινής ωφέλειας ως δικαιούχου της "καθολικής υπηρεσίας" και ως καταναλωτή, ΕπισκΕΔ 2005, 307, Τουντόπουλο, Η ευθύνη του φορέα καθολικής ταχυδρομικής υπηρεσίας, ΕπισκΕΔ 2005, 865, βλ Καρακώστα, Δίκαιο προστασίας καταναλωτή. Ν 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν 3587/2007 (2008) σ. 84-85

προμηθευτή κατά τα προαναφερθέντα, ο οποίος ο ίδιος ή μέσω άλλου προσώπου που ενεργεί στο όνομά του ή για λογαριασμό του, συναλλάσσεται με καταναλωτή στο πλαίσιο συμβάσεων που περιέχουν γενικούς όρους συναλλαγών, συμβάσεων πώλησης καταναλωτικών αγαθών ή εγγυήσεων, περιλαμβανομένων εκείνων που διενεργούνται εξ αποστάσεως ή εκτός εμπορικού καταστήματος, συμβάσεων εμπορίας χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, καθώς και στη διαφήμιση και τις εμπορικές πρακτικές εν γένει των επιχειρήσεων.

Στο πεδίο της ηλεκτρικής ενέργειας¹⁵⁵ από το συνδυασμό των εννοιολογικών ορισμών του άρθρου 2 παρ 1 στοιχ. κα' και κβ' του ν.4001/2011 προκύπτει ότι η ενεργειακή νομοθεσία αντιλαμβάνεται τον προμηθευτή ως το πρόσωπο που ασκεί τη δραστηριότητα της πώλησης και της μεταπώλησης ηλεκτρικής ενέργειας σε πελάτες¹⁵⁶. Η παρουσία του προμηθευτή στη συναλλαγή είναι αναγκαία καθότι ο πελάτης δεν έρχεται σε απευθείας συναλλακτική επαφή με τους παραγωγούς της ηλεκτρικής ενέργειας.

Από την προμήθεια διακρίνεται κατ' αρχήν η λεγόμενη εμπορία, δηλαδή οι εισαγωγές, οι εξαγωγές και η διαμετακόμιση ηλεκτρικής ενέργειας¹⁵⁷. Ο έμπορος ηλεκτρικής ενέργειας διενεργεί συναλλαγές στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας αποκλειστικά μέσω διεθνών διασυνδέσεων με ηλεκτρικά συστήματα όμορων χωρών¹⁵⁸. Οι έμποροι ηλεκτρικής ενέργειας μπορούν να εμφανίζονται και να συμμετέχουν στην αγορά ως εισαγωγείς ή ως εξαγωγείς. Ως εισαγωγείς μεταφέρουν ενέργεια στο εγχώριο σύστημα, ενώ ως εξαγωγείς απορροφούν ενέργεια από το σύστημα¹⁵⁹. Η διάκριση μεταξύ προμηθευτών και εμπόρων δεν είναι απλώς εννοιολογική, αλλά γνωρίζει και πρακτικές εκδηλώσεις. Οι δραστηριότητες της προμηθείας και της εμπορίας διαχωρίζονται λ.χ. ως προς το καθεστώς αδειοδότησης¹⁶⁰. Η άσκηση της ενεργειακής δραστηριότητας της εμπορίας πρέπει, όπως και η προμήθεια, να στηρίζεται σε άδεια της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας, η αναγκαιότητα της οποίας προκύπτει ήδη από το αρθρ. 134 παρ. 1εδ. β' και παρ. 4 του ν.2001/2011. Η παραπάνω άδεια δίνει στον κάτοχό της τη δυνατότητα

---

¹⁵⁵ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 128

¹⁵⁶ βλ Φορτσάκη/Φαραντούρη, Δίκαιο της Ενέργειας (2016), σ. 630 - 632

¹⁵⁷ βλ Λιάππη, Ηλεκτρική ενέργεια και δίκαιο των συμβάσεων (2018), σ. 129

¹⁵⁸ βλ Φορτσάκη/Φαραντούρη, Δίκαιο της Ενέργειας (2016), σ. 634

¹⁵⁹ βλ ΣτΕ 2323/2013, ΔικΕνεργ 19/2013, 127,139 (σκ. 6)

¹⁶⁰ βλ ΣτΕ 2323/2013, ΔικΕνεργ 19/2013, 127, 129

να ασκεί μόνο τη δραστηριότητα της εμπορίας ηλεκτρικής ενέργειας. Αντίθετα, ο προμηθευτής ηλεκτρικής ενέργειας δεν χρειάζεται να διαθέτει ειδική άδεια εμπορίας, για να ασκήσει τη δραστηριότητα της εμπορίας. Ο προμηθευτής επιτρέπεται να ασκεί τόσο την προμήθεια, όσο και την εμπορία ηλεκτρικής ενέργειας δυνάμει μόνο της άδειας προμήθειας.

2.3 Οι ΓΟΣ ως αφετηρία του προβλήματος:

Έννοια¹⁶¹ και νομική φύση των ΓΟΣ και έλεγχος μέσω διατάξεων του ΑΚ

Μετά το ν.3587/2007¹⁶² το άρθρο 2 παρ. 1 ν.2251/1994 ορίζει ως Γενικούς Όρους Συναλλαγών τους όρους "που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για μελλοντικές συμβάσεις". Στην προγενέστερη μορφή της η διάταξη έκανε λόγο για "απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων". Στην επελθούσα μεταβολή τονίζεται η ομόφωνη γνώμη ότι το κρίσιμο σημείο έγκειται στον αποκλεισμό της διατύπωσης των όρων για κάποιο συγκεκριμένο πελάτη. Κατά συνέπεια εύλογο είναι να αντιμετωπίζονται ως ΓΟΣ και οι όροι που προορίζονται για χρησιμοποίηση σε ορισμένο (και όχι υποχρεωτικά αόριστο) αριθμό συμβάσεων. Ο αναγκαίος αριθμός για την παραδοχή ενός τέτοιου προορισμού κατά την κρατούσα γνώμη ξεκινά από πολύ χαμηλά (3-5 συμβάσεις), κατ' άλλους όμως πρέπει να είναι σημαντικά μεγαλύτερος. Σε κάθε περίπτωση αρκεί ο προορισμός των όρων για πολλαπλή ομοιόμορφη χρήση και δεν απαιτείται να έχει γίνει πράγματι πολλαπλή χρήση τους¹⁶³.

Μια δεύτερη μεταβολή ως προς το εύρος της έννοιας των ΓΟΣ φαίνεται καταρχήν να επιφέρει ο ν.3587/2007 με την προσθήκη στο άρθρο 2 παρ. 2 εδ. α' ν.2251/1994 της υποχρέωσης έγγραφης διατύπωσης των ΓΟΣ¹⁶⁴. Η προσθήκη αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει στην εσφαλμένη αντίληψη ότι οι προφορικά διατυπωμένοι όροι πολλαπλής χρήσης δεν είναι ΓΟΣ και δεν υπάγονται σε έλεγχο ή ότι δεν εντάσσονται

¹⁶¹ βλ ΠΠρΑθ 1119/2002 ΔΕΕ 2003, 422, Δέλιο, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (2013), σ. 207, Μεντή, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (2000), σ. 19-31, Καράση, Γενικοί Όροι συναλλαγών, (1992), σ. 13 -25

¹⁶² βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 104

¹⁶³ βλ Καρακώστα, ΔΠρΚατ (2008), αριθ. 56, Καράση, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (1992), σ. 22 επ.

¹⁶⁴ Μετά το ν.3587/2007 η διάταξη ορίζει πλέον ότι "οι γενικοί όροι συμβάσεων και παρεπόμενων συμφωνιών που καταρτίζονται στην Ελλάδα διατυπώνονται γραπτώς στην Ελληνική Γλώσσα ..."

εξ αρχής στη σύμβαση και, άρα, δεν τίθεται ζήτημα υπαγωγής τους σε έλεγχο κύρους του περιεχομένου τους κατ' άρθρο 2 παρ. 6-7 ν.2251/1994¹⁶⁵. Τέτοιου είδους συμπεράσματα, όμως, θα ήταν αντιφατικά προς τη διάταξη του άρθρου 2 παρ.10 εδ. α', που ορίζει ότι "οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και για κάθε όρο σύμβασης που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης" (άρα και για τους προφορικά διατυπωμένους όρους)¹⁶⁶. Επιπλέον θα ερχόταν σε αντίθεση και με τις διαγνώσεις της νομολογίας που δέχεται λ.χ. ότι "οι όροι..., οι οποίοι δεν περιλαμβάνονται στους έντυπους όρους συναλλαγών αλλά ανακοινώνονται στους δανειοδοτούμενους προφορικά, συνιστούν γενικούς όρους συναλλαγών, καθώς η σχετική πρόβλεψη έχει γίνει εκ των προτέρων, δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης, ισχύουν για απροσδιόριστο αριθμό καταναλωτών (και ως εκ τούτου) ελέγχονται για την εγκυρότητά τους με βάση τις διατάξεις του άρθρου 2 του ν.2251/1994"¹⁶⁷. Αλλά και στη θεωρία η κρατούσα γνώμη δέχεται ότι, καίτοι κατά κανόνα οι ΓΟΣ είναι ενσωματωμένοι σε έντυπο ή έγγραφο, εντούτοις η διατύπωσή τους μπορεί να είναι προφορική (λ.χ. επαναλαμβανόμενη ηχητική ανακοίνωση προσφοράς ειδών σε πολυκαταστήματα¹⁶⁸, όπως μπορεί να έχει και τη μορφή ανηρτημένης ανακοίνωσης ή πινακίδας (όροι χρέωσης σε ταξί) ή καταχώρησης στο Διαδίκτυο¹⁶⁹). Ο προστατευτικός σκοπός του ν.2251/1994 δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολίας για την υπαγωγή και των προφορικά διατυπωμένων ΓΟΣ σε όλα τα στάδια ελέγχου του άρθρου 2, αφού και εδώ εξακολουθούν να συντρέχουν οι άξιες προστασίας ελλειμματικές καταστάσεις που συνοδεύουν τον καταναλωτή. Έτσι, τελικά, η προσθήκη της λέξης "γραπτώς" που έγινε με το νόμο ν.3587/2007 στο άρθρο 2 παρ. 2 εδ. α' ν.2251/1994 θα πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά με την έννοια ότι οι ΓΟΣ, εφόσον είναι έγγραφοι, θα πρέπει να "εκτυπώνονται με ευανάγνωστους χαρακτήρες σε εμφανές μέρος του εγγράφου της σύμβασης".

---

¹⁶⁵ βλ ΠΠρΑθ 1119/2002 ΔΕΕ 2003, 422 (425/6). Αντίθετη η δευτεροβάθμια κρίση, βλ ΕφΑθ 5253/2003 ΕΕμπΔ 2003, 643 (647), η οποία αντιμετώπισε εξ αρχής την προφορική ρήτρα ως καταχρηστική με βάση τον έλεγχο κύρους του περιεχομένου της.

¹⁶⁶ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 105

¹⁶⁷ βλ ΕφΑθ 5253/2003 ΕΕμπΔ 2003, 643 (647), ΠΠρΑθ 142/2006 ΔΕΕ 2006, 516, ΕιρΚω 184/2004 ΧρηΔικ 2007, 86, ΕιρΑθ 2175/2004 ΔΕΕ 2005, 74 (75), Ειρ Αθ 726/2004 ΔΕΕ 2005, 200 (201)

¹⁶⁸ βλ Βενιέρη, ΔΕΕ 2007, 785 (υπό Ι), Μεντή, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (2000), σ. 40, Καράση, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (1992), σ. 21

¹⁶⁹ βλ Καρακώστα, Δίκαιο και Ιντερνετ, (2001), σ. 225 επ., τον ίδιο, ΔΕΕ 2004, 499, Τζίβα, ΔΕΕ (2003), 1039

Οι ΓΟΣ μπορούν να αποτελέσουν περιεχόμενο κάθε σύμβασης ιδιωτικού δικαίου¹⁷⁰, με εξαίρεση τις συμβάσεις του οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, του δικαίου σύστασης εμπορικών εταιριών (που από τη φύση τους δεν έχουν μαζικό χαρακτήρα) καθώς και τις συμβάσεις του συλλογικού εργατικού δικαίου (που ισχύει ιδιαίτερο κανονιστικό καθεστώς)¹⁷¹. Οι ΓΟΣ ενδέχεται να περιλαμβάνονται και σε συμβολαιογραφικές συμβάσεις που χρησιμοποιούν απαλλακτικούς όρους για πλήθος συναλλαγών του ίδιου προμηθευτή, όπως λ.χ. στα συμβόλαια ενυπόθηκων τραπεζικών δανείων ή στα συμβόλαια χρονομεριστικής μίσθωσης ακινήτων κατ' άρθρο 1 παρ. 2 ν.1652/1986 ή χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτων κατ' άρθρο 1 παρ. 3 ν.1665/1986¹⁷². Επίσης ως ΓΟΣ ελέγχονται και οι δηλώσεις του ενός ή του άλλου μέρους, που περιλαμβάνονται μεν στην καταγραφή των όρων της μαζικής συναλλαγής χωρίς όμως να έχουν τον χαρακτήρα συμφωνίας, αλλά μονομερούς βεβαίωσης ή ομολογίας, όπως λ.χ. οι όροι του εδ. κδ' του άρθρου 2 παρ. 7. Ο καταναλωτής δεν δεσμεύεται από τους ΓΟΣ, εάν κατά την κατάρτιση της σύμβασης τους αγνοούσε ανυπαιτίως όπως, ιδίως, όταν ο προμηθευτής δεν του υπέδειξε την ύπαρξή τους ή του στέρησε τη δυνατότητα να λάβει πραγματική γνώση του περιεχομένου τους.

Δεν αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή του άρθρου 2 ν.2251/1994 η σύνταξη των ΓΟΣ από τον χρήστη τους. Έτσι η ρύθμιση καταλαμβάνει και τους όρους που συντάσσονται από επαγγελματική ή άλλη ένωση συμφερόντων στην οποία ανήκει ο προμηθευτής¹⁷³, όπως λ.χ. τα υποδείγματα μισθωτηρίων που έχουν συνταχθεί από ενώσεις ιδιοκτητών ακινήτων. Ειδικά για τη συλλογική αγωγή, το συμπέρασμα αυτό συνάγεται ξεκάθαρα από την ακροτελεύτια διάταξη του άρθρου 10 παρ. 16 περ. α' ν.2251/1994 που ορίζει ότι "όταν η παράνομη συμπεριφορά εκδηλώνεται μετά από σύσταση ή υπόδειξη ενώσεων των προμηθευτών ή εφόσον οι ενώσεις αυτές προβαίνουν σε παράνομη συμπεριφορά,.....μπορεί να ζητηθεί και από αυτές η παύση της εν λόγω συμπεριφοράς".

---

¹⁷⁰ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 106

¹⁷¹ Συγκρίσεις του θεσμικού πλαισίου συλλογικής δράσης των ενώσεων καταναλωτών με αυτό των συνδικαλιστικών οργανώσεων βλ Ζερδελή, Αναλογικότητα και απεργία (2013), σ. 53 επ, Αντιθέτως για τις ατομικές συμβάσεις εξαρτημένης εργασίας προτείνεται η ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 2 ν.2251/1994, βλ Ζερδελή, ΕΕργΔ 2010, 1149

¹⁷² βλ Μεντή, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (2000), σ. 22(δ)

¹⁷³ βλ ΠΠρΑθ 3229/1996 ΔΕΕ 1997, 75

Ειδικά σε σχέση με τους ΓΟΣ που θέτουν στο κοινό οι φορείς του δημοσίου τομέα (βλ. άρθρο 1 παρ.3 του ν. 2251/1994) θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ανάγκη προστασίας του καταναλωτή είναι ακόμη μεγαλύτερη, λόγω της έντονης βιοτικής ανάγκης για την απόκτηση των αγαθών που οι οργανισμοί ή οι επιχειρήσεις αυτές διακινούν, συνήθως με μονοπωλιακή ή ολιγοπωλιακή κρατική παραχώρηση, γεγονός που εκμηδενίζει τις δυνατότητες αναζήτησης εναλλακτικών λύσεων από τον καταναλωτή και τον φέρνει σε κατάσταση εξάρτησης (πρβλ. και ΑΚ 332Π, 334Π). Έτσι λ.χ. κρίθηκε επιβεβλημένη η εφαρμογή του άρθρου 2 ν.2251/1994 στους ΓΟΣ του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας¹⁷⁴.

Αφετηρία για τον έλεγχο των ΓΟΣ μέσω διατάξεων του ΑΚ¹⁷⁵ αποτέλεσε το ζήτημα της νομικής φύσης τους, δηλαδή το αν αυτοί έχουν ισχύ αυτόνομων κανόνων που απηχούν ένα υποτιθέμενο εθιμικό δίκαιο των επιχειρήσεων (κανονιστική θεωρία¹⁷⁶) ή έχουν απλώς δικαιοπρακτικό χαρακτήρα (συμβατική ή δικαιοπρακτική θεωρία) επικράτησε η δεύτερη άποψη, δηλαδή ότι λόγος ισχύος των ΓΟΣ είναι η δικαιοπρακτική συμφωνία¹⁷⁷. Και τούτο διότι μόνον υπό το πρίσμα αυτό είναι δυνατό να κριθούν ως καταχρηστικοί οι ίδιοι οι γενικοί όροι, δηλαδή το περιεχόμενό τους, και όχι μόνον η επίκλησή τους στη συγκεκριμένη περίπτωση (όπως συμβαίνει όταν γίνεται δεκτή η κατ' ΑΚ 281 ένσταση του θιγόμενου από την καταχρηστική άσκηση ενός δικαιώματος της άλλης πλευράς). Έτσι στο πλαίσιο της δικαιοπρακτικής θεωρίας τέθηκε - πριν από τη θέσπιση της ειδικής νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών - το ζήτημα του δικαστικού ελέγχου των ΓΟΣ με βάση τις διατάξεις του ΑΚ¹⁷⁸.

Ως ειδικές διατάξεις που απαγορεύουν ορισμένου περιεχομένου ΓΟΣ¹⁷⁹ επισημάνθηκαν καταρχήν οι 332Πβ και 334Πβ ΑΚ¹⁸⁰.

¹⁷⁴ βλ ΑΠ 7/2011 ΧρΙΔ 2012, 45 (47) = ΕλλΔνη 2011, 484

¹⁷⁵ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 98

¹⁷⁶ Άποψη της παλαιότερης γερμ. βιβλιογραφίας, βλ παραπομπές του Καρακάση, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (1992), σ. 40

¹⁷⁷ βλ ΑΠ 38/2006 ΕΕμπΔ 2006, 389, ΑΠ 394/206 ΧρΙΔ 2006, 628, ΠΠρΑθ 1119/2002 ΔΕΕ 2003, 422 (423), που αναφέρεται διεξοδικά στον "συμβατικό χαρακτήρα" των ΓΟΣ, Καρακάση, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (1992), σ. 40 - 43, όπου και κριτική της κανονιστικής θεωρίας, Μεντή, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (200), σ. 4

¹⁷⁸ βλ Καρακάση, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (1992), σ. 47 - 106

¹⁷⁹ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 99

¹⁸⁰ βλ Δέλλιο, Η απαγόρευση απαλλακτικών ρητρών που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μετά την τροποποίηση των άρθρων 332, 334 παρ 2 ΑΚ, Αρμ 2003, 310

Παράλληλα όμως επισημάνθηκαν και ορισμένοι γενικοί κανόνες (178, 179Π, 281, 288, 371-372 ΑΚ) που συγκροτούν ένα ευρύτερο νομοθετικό έρεισμα για τον έλεγχο του περιεχομένου των συμβατικών όρων, με προέχουσα τη γενική ρήτρα της 281 ΑΚ. Αυτή δεν απαγορεύει μόνον την καταχρηστική επίκληση δικαιωμάτων που απορρέουν από έγκυρους ΓΟΣ, αλλά επιπλέον καθιστά τους ΓΟΣ, που το περιεχόμενό τους υπερβαίνει τα όρια της διάταξης, άκυρους καθ' εαυτούς. Η ακυρότητα αυτή των όρων δεν στηρίζεται σε καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος που αυτοί ενσωματώνουν, αλλά σε κατάχρηση του ίδιου του θεσμού της συμβατικής ελευθερίας. Η κατάχρηση συνίσταται στο ότι ο χρήστης των ΓΟΣ, με την επιβολή των ανεπιεικών όρων στον αδύναμο πελάτη, υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη και ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του θεσμού αυτού¹⁸¹.

Το πολύ γενικό αυτό κριτήριο, χρειάζεται όπως όλες οι γενικές ρήτρες, περαιτέρω εξειδίκευση¹⁸². Αυτή ξεκινά από τη διαπίστωση της λεγόμενης "αυξημένης ρυθμιστικής και καθοδηγητικής λειτουργίας ορισμένων διατάξεων του ενδοτικού δικαίου", και συγκεκριμένα εκείνων που περιέχουν θεμελιώδεις αντιλήψεις του νομοθέτη για τον τρόπο κατανομής των δικαιωμάτων, των υποχρεώσεων και των κινδύνων μεταξύ των μερών. Εδώ περιλαμβάνονται λ.χ. οι διατάξεις για την περιέλευση της δήλωσης αποδοχής (189, 192 ΑΚ), για το δικαίωμα ακύρωσης της δικαιοπραξίας (140 επ., 147 επ., 150 επ. ΑΚ), για τη συνεκτίμηση του συντρέχοντος πταίσματος (300 ΑΚ), για την αλληλεξάρτηση παροχής και αντιπαροχής (374 επ. ΑΚ), για το δικαίωμα καταγγελίας μιας διαρκούς σύμβασης για σπουδαίο λόγο, για τα βασικά δικαιώματα του δανειστή της παροχής σε περιπτώσεις μη ή μη έγκαιρης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της παροχής εκ μέρους του οφειλέτη κ.λ.π. Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των κανόνων είναι ότι προσδιορίζουν τις δικαιολογημένες προσδοκίες του πελάτη, οι οποίες ακριβώς δεν επιτρέπεται να διαψεύδονται με τη χρήση ανεπιεικών ΓΟΣ εκ μέρους του οφειλέτη της παροχής¹⁸³.

---

¹⁸¹ Εδώ ανακύπτει βέβαια το γενικότερο ζήτημα αν ο έλεγχος με βάση το άρθρο 281 ΑΚ καταλαμβάνει μόνο τα δικαιώματα (κρατούσα γνώμη στη μέχρι τώρα νομολογία) ή πρέπει να εκτείνεται και στις φυσικές ελευθερίες, μεταξύ των οποίων και στη συμβατική ελευθερία. Ειδικά για τον έλεγχο των ΓΟΣ το ζήτημα αυτό θεωρείται λυμένο, αφού η υπαγωγή της συμβατικής ελευθερίας στον έλεγχο καταχρηστικότητας προβλέπεται ρητά από τις διατάξεις του άρθρου 2 παρ 6 επ ν.2251/1994, βλ. Καραύση, Η κατάχρηση του θεσμού, Αφιερ Α. Κιάντου - Παμπούκη (1998), 239 (277 επ).

¹⁸² βλ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 99

¹⁸³ βλ. Καραύση, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (1992), σ. 92 επ., 95 επ.

2.4. Καταχρηστικότητα των ΓΟΣ και δικαστικός έλεγχος

Ο νομοθετικός ορισμός των καταχρηστικών ΓΟΣ στο άρθρο 2 παρ. 6 εδ. α' ν.2251/1994¹⁸⁴ στηρίζεται αποκλειστικά στη "σημαντική διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων σε βάρος του καταναλωτή". Αποτελεί έτσι, κατά γενική παραδοχή, μια πρώτη νομοθετική εξειδίκευση της γενικής αρχής της συναλλακτικής καλής πίστης (ΑΚ 281, 288) προς την κατεύθυνση της απαγόρευσης της καταχρηστικής άσκησης του θεσμού της συμβατικής ελευθερίας στο πεδίο των καταναλωτικών συναλλαγών¹⁸⁵. Ακριβώς για το λόγο αυτό αποκλείεται η ύπαρξη όρου που να κρίνεται άκυρος μεν κατά τις γενικές διατάξεις του ΑΚ, έγκυρος δε κατά το άρθρο 2 παρ. 6 ν.2251/1994¹⁸⁶. Αλλά ο ίδιος ο κανόνας του άρθρου 2 παρ. 6 εδ. α' χρειάζεται περαιτέρω εξειδίκευση με αξιολογική στάθμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων, ιδιαίτερα ως προς την έννοια της "ισορροπίας" των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων¹⁸⁷. Για την εξειδίκευση αυτή είναι απολύτως αναγκαία η προσφυγή στη ρύθμιση με την οποία το ενδοτικό δίκαιο επιτυγχάνει την ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών σε θεμελιώδη ζητήματα (καθοδηγητική λειτουργία). Και τούτο διότι, όπως επισημαίνει η νομολογία, "εάν μεν (η απόκλιση από το ενδοτικό δίκαιο) αποτελεί προϊόν ελεύθερης διαπραγματεύσεως των συμβαλλομένων, δεν τίθεται θέμα καταχρηστικότητας, (ενώ) το αντίθετο συμβαίνει, όταν η εκ των προτέρων (αποκλίνουσα από το ενδοτικό δίκαιο) συμφωνία δεν αποτελεί προϊόν διαπραγματεύσεως μεταξύ ισότιμων συναλλασσομένων μερών, αλλά το ένα συμβαλλόμενο μέρος, εκμεταλλευόμενο τη διαπραγματευτική του υπεροχή έναντι στο άλλο, του επιβάλλει τη δική του συμβατική τάξη"¹⁸⁸. Σε περίπτωση που το ζήτημα στο οποίο αναφέρονται οι υπό κρίση ΓΟΣ δεν ρυθμίζεται από κανόνες ενδοτικού δικαίου (όπως συμβαίνει συχνά σε μικτές ή άτυπες συμβάσεις), το μέτρο της "ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών" θα αναζητηθεί στη φύση και το σκοπό της σύμβασης, δηλαδή στα στοιχεία εκείνα που δημιουργούν εύλογες προσδοκίες στον καταναλωτή. Η όλη αυτή διεργασία γίνεται πάντοτε υπό

¹⁸⁴ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 133

¹⁸⁵ βλ Καρασή, Η κατάχρηση του θεσμού, Αφιερ Α. Κιάντου - Παμπούκη (1998), 239 επ., Δέλλιο, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (2013), σ. 331, ΑΠ Ολ 15/2007 ΕλλΔνη 2007, 986, ΑΠ 1584/2011 ΕλλΔνη 2012, 95ΕφΘεσ 492/2010 ΕπισκΕΔ 2010, 1149, ΕφΘεσ 312/2010 ΧρΙΔ 2011, 198, ΕφΑθ 654/2009 ΔΕΕ 2010, 450, ΑΠ 296/2001 ΔΕΕ 2001, 1112, ΑΠ 1030/2001 ΕΕμπΔ 2001, 740, κ.α.

¹⁸⁶ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 134

¹⁸⁷ βλ ΑΠ 1495/2006 ΔΕΕ 2006, 1307 (1308), ΜΠρΑθ 2772/2002 ΕΕμπΔ 2002, 805 (807)

¹⁸⁸ βλ ΕφΑθ 6924/2007 ΧρΙΔ 2009, 427 (428)

το φως της αρχής της συναλλακτικής καλής πίστης, αφού όλοι οι θεμελιώδεις κανόνες του ενδοτικού δικαίου αποτελούν εξειδίκευση της αρχής αυτής, επιπλέον δε η ίδια αυτή αρχή, μέσω της "συμπληρωματικής ερμηνείας της σύμβασης" από τον δικαστή, υποδεικνύει τελικά την εύλογη ρύθμιση και κάθε νέου ή άτυπου συμβατικού μορφώματος της σύγχρονης οικονομικής ζωής. Από αυτήν ακριβώς τη ρύθμιση δεν επιτρέπεται να αποκλίνουν οι ΓΟΣ του προμηθευτή, αν δεν συντρέχει προς τούτο "επαρκής και εύλογη αιτία"¹⁸⁹. Και τούτο διότι η ρύθμιση αυτή αντικατοπτρίζει τις συναλλακτικές δικαιολογημένες προσδοκίες του καταναλωτή, οι οποίες δεν είναι σωστό να διαψεύδονται με την επιβολή καταχρηστικών όρων εκ μέρους του προμηθευτή.

Ενδεικτικό χαρακτήρα¹⁹⁰ έχει η απαρίθμηση μιας σειράς περιπτώσεων καταχρηστικών, και επομένως άκυρων, όρων που παρατίθενται στον κατάλογο της παρ. 7 του άρθρου 2 ν.2251/2994. Έτσι παρέχεται στον δικαστή η δυνατότητα να κρίνει ως καταχρηστικούς και άλλους όρους μέσω της γενικής ρήτρας του άρθρου 2 παρ. 6. Ως προς τη δεσμευτικότητα των απαγορεύσεων του καταλόγου αυτού υπάρχει διαφορά μεταξύ του ν.2251/1994 και της κοινοτικής Οδηγίας 93/13, η οποία στο άρθρο 3 ΙΙΙ επιγράφει το δικό της αντίστοιχο κατάλογο ως απαρίθμηση "ρητρών που είναι δυνατόν να χαρακτηριστούν καταχρηστικές" ("γκρίζα λίστα")¹⁹¹. Ο ελληνικός ν.2251/1994 υιοθέτησε το αυστηρότερο σύστημα της "μαύρης λίστας" και, θεωρώντας ως κατ' αμάχητο τεκμήριο καταχρηστικούς τους όρους του καταλόγου, δεν αφήνει καταρχήν στον δικαστή περιθώριο διαφορετικής εκτίμησής τους έστω και με προσφυγή στο πλαίσιο των κριτηρίων του άρθρου 2 παρ. 6¹⁹². Κατά συνέπεια ούτε ο προμηθευτής μπορεί καταρχήν να αμφισβητήσει, ούτε ο καταναλωτής χρειάζεται να αποδείξει την καταχρηστικότητα των όρων του καταλόγου αυτού¹⁹³.

---

¹⁸⁹ βλ ΑΠ 1219/2001 ΔΕΕ 2001, 1128 (1130), ΑΠ 127/2005 ΕΕμπΔ 2006, 82 (83), ΠΠρΑθ 1119/2002 ΔΕΕ 2003, 422 (424)

¹⁹⁰ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 143

¹⁹¹ Για τον χαρακτήρα και τη σημασία του καταλόγου αυτού, βλ ΔΕΚ 7.5.2002 (Επιτροπή/Σουηδίας), C-478/1999, Συλλ 2002, σελ I-4147, σκ 20-22: "Δεν αμφισβητείται ότι μια περιλαμβανόμενη σ' αυτόν ρήτρα δεν πρέπει κατ' ανάγκη να θεωρείται καταχρηστική και ότι, αντιστρόφως, ρήτρα που δεν περιλαμβάνεται σ' αυτόν μπορεί, εντούτοις, να κηρυχθεί καταχρηστική".

¹⁹² βλ ΑΠ Ολ 15/2007 ΕλλΔνη 2007, 985 (986), ΑΠ 1495 ΔΕΕ 2006, 1307 (1308), ΑΠ 430/2005 ΔΕΕ 2005, 460, ΕφΑθ 776/2006 ΕλλΔνη 2006, 1492, ΕφΑθ 5253/2003 ΕΕμπΔ 2003, 643 (645), ΠΠρΑθ 142/2006 ΔΕΕ 2006, 516

¹⁹³ βλ Δέλλιο Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2013), σ. 374 επ, Μεντή, Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2000), σ. 64/5

Η κρατούσα γνώμη δέχεται¹⁹⁴ ότι η εξέταση της υπαγωγής ενός όρου σε κάποιες από τις περιπτώσεις του άρθρου 2 παρ. 7 προηγείται καταρχήν του ελέγχου που γίνεται με βάση τη γενική ρήτρα του άρθρου 2 παρ. 6. Στερεότυπη έκφραση πολλών δικαστικών αποφάσεων αποτελεί, ότι "κατά τον έλεγχο του κύρους του περιεχομένου ενός ΓΟΣ εξετάζεται σε πρώτη φάση αν αντίκειται σε απαγορευτική ρήτρα που συγκαταλέγεται στην ενδεικτική απαρίθμηση του καταλόγου του άρθρου 2 παρ. 7 ν.2251/1994, (και μόνο) σε περίπτωση αρνητικού αποτελέσματος ελέγχεται κατά πόσο ο συγκεκριμένος ΓΟΣ περιέχει απόκλιση από τις ουσιώδεις αξιολογήσεις καθοδηγητικού χαρακτήρα του ενδοτικού δικαίου (σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 2)¹⁹⁵. Εύλογα παρατηρήθηκε όμως ότι οι επί μέρους περιπτώσεις καταχρηστικών ρητρών που περιλαμβάνονται στον κατάλογο της παρ. 7 δεν αποτελούν παρά μεμονωμένες νομοθετικές εξειδικεύσεις της γενικής ρήτρας της παρ. 6, άρα τελικά περαιτέρω νομοθετικές εξειδικεύσεις της 281 ΑΚ¹⁹⁶. Σύμφωνα με τη νομολογία, η νομοθετική καταγραφή των κρίσιμων αυτών όρων "αφενός μεν παρέχει έναν ασφαλή προσανατολισμό σκέψης στο δικαστή, αφετέρου δε καθιστά τα αποτελέσματα του ελέγχου σε σημαντικό βαθμό προβλέψιμα"¹⁹⁷, αφού οι εναπομένοντες υπαγωγικοί συλλογισμοί είναι σχετικά απλοί. Αυτό βέβαια δεν ισοδυναμεί πάντοτε με ολοσχερή κατάργηση του υπαγωγικού συλλογισμού. Διότι στη διατύπωση πολλών από τις νομοθετημένες απαγορεύσεις του άρθρου 2 παρ. 7 περιλαμβάνονται και αόριστες νομικές έννοιες, που μόνον εκτιμητικά μπορούν να εξειδικευτούν από το δικαστή, λ.χ. "εύλογη αιτία" (εδ. α'), "εύλογη προθεσμία" (εδ. στ'), "εύλογα κριτήρια" (εδ. 1α'), "υπερβολικά μεγάλη" ή "υπερβολικά σύντομη προθεσμία" (εδ. α', γ'), "υπερβολικά μικρό χρονικό διάστημα" (εδ. δ'), "υπερβολική αύξηση του τιμήματος" (εδ. ιη'), "υπερβολικά μεγάλη προκαταβολή" (εδ. κε'), "χωρίς σπουδαίο λόγο" (εδ. ε', ι', ια', κθ'), "υπέρμετρος περιορισμός" (εδ. ιγ', κζ', κη'), "υπέρμετρες εγγυήσεις" (εδ. κστ'), "υπέρμετρη οικονομική επιβάρυνση" (εδ. λ') κ.λ.π. Κατά την εξειδίκευση των αόριστων αυτών νομικών εννοιών της παρ.7, η ανάγκη εκτιμητικής αναζήτησης του κρίσιμου μέτρου ανακαλεί συχνά σε εφαρμογή, λόγω της κοινής

¹⁹⁴ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 144

¹⁹⁵ βλ ΑΠ 296/2001 ΔΕΕ 2001, 1112 (1113), ΑΠ 1219/2001 ΔΕΕ 2001,1128 (1131), ΕφΑθ 2386/2006 ΧρΙΔ 2007, 613, ΕφΠειρ 109/2005 ΕλλΔνη 2006, 910 (913), ΠΠρΘεσ 36104/2006 Αρμ 2007, 570 (572), κ.α.

¹⁹⁶ βλ Καραση, Αφιερ Α. Κιάντου - Παμπούκη (1998), 239 επ (282), Μεντή, Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2000), σ. 61, Παπαστερίου/Κλαβανίδου, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας (2008), παρ. 36 αριθ. 13, ΑΠ Ολ 15/2007 ΕλλΔνη 2007, 427, ΑΠ 1679/2008 ΔΕΕ 2009, 103, ΕφΑθ 2386/2006 ΧρΙΔ 2007, 613 κ.α.

¹⁹⁷ βλ ΕφΑθ 5101/20011 ΝοΒ 2011, 2139, ΠΠρΑθ 3229/1996 ΔΕΕ 1997, 77, ΕφΑθ 269 /2008 Αρμ 2008, 1211

προέλευσης των παρ. 6 και 7 από την αρχή της 281 ΑΚ, το γενικό κριτήριο της "σημαντικής διατάραξης" της παρ 6 εδ. α' καθώς και τα "συνεκτιμητέα κριτήρια" της παρ. 6 εδ. β' του άρθρου 2 ν.2251/1994, τα οποία καταρχήν, όπως είδαμε, αποκλείονται από την αξιολόγηση των περιπτώσεων της παρ. 7¹⁹⁸.

Προς επίρρωση των παραπάνω θέσεων αξίζει να γίνει αναφορά σε συγκεκριμένη περίπτωση καταχρηστικών ΓΟΣ στον τομέα των συμβάσεων για την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, χρησιμοποιώντας το παράδειγμα της ΔΕΗ¹⁹⁹. Σύμφωνα με την από 17/05/2019 έγγραφη σύσταση της Ανεξάρτητης Αρχής του Συνηγόρου του Καταναλωτή προς την εταιρεία ΔΕΗ κρίνεται αόριστη η μονομερής αναπροσαρμογή ή τροποποίηση του τιμήματος της σύμβασης εκ μέρους του Προμηθευτή. Για αυτό το λόγο είναι απαραίτητη η ορθή και έγκαιρη προσυμβατική ενημέρωση των καταναλωτών μέσω της τήρησης των αρχών της σαφήνειας και της διαφάνειας όσον αφορά τον προσδιορισμό τόσο των επιμέρους χρεώσεων όσο και του συνολικού τιμήματος. Παράλληλα (εδ. ια' παρ. 7 άρθρο 2 ν.2251/1994) είναι καταχρηστικοί οι Γενικοί Όροι Συναλλαγών οι οποίοι, χωρίς σπουδαίο λόγο αφήνουν το τίμημα αόριστο και δεν επιτρέπουν τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στη σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή. Πιο συγκεκριμένα, για την εγκυρότητα των σχετικών ρητρών απαιτείται, πέραν της αναφοράς του σπουδαίου λόγου ο οποίος δικαιολογεί την αοριστία, η αναφορά στη σύμβαση εύλογων κριτηρίων δια των οποίων ο καταναλωτής μπορεί να αντιληφθεί το οικονομικό αποτέλεσμα του όρου, την πιθανή μελλοντική του επιβάρυνση ή αλλιώς το μέτρο της σύμβασης. Συγχρόνως, σε περίπτωση ακύρωσης ΓΟΣ περί καθορισμού του τιμήματος, για την πλήρωση του κενού εφαρμόζονται οι αντίστοιχες διατάξεις ενδοτικού δικαίου ή γίνεται συμπληρωματική ερμηνεία της σύμβασης, σύμφωνα με την καλή πίστη και τα χρηστά ήθη. Εν κατακλείδι, ο Συνηγόρος του Καταναλωτή υποστηρίζει ότι η ΔΕΗ δεν προέβη σε διαφανή και αναλυτική ενημέρωση των καταναλωτών σχετικά με τη διαδικασία τροποποίησης του τιμήματος, με αναφορά σε συγκεκριμένα περιθώρια τροποποίησης καθώς και σε κριτήρια ειδικά καθορισμένα στην σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή δια των οποίων ο τελευταίος μπορεί να αντιληφθεί το οικονομικό αποτέλεσμα του όρου και την πιθανή μελλοντική του επιβάρυνση. Συνεπώς, ο παραπάνω όρος κρίνεται καταχρηστικός.

¹⁹⁸ βλ ΑΠ Ολ 15/2007 ΕλλΔνη 2007, 986, ΑΠ 7/20011 ΧρΙΔ 2012, 46, ΕιρΑθ 1335/2009 ΧρΔικ 2009, 336, ΑΠ 1495/2006 ΔΕΕ 2006, 1308, ΕιρΑθ 4052/2009 ΧρΔικ 2009, 478

¹⁹⁹ βλ ΔΕΗ Όροι Σύμβασης Οικιακού πελάτη ή μη Οικιακού πελάτη με ισχύ παροχής έως 25 KVA

Επιπλέον, ερμηνεύοντας τη σύμβαση προμήθειας της εταιρείας ΗΡΩΝ²⁰⁰, παρατηρείται ότι ο όρος περί τροποποιήσεων φαίνεται να προσκρούει στο αρθρ. 2 παρ. 7 εδ. ε του Ν. 2251/1994 που αναφέρεται στην επιφύλαξη στον προμηθευτή δικαιώματος μονομερούς τροποποίησης των όρων της σύμβασης χωρίς ορισμένο, ειδικό και σπουδαίο που να προκύπτει από τη σύμβαση. Πιο συγκεκριμένα, στην παραπάνω σύμβαση προβλέπεται ότι σε περίπτωση οποιασδήποτε μεταβολής της νομοθεσίας ή έκδοσης αποφάσεως αρμοδίων εποπτικών και ρυθμιστικών αρχών και φορέων που επηρεάζουν καθ' οιονδήποτε τρόπο τη λειτουργία της παρούσης, ο προμηθευτής δύναται να προβεί σε μονομερή τροποποίηση των όρων της σύμβασης ούτως ώστε η τελευταία να περιγράφει το σύνολο των νομικών υποχρεώσεων και δικαιωμάτων των μερών, όπως αυτά εκάστοτε ισχύουν και να γνωστοποιεί εγγράφως την τροποποίηση στον πελάτη. Η παραπάνω συμβατική πρόβλεψη δεν αποτελεί λόγο ορισμένο και ειδικό σύμφωνα με τις επιταγές του νόμου. Συνεπώς ο παραπάνω όρος θεωρείται καταχρηστικός καθώς εμπίπτει στη «μαύρη λίστα» των καταχρηστικών ΓΟΣ.

Αντίθετα, στη σύμβαση προμήθειας της εταιρείας ZENIΘ²⁰¹, παρατηρείται ότι ο όρος περί καταγγελίας δεν φαίνεται να προσκρούει στο άρθρο 2 παρ. 7 εδ. γ που θεωρεί καταχρηστικό τον όρο που προβλέπει προθεσμία καταγγελίας της σύμβασης υπερβολικά σύντομη για τον καταναλωτή και υπερβολικά μακρά για τον προμηθευτή. Ειδικότερα, η σύμβαση αυτή ορίζει ότι ο πελάτης που επιθυμεί την καταγγελία της σύμβασης προμήθειας, υποβάλλει σχετικό έγγραφο αίτημα καταγγελίας της σύμβασης, οποτεδήποτε και αναίτια, τουλάχιστον τριάντα (30) ημέρες πριν από την επιθυμητή ημερομηνία λύσης της σύμβασής του. Εφόσον λοιπόν η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί οποτεδήποτε εκ μέρους του καταναλωτή, ο παραπάνω όρος δεν θεωρείται καταχρηστικός, καθώς δεν εμπίπτει στη "μαύρη λίστα".

2.5. Έννομες συνέπειες του καταχρηστικού χαρακτήρα

Οι ρήτρες που κρίνονται καταχρηστικές²⁰² κατά την παρ. 6 του άρθρου 2 καθώς και οι ρήτρες που εντάσσονται στις περιπτώσεις του καταλόγου της παρ. 7 απαγορεύονται από το νόμο και είναι άκυρες σε συνδυασμό και με την 174 ΑΚ. Οι διατάξεις των παρ. 6-7 του άρθρου 2

---

²⁰⁰ βλ. ΗΡΩΝ Αίτηση/Σύμβαση Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας χαμηλής τάσης

²⁰¹ βλ. ZENIΘ Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας

²⁰² βλ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 162

ν. 2251/1994, ως νομοθετικές εξειδικεύσεις του κανόνα της 281 ΑΚ, συνιστούν διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως από το δικαστή, αρκεί τα περιστατικά που διαταράσσουν την ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων να έχουν προβληθεί με σαφήνεια και πληρότητα ενώπιον του δικαστηρίου της ουσίας²⁰³. Στη θέση της ρήτρας που απαλείφεται ως άκυρη θα ισχύσει πλέον το ενδοτικό δίκαιο. Σε περίπτωση που το ενδοτικό δίκαιο δεν διαθέτει έτοιμη τέτοια ρύθμιση, όπως συμβαίνει συχνά επί ατύπων ή μικτών μορφών συμβάσεων, η κάλυψη του κενού γίνεται από τον δικαστή με "συμπληρωματική ερμηνεία της σύμβασης"²⁰⁴. Αυτή λαμβάνει χώρα εδώ προεχόντως με αντικειμενικές αξιολογήσεις, στη βάση της 200 ΑΚ και της ιδέας της "δίκαιης κρίσης" της 371 ΑΚ, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται εντελώς και η υποκειμενική οπτική της 173 ΑΚ όπου αυτή είναι σε θέση να συνάγει κάποια κοινή κατεύθυνση στις εικαζόμενες αντιλήψεις των μερών για τον τρόπο κάλυψης του ανακύπτοντος κενού της ρύθμισης.

Όταν μέρος μόνο κάποιου όρου καταλαμβάνεται από τις απαγορεύσεις του άρθρου 2 παρ. 6-7²⁰⁵, ανακύπτει το ερώτημα αν η ακυρότητα περιορίζεται μόνο στο μέρος αυτό ή επεκτείνεται και στο λοιπό περιεχόμενο του όρου²⁰⁶. Το ίδιο ουσιαστικά ζήτημα με άλλη διατύπωση θέτει μέρος της θεωρίας, όταν διερωτάται αν με αναλογική εφαρμογή της 182 ΑΚ είναι δυνατή η μετατροπή μιας άκυρης ρήτρας με ευρύ περιεχόμενο σε έγκυρη ρήτρα με περιεχόμενο μικρότερης εμβέλειας (λ.χ. μετατροπή μια ρήτρας αποκλειστικής αλλοδαπής δικαιοδοσίας σε ρήτρα συντρέχουσας αλλοδαπής δικαιοδοσίας)²⁰⁷. Στα ερωτήματα αυτά δίνεται από την κρατούσα γνώμη στη θεωρία η ίδια απάντηση, που αποκλείει τη μερική ακυρότητα της καταχρηστικής ρήτρας ή τη μετατροπή τη άκυρης ρήτρας σε έγκυρη. Και τούτο για δύο λόγους: Αφενός μεν, διότι στον καταναλωτή είναι μάλλον απίθανο να υπάρχει η απαιτούμενη από την 182 ΑΚ υποθετική βούληση για διατήρηση του κύρους έστω και μέρους μιας δυσμενούς για αυτόν ρήτρας. Αφετέρου δε, και κυρίως, διότι ο προστατευτικός σκοπός του Ν. 2251/1994 δεν μπορεί να ευνοεί το υστερόβουλο σκεπτικό των προμηθευτών, ότι το χειρότερο

²⁰³ βλ ΑΠ 1011/2004 ΕλλΔνη 2007, 133 επ (134), ΑΠ 1097/2005 ΕλλΔνη 2007, 135, ΑΠ 1519/2001 ΔΕΕ 2002, 1132

²⁰⁴ βλ Γεωργιάδη, ΓενΑρχ4 (2012), παρ 33 αριθμ 31, Καράση, Γενικοί Οροι Συναλλαγών (1992), σ. 105/6, Μεντή, Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2000), σ. 175 (υπό VI), ΠΠρΙωαν 206/2010 Αρμ 2012, 267 (270), ΠΠρΑθ 1119/2002 ΔΕΕ 2003, 422 (425), ΜΠρΑθ 2772/2002 ΕΕμπΔ 2002, 805 (807) κ.α.

²⁰⁵ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 163

²⁰⁶ βλ Δέλλιο, Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2013), σ. 468 επ.

²⁰⁷ βλ Μεντή, Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2000), σ. 173 επ.

που ενδέχεται να πάθουν χρησιμοποιώντας μια εκτεταμένη καταχρηστική ρήτρα είναι να περιορισθεί το εύρος της από το δικαστήριο. Αν γινόταν δεκτό κάτι τέτοιο, επισημαίνει η θεωρία, θα διαιωνίζοταν η χρήση καταχρηστικών όρων από τους προμηθευτές, αφού αυτοί δεν θα είχαν τίποτε να χάσουν, παρά μόνο να ωφεληθούν από το γεγονός ότι στην πράξη ελάχιστες καταναλωτικές διαφορές φθάνουν στα δικαστήρια. Ο προστατευτικός σκοπός του νόμου επιβάλλει να αποτρέπεται δραστικά ο προμηθευτής από την τακτική αυτή, στερούμενος του συνόλου των ευνοϊκών γι' αυτόν ρυθμίσεων της επιλήψιμης ρήτρας, ακόμη και αν αυτή θα μπορούσε να είναι έγκυρη σε περίπτωση που δεν είχε δοθεί στο περιεχόμενό της τόσο μεγάλη ευρύτητα. Έτσι λ.χ. μια υπέρμετρη ποινική ρήτρα σε βάρος του καταναλωτή είναι εξ ολοκλήρου άκυρη και δεν μετατρέπεται σε έγκυρη ποινική ρήτρα για το "μέτρο που αρμόζει" κατά την 409 ΑΚ.

Ωστόσο στη θεωρία δεν λείπει²⁰⁸ και η αντίθετη επιχειρηματολογία²⁰⁹ και ιδίως η τάση απαγόρευσης της μερικής ακυρότητας μόνον όταν ο όρος κρίνεται κατόπιν συλλογικής αγωγής ενώσεως καταναλωτών και όχι στα πλαίσια ατομικής δίκης. Στην ατομική δίκη, κατά την άποψη αυτή, θα πρέπει να δίνονται περιθώρια διάσωσης του κύρους του ανεπίληπτου μέρους του όρου, ιδίως σε περιπτώσεις που ο προμηθευτής δεν είναι κακόπιστος (λ.χ. δεν ήταν αντικειμενικά αναμενόμενο να γνωρίζει ή να προβλέπει ότι ο έλεγχος του όρου θα έκρινε ως καταχρηστικό ένα μέρος του περιεχομένου του). Την άποψη αυτή δείχνει να ασπάζεται επί ατομικών δικών η κρίνουσα γνώμη στην ελληνική νομολογία, και μάλιστα ανεξάρτητα από την καλοπιστία ή μη του προμηθευτή²¹⁰.

Άλλο θέμα που ανακύπτει, είναι το αν τα συμβαλλόμενα μέρη σε περίπτωση ακυρότητας ενός ή περισσότερων ΓΟΣ μπορούν να επικαλεστούν ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης. Η 181 ΑΚ δέχεται τη δυνατότητα αυτή μόνον "αν συνάγεται ότι (η δικαιοπραξία) δεν θα είχε επιχειρηθεί χωρίς το άκυρο μέρος". Καθιερώνει έτσι έναν ερμηνευτικό κανόνα υπέρ της μερικής ακυρότητας, ο οποίος μεταφέρει στον επικαλούμενο την ολική ακυρότητα το βάρος απόδειξης της "υποθετικής βούλησης" των μερών, να μην επιχειρήσουν τη δικαιοπραξία χωρίς το άκυρο μέρος της²¹¹. Κατά την εφαρμογή της 181 ΑΚ γίνεται

²⁰⁸ βλ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 164

²⁰⁹ βλ. Σταθόπουλο, ΧρΙΔ 2010, 497 (502)

²¹⁰ βλ. ΕφΑθ 4108/2012, αδημ., ΕφΑθ 5101/2011 ΝοΒ 20011, 2139, ΜΠρΑθ 346/2009, αδημ.

²¹¹ βλ. Γεωργιάδη, ΓενΑρχ4 (2012) παρ. 39 αριθ. 16, Δέλλιο Γενικοί Οροι Συναλλαγών (2013), Αριθ 473 επ.

όμως δεκτό ότι δεν είναι αποφασιστική η υποθετική βούληση μόνο του ενός συμβαλλομένου, αλλά η σύμπτωση των βουλήσεων αμοτέρων²¹². Ειδικά δε στις καταναλωτικές συμβάσεις είναι βέβαιο ότι οι "υποθετικές βουλήσεις" του προμηθευτή και του καταναλωτή θα έχουν διαφορετική κατεύθυνση: Ο μεν προμηθευτής θα επιδιώκει συνήθως την ολική ακυρότητα (λ.χ. της πίστωσης που παρέσχε με ρήτρες υπέρμετρων ή αδιαφανών επιβαρύνσεων του καταναλωτή), ο δε καταναλωτής θα θέλει τη διατήρηση της σύμβασης χωρίς τον επιλήψιμο όρο. Ως εκ τούτου, κατά κανόνα δεν θα συντρέχει καν η προϋπόθεση της σύμπτωσης των υποθετικών βουλήσεων, άρα η δικαιοπραξία θα πρέπει να παραμείνει ισχυρή χωρίς τον άκυρο όρο²¹³. Επιπλέον, ακόμη και στις σπάνιες περιπτώσεις που θα συνέτρεχε περίπτωση ολικής ακυρότητας²¹⁴ κατά τους ορισμούς της ΑΚ 181, θα ήταν αναμφίβολα καταχρηστική η επίκληση της ολικής αυτής ακυρότητας από εκείνον που την προκάλεσε παραβιάζοντας απαγορευτικές διατάξεις του νόμου. Τέτοιες απαγορευτικές διατάξεις αποτελούν και οι Παρ, 6-7 του άρθρου 2 ν.2251/1994. Επειδή δε ο προμηθευτής, ως αποκλειστικός συντάκτης και χρήστης των όρων, έχει ή οφείλει να έχει επίγνωση των ρητρών που ο ίδιος θέλει, ευλόγως η παρ 8 του άρθρου 2 ορίζει ρητά ότι "ο προμηθευτής δεν μπορεί να επικαλεσθεί την ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης, για το λόγο ότι ένας ή περισσότεροι γενικοί όροι είναι άκυροι ως καταχρηστικοί". Άρα ακόμη και αν συντρέχει περίπτωση ολικής ακυρότητας κατά 181 ΑΚ, η ακυρότητα αυτή θα είναι σχετική υπέρ του καταναλωτή²¹⁵. Η ρύθμιση αυτή αποτελεί αναγκαστικό δίκαιο. Αντίθετες ρήτρες, όπως λ.χ. αυτές που ορίζουν ότι την ολική ακυρότητα μπορούν να επικαλεστούν "αμφοτέρω" ή "μόνον ο προμηθευτής", είναι άκυρες, όπως και οι ρήτρες που αποκλείουν το δικαίωμα του καταναλωτή να επικαλεσθεί την ολική ακυρότητα όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της 181 ΑΚ.

Ιδιαίτερο ζήτημα ανακύπτει αναφορικά με το αν ο δικαστής, στις όχι συχνές περιπτώσεις όπου η ολική ακυρότητα της σύμβασης που περιλαμβάνει καταχρηστικές ρήτρες τυχαίνει να ωφελεί αντικειμενικά τον καταναλωτή, οφείλει να καταγνώσει ακόμη και αυτεπαγγέλτως την

---

²¹² βλ Γεωργιάδη, ΓενΑρχ4 (2012) παρ 39 αριθ 16

²¹³ βλ Γεωργιάδη ο.π., όπου επισημαίνει ότι στις καταναλωτικές συμβάσεις "δύσκολα καταλείπεται πεδίο εφαρμογής της 181 ΑΚ, Διότι σπανίως (ο καταναλωτής) ωφελείται από την ακυρότητα ολόκληρης της δικαιοπραξίας", ΕφΑθ 4784/2007 ΔΕΕ 2008, 206

²¹⁴ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 165

²¹⁵ βλ Καρακώστα, ΔΠρΚατ (2004), 10/3 (αριθ 82), Γεωργιάδη, ΓενΑρχ4 (2012), παρ.33 αριθ. 31, Μεντή, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (2000), σ. 174 (υπο ΙΙΙ), Καράση, Γενικοί Όροι Συναλλαγών (1992), σ. 104/5, 135/6

ολική αυτή ακυρότητα²¹⁶. Το εν λόγω ζήτημα απασχόλησε το ΔΕΚ σε απόφασή του από 15.3.2012²¹⁷, όπου κρίθηκε, μεταξύ άλλων, ότι "η Οδηγία 93/13.... δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν..... ότι η σύμβαση την οποία έχει συνάψει ένας επαγγελματίας με καταναλωτή και η οποία περιέχει καταχρηστικές ρήτρες είναι εξ ολοκλήρου άκυρη, αν η ακυρότητα αυτή παρέχει τελικά καλύτερη προστασία στον καταναλωτή" (σκ. 34-36). Μια τέτοια, περισσότερο προστατευτική για τον καταναλωτή ρύθμιση (από αυτήν του άρθρου 6 I της Οδηγίας 93/13) περιλαμβάνεται στο άρθρο 2 παρ. 8 ν.2251/1994, που προβλέπει ότι ακόμη και αν συντρέχει περίπτωση ολικής ακυρότητας, η ακυρότητα αυτή θα είναι σχετική υπέρ του καταναλωτή. Κατά συνέπεια όπως ορθώς υποστηρίζεται σήμερα, υπό το καθεστώς της ελληνικής έννομης τάξης, ότι τότε μόνον επιτρέπεται στο δικαστήριο να επεκτείνει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα ενός ή ορισμένων όρων στη σύμβαση, όταν η ολική αυτή ακυρότητα κατ' εξαίρεση ωφελεί αντικειμενικά τον καταναλωτή²¹⁸. Αντιθέτως όταν, όπως συμβαίνει κατά κανόνα, η ολική ακυρότητα της σύμβασης στερεί τον καταναλωτή από ένα επιθυμητό και ίσως αναγκαίο γι' αυτόν αγαθό, τότε ο σχετικός υπέρ του καταναλωτή χαρακτήρας της ακυρότητας θα πρέπει να θεωρείται ότι απαγορεύει την αυτεπάγγελτη αυτή επέκταση.

Αναλογική εφαρμογή του άρθρου 2 παρ.8 επιβάλλεται και στο ζήτημα της επίκλησης της ακυρότητας²¹⁹ (όχι ολόκληρης της σύμβασης αλλά) των επιμέρους καταχρηστικών όρων της. Από τον προστατευτικό σκοπό του ν.2251/1994 προκύπτει ότι και αυτών η ακυρότητα είναι σχετική υπέρ του καταναλωτή. Έτσι υπέρ αυτού και μόνο θα μπορεί να κηρυχθεί η ακυρότητα ακόμη και σε περίπτωση αυτεπάγγελτης εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 2 παρ. 6-7 από το δικαστήριο²²⁰.

---

²¹⁶ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 165

²¹⁷ ΔικΕΕ 15.3.2012 (Perenicova/SOS finance), C-453/10, ΔΕΕ 2012, 558, σκ 26-36

²¹⁸ βλ Χριστοδούλου, ΕφΑΔΠολΔ 2010, 9 (23, υπό 4)

²¹⁹ βλ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή - Ελληνικό - Ενωσιακό (2018), σ. 166

²²⁰ βλ Κισταρά, Ακυρότητα καταχρηστικού όρου και αυτεπάγγελτη λήψη υπόψη της από τα δικαστήρια, ΧρΙΔ 2001, 139, ΔΕΚ 4.6.2009 (Pannon GSM/Erzsebet Sustikne Gyorfi), C-243/2008, Συλλ. 2009, σ. I-4713=ΔΕΕ2010,1294, σκ. 32-35 "ο εθνικός δικαστής δεν οφείλει να μην εφαρμόσει την επίδικη ρήτρα, αν ο καταναλωτής, αφού ενημερώθηκε προηγουμένως από το δικαστή, δεν προτίθεται να επικαλεστεί τον καταχρηστικό και μη χαρακτήρα της ... (δηλ ο δικαστής), οσάκις κρίνει ότι παρόμοια ρήτρα είναι καταχρηστική, δεν την εφαρμόζει, εκτός αν αντιτίθεται σε αυτό ο καταναλωτής".

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει ειδική μνεία σε ορισμένα νομολογιακά παραδείγματα καταχρηστικότητας ΓΟΣ στο πεδίο των συμβάσεων της ΔΕΗ²²¹.

1. Σύμφωνα με την 523/2001 ΕφΠατρ απόφαση (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, 523/2001 ΕφΠατρ) θεωρούνται καταχρηστικοί οι ΓΟΣ οι οποίοι προκαλούν την υπέρμετρη διατάραξη της ισορροπίας ουσιωδών συμφερόντων του καταναλωτή. Για να ορισθεί ως υπέρμετρη η διατάραξη της ισορροπίας αυτής θα πρέπει να αλλάξει η μορφή της συγκεκριμένης σύμβασης που έχει διαμορφωθεί με βάση τους κανόνες του ενδοτικού δικαίου και να επέρχεται περιορισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων του καταναλωτή ή των υποχρεώσεων του προμηθευτή. Κατά δε την παρ. 7 του άρθρου 2 του ν.2251/1994 καταχρηστικοί κατά την ενδεικτική απαρίθμηση αυτής είναι και οι γενικοί όροι συναλλαγών όταν εκτός των άλλων αποκλείουν ή περιορίζουν υπέρμετρα την ευθύνη του προμηθευτή, προβλέπουν τη μετακύληση της ευθύνης του πωλητή ή του εισαγωγέα αποκλειστικά στον παραγωγό του αγαθού ή σε άλλον.

Στην υπό κρίση περίπτωση, κατά τη διάρκεια τακτικού ελέγχου στον μετρητή επιχείρησης Super Market διαπιστώθηκε, ότι από λανθασμένη συνδεσμολογία των καλωδιώσεων που οφείλονταν σε πταίσμα των υπαλλήλων της ΔΕΗ, καταγράφονταν κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας μικρότερη της πραγματικής κατά το 1/3. Έτσι η ενάγουσα ΔΕΗ εφαρμόζοντας τον συμβατικό όρο του άρθρου 41 των Γενικών όρων και Συμφωνιών αναθεώρησε όλους τους λογαριασμούς που εκδόθηκαν κατά τη κρίσιμη χρονική περίοδο με αποτέλεσμα να ζητάει από την εναγόμενη - εφεσίβλητη μεγαλύτερο ποσό από αυτό που αντιστοιχούσε στη λανθασμένη αναγραφή στο μετρητή. Το δικαστήριο έκρινε, ότι ο παραπάνω όρος της σύμβασης περί διορθώσεως και αναθεωρήσεως των λογαριασμών δεν είναι καταχρηστικός, καθόσον δεν αποκλείει, ούτε περιορίζει την ευθύνη της ΔΕΗ από την εσφαλμένη καταγραφή του γνώμονος (μετρητή) αφού προβλέπει και την υπέρ του καταναλωτή διόρθωση των λογαριασμών και την επιστροφή τους σε αυτόν των καθ' υπέρβαση εισπραχθέντων. Με τον όρο αυτό λοιπόν, επιδιώκεται σε περίπτωση σφάλματος του μετρητή ο ορθότερος προσδιορισμός της παροχής και αντιπαροχής με αντικειμενικά κριτήρια και δεν επέρχεται υπέρμετρη διατάραξη των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων μερών σε βάρος του καταναλωτή.

2. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η 75/2013 ΠΠΡ Χαλκιδικής απόφαση (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, 75/2013 ΠΠΡ Χαλκιδικ), η οποία αναφέρεται στο ζήτημα του αγροτικού

---

²²¹ βλ ΔΕΗ Όροι Σύμβασης Οικιακού πελάτη ή μη Οικιακού πελάτη με ισχύ παροχής έως 25 KVA

εξηλεκτρισμού. Στον τομέα αυτό η ΔΕΗ προς χάριν του δημοσίου συμφέροντος δημιούργησε ένα φθηνότερο τιμολόγιο που αφορούσε τις καταναλώσεις των αγροτικών εκμεταλλεύσεων της πρωτογενούς παραγωγής. Με την κίνηση αυτή η ΔΕΗ απέβλεπε στην αύξηση της παραγωγής, στη βελτίωση της ποιότητας, στη μείωση του κόστους και στην αύξηση των εσόδων του Έλληνα αγρότη.

Στην προκειμένη περίπτωση ο ενάγων η αγροτικός καλλιεργητής σύνηψε σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικού ρεύματος με την ΔΕΗ με σκοπό την ηλεκτροδότηση των αρδευτικών και υδροαρδευτικών εγκαταστάσεών του. Προσέφυγε στο Δικαστήριο ζητώντας την αναγνώριση της καταχρηστικότητας τριών όρων της συμβάσεως. Οι δύο πρώτοι όροι αφορούσαν την μονομερή ανατιμολόγηση των καταναλώσεων της τελευταίας πενταετίας εκ μέρους της εναγομένης ΔΕΗ και τη χρήση προδιατυπωμένου τύπου στο συμβόλαιο, στο οποίο γινόταν λόγος, για γενικούς όρους και συμφωνίες που ουδέποτε τέθηκαν σε πραγματική γνώση του ίδιου του καταναλωτή. Το Δικαστήριο έκρινε τους όρους αυτούς ως μη δεσμευτικούς καθώς προκύπτουν από ερμηνευτικές εγκυκλίους οι οποίες δεν θέτουν κανόνες δικαίου αλλά απλά ερμηνεύουν ή δίνουν οδηγίες. Συνακόλουθα και με όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, ο τρίτος όρος που αφορούσε την μονομερή τιμολόγησή του με οικιακής χρήσεως τιμολόγιο χωρίς προηγούμενη έγκαιρη ενημέρωσή του καταναλωτή (ο οποίος στερείται ισότιμης διαπραγματευτικής ικανότητας γνώσης, εμπειρίας και λαμβανομένης υπόψη και της μονοπωλιακής θέσης της εναγομένης στην αγορά), κρίθηκε καταχρηστικός, δεδομένου ότι ο Ν. 2251/1994 στο άρθρο παρ 7 εδ. ια΄ δεν ανέχεται την αοριστία του τιμήματος παρά μόνο αν υπάρξει σπουδαίος λόγος οπότε και πρέπει να αναφέρονται ειδικώς καθορισμένα και εύλογα κριτήρια. Συνεπώς, ο τελευταίος όρος κρίθηκε άκυρος λόγω πρόδηλης καταχρηστικότητας.

2.6. Μέσα προστασίας του Καταναλωτή

Σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν παραπάνω, στο επίπεδο της προστασίας του καταναλωτή, μια σύγχρονη ανταγωνιστική αγορά προμήθειας ηλεκτρικής πρέπει να λειτουργεί επάνω σε τρεις άξονες: α) με διαφάνεια ως προς τη σύναψη της σύμβασης τους όρους της και την τιμολόγηση, β) χωρίς αθέμιτες πρακτικές εκ μέρους των προμηθευτών και γ) με εφαρμογή μέτρων υπέρ του καταναλωτή. Επομένως είναι απαραίτητα τα εξής στοιχεία:

Α' Άξονας

- η επαρκής, σαφής και διαφανής ενημέρωση των καταναλωτών πριν τη σύναψη της σύμβασης αλλά και κατά την διάρκειά της,
- η χρήση ορισμένων, σαφών, προβλέψιμων και μη καταχρηστικών Γενικών Όρων Συναλλαγών,
- η διαφανής τιμολόγηση και αναπροσαρμογή του τιμήματος κατανάλωσης όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο,

Β' Άξονας

- η απουσία αθέμιτων εμπορικών πρακτικών εκ μέρους των προμηθευτών και η αντιμετώπισή τους σε περίπτωση που υπάρξουν,

Γ' Άξονας

- το δικαίωμα των καταναλωτών να αξιώνουν απρόσκοπτα την καταγγελία της σύμβασης και να προβαίνουν σε αλλαγή προμηθευτή,
- η ενημέρωση των καταναλωτών σχετικά με τα δικαιώματά τους.
- η λειτουργία αξιόπιστων και αποτελεσματικών μηχανισμών εξυπηρέτησης πελατών,
- τα μέτρα διευκόλυνσης σε καταναλωτές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες πληρωμής.

Ωστόσο, πολλές φορές η αντισυμβατική συμπεριφορά των προμηθευτών, οι οποίοι εκμεταλλευόμενοι την καλύτερη πληροφόρηση και την διαπραγματευτική υπεροχή τους έναντι του καταναλωτή προβαίνουν στη διατύπωση καταχρηστικών ΓΟΣ, που προκαλούν σημαντική διατάραξη της ισορροπίας συμφερόντων των τελευταίων, έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη των παραπάνω στοιχείων από τη σύγχρονη αγορά προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Στις περιπτώσεις αυτές ο καταναλωτής διαθέτει ορισμένα μέσα προστασίας τα οποία τον διευκολύνουν να εξέλθει από το αδιέξοδο της ουσιώδους διατάραξης των συμφερόντων του.

Πιο συγκεκριμένα, όπως προκύπτει π.χ. και από τη σύμβαση προμήθειας της εταιρείας ΔΕΗ, για κάθε διαφωνία του Πελάτη με τον Προμηθευτή, ο Πελάτης - Καταναλωτής μπορεί να απευθυνθεί στο Συνήγορο του Καταναλωτή ή σε κάθε άλλο αρμόδιο όργανο που προβλέπεται από την κείμενη νομοθεσία, το οποίο λειτουργεί ως εξωδικαστικό όργανο συναινετικής επίλυσης καταναλωτικών διαφορών, εφόσον έχει εξαντλήσει την δυνατότητα φιλικού διακανονισμού με τον Προμηθευτή του. Ειδικότερα, ο Συνήγορος του Καταναλωτή αποφαίνεται με εγκυρότητα και ευστοχία σχετικά με τα ζητήματα

καταχρηστικών ΓΟΣ εκδίδοντας τις κατάλληλες Συστάσεις οι οποίες υποχρεώνουν τους Προμηθευτές σε συμμόρφωση. Παράλληλα, σε περίπτωση παραβίασης του θεσμικού πλαισίου εκ μέρους του Προμηθευτή, ο Πελάτης έχει τη δυνατότητα υποβολής αιτιολογημένης καταγγελίας ενώπιον της ΡΑΕ.

Παράλληλα, αν δεν ευδοκιμήσει η συναινετική επίλυση, ο καταναλωτής έχει τη δυνατότητα να ζητήσει δικαστική προστασία είτε ατομικά είτε μέσω της συλλογικής αγωγής η οποία ασκείται από Ενώσεις Καταναλωτών. Αναλυτικότερα στον θεσμό της συλλογικής αγωγής, ο ν.2251/1994 νομιμοποιεί κάθε ένωση καταναλωτών να ζητεί έννομη προστασία είτε δικαστικής είτε διοικητικής φύσεως οποιασδήποτε μορφής για τα συμφέροντα των μελών της ως καταναλωτών. Έτσι, ο καταναλωτής μπορεί να αμυνθεί τόσο σε περιπτώσεις καταχρηστικών ΓΟΣ όσο και απέναντι σε κάθε παραβίαση των δικαιωμάτων του εκ μέρους του προμηθευτή.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα από τα παραπάνω προβλήματα παραβίασης των δικαιωμάτων του καταναλωτή επιχειρεί, ως ένα βαθμό, να τα λύσει κυρίως ο Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας. Είναι δεδομένο, όμως, ότι ορισμένοι κανόνες πρέπει να εξειδικευτούν περαιτέρω ή και να αυστηροποιηθούν, ενώ απαιτείται και επικαιροποίησή τους στα δεδομένα των δυσλειτουργιών της αγοράς, όπως αυτές καταγγέλλονται καθημερινά από τους καταναλωτές. Ταυτόχρονα, εξίσου σημαντικές για την εξυγίανση της αγοράς είναι οι δράσεις για την ενημέρωση των καταναλωτών σε ότι αφορά τα δικαιώματά τους και τους τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας. Ακόμη είναι αναγκαίο να αναγράφονται στους λογαριασμούς οι χρεώσεις κατανοητά και με διαφάνεια, να δίνεται δυνατότητα στους καταναλωτές να συγκρίνουν τις χρεώσεις μεταξύ των προμηθευτών, να διευκολύνονται οι ευάλωτοι καταναλωτές, οι οποίοι πρέπει να αντιμετωπίζονται με ανοχή, και να ασκείται εποπτεία ως προς την εφαρμογή της εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας στα θέματα προστασίας του καταναλωτή.

Συνεπώς, γίνεται σαφές ότι η αξιοποίηση των παραπάνω μέσων εξωδικαστικής και δικαστικής προστασίας σε συνδυασμό με τη λήψη των κατάλληλων μέτρων από την πλευρά της Πολιτείας κρίνεται επιτακτική προκειμένου να διασφαλιστεί η υγιής λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, με γνώμονα τα εύλογα συμφέροντα των Ελλήνων καταναλωτών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας τα προαναφερθέντα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας μπορούν να υπαχθούν στο συμβατικό τύπο της πώλησης καθώς παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες τόσο ως προς τα μορφολογικά τους χαρακτηριστικά όσο και ως προς τις υποχρεώσεις αμοτέρων των συμβαλλομένων μερών. Η διαπίστωση αυτή συμβαδίζει και με την κρατούσα στην ελληνική νομολογία άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι η σύμβαση για την παροχή ενέργειας έναντι ανταλλάγματος αποτελεί σύμβαση πώλησης που διέπεται από τους κανόνες των άρθρων 513 επ. ΑΚ. Άλλωστε στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η νομική επιστήμη, καθώς γίνεται δεκτό ότι λόγω της ειδικής πρόβλεψης του άρθρου 947 παρ. 2 ΑΚ οι ενέργειες θεωρούνται κατά νομικό πλάσμα πράγματα και είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο σύμβασης πώλησης. Ωστόσο, η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, παρουσιάζει και στοιχεία σύμβασης παροχής υπηρεσιών σύμφωνα και με τις επιταγές του Κώδικα Προμήθειας, ενώ μπορεί να υποστηριχθεί και η άποψη ότι πρόκειται για μεικτή σύμβαση με στοιχεία άλλων συμβατικών τύπων που επιτρέπει τη μεταφορά κανόνων από μια συμβατική μορφή σε άλλη.

Παράλληλα, διαπιστώθηκε συμβατότητα και με το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, καθώς ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή της ηλεκτρικής ενέργειας θεωρείται καταναλωτής εφόσον χρησιμοποιεί το αγαθό αυτό αποκλειστικά προς δικό του λογαριασμό και όφελος χωρίς να το διοχετεύει σε τρίτους. Παρόλα αυτά πολλές φορές ο επιχειρηματίας - προμηθευτής εκμεταλλεζόμενος την έλλειψη γνώσης, εμπειρίας και ισότιμης διαπραγματευτικής ικανότητας από πλευράς του καταναλωτή - αποδέκτη, χρησιμοποιεί Γενικούς Όρους Συναλλαγών οι οποίοι θεωρούνται καταχρηστικοί καθώς διαταράσσουν την ισορροπία συμφερόντων του καταναλωτή. Κατά συνέπεια, οι ΓΟΣ αυτοί κρίνονται άκυροι και τα κενά καλύπτονται είτε από διατάξεις του ενδοτικού δικαίου είτε με συμπληρωματική ερμηνεία του δικαστή.

Για τους παραπάνω λόγους κρίνεται απαραίτητη η τήρηση των αρχών της διαφάνειας, της σαφούς και κατανοητής διατύπωσης, του ορισμένου ή οριστού περιεχομένου καθώς και της αρχής της προβλεψιμότητας των όρων με σκοπό τη διασφάλιση της ορθής και έγκαιρης προσυμβατικής ενημέρωσης των καταναλωτών. Παρόλα αυτά, σε περιπτώσεις παραβίασης των παραπάνω αρχών ο καταναλωτής δεν μένει απροστάτευτος. Η συλλογική αγωγή που ασκείται μέσω των ενώσεων καταναλωτών, οι συστάσεις του Συνηγόρου του Καταναλωτή, ο Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας και οι σχετικές Οδηγίες του

ενωσιακού δικαίου συνιστούν ισχυρά όπλα ικανά να θωρακίσουν τον καταναλωτή απέναντι σε κάθε παραβίαση των δικαιωμάτων του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξανδρίδου, Ε., *"Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή - Ελληνικό και Κοινοτικό"*, Αθήνα 1996

Αλεξανδρίδου, Ε., *"Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή"*, Αθήνα 2008

Αλεξανδρίδου, Ε., *"Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή: Ελληνικό - Ενωσιακό"*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2018

Βικιπαίδεια, *η ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια*

Γεωργακόπουλος, *"Το ελληνικό αντι - καταναλωτικό δίκαιο"*, ΝοΒ, 1987

Γεωργιάδης, Απ., *"Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος Γ"*, Αθήνα 2004

Γεωργιάδης Απ., *"Ενοχικό Δίκαιο - Γενικό Μέρος"*, Αθήνα 2015

Γεωργιάδης, Απ., *"Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου"*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2014

Γεωργιάδης, Απ., *"Εγχειρίδιο Εμπράγματος Δικαίου"*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2012

Δέλλιος, Γ., *"Προστασία των καταναλωτών και σύστημα ιδιωτικού δικαίου, Ι: Ο καταναλωτής ως υποκείμενο έννομης προστασίας"*, Αθήνα 2005

Δέλλιος, Γ., *"Γενικοί Όροι Συναλλαγών"*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013

Ζερδελής, Δ., *"Αναλογικότητα και απεργία"*, 2013

Ηλιάδου, Αικ., *"Η διείσδυση του δημοσίου δικαίου στη ρύθμιση των αγορών δικτύου"*, Αθήνα 2010

Καρακώστας, Ι., *"Δίκαιο προστασίας καταναλωτή. Ν 2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν 3587/2007"*, 2008

Καρακώστας, Ι., *"Δίκαιο και Ίντερνετ"*, 2001

Καράσης, *"Γενικοί Όροι Συναλλαγών"*, 1992

Κορνηλάκης, Π., *"Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο"*, Τόμος Ι, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2002

Κορνηλάκης, Π., "Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο", εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013

Κοτσίρης, "Η έννοια του καταναλωτή", 2005

Λιάππης, Δ., "Ηλεκτρική Ενέργεια και Δίκαιο των συμβάσεων", εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2018

Λασκαρίδης, Ε., σε Γεωργιάδη, Α., (εκδ) Σύντομη ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, Τόμος II, Αθήνα 2013, άρθρο 947

Μαρίνος, Μ., "Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκαιο - Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας", Αθήνα - Κομοτηνή 2003

Μεντής, Γ., "Γενικοί Όροι Συναλλαγών", 2000

Μεντής, Γ., "Οι έννομες σχέσεις στην ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας - Ιδίως ο ρόλος του ΛΑΓΙΕ", σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας, Φιλίας και μαθητείας χάριν, τόμος I, Αθήνα 2017, σελ 778 - 803

Παντελάκης, Ν., "Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας", Αθήνα 1991

Παντελίδου, Κ., "Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου", Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2016

Παραστερίου, Δ., / Κλαβανίδου, Δ., "Δίκαιο της Δικαιοπραξίας", Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2008

Πράτσικας, Χρ., "Εμπράγματον Δίκαιον κατά τον Αστικόν Κώδικα και το Βυζαντινορωμαϊκόν Δίκαιον, τον Ιόνιον Κώδικα και τον Σαμιακόν Κώδικα", Αθήνα 1947

Σταθόπουλος/Χιωτέλης/Αυγουστιανάκης, "Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Γ", 1995

Σχινάς, Γ., "Μικταί Συμβάσεις - Μορφαί και ρύθμισεις αυτών", Αθήνα 1962

Τσοτσορός, Ε., "Ενέργεια και ανάπτυξη στη μεταπολεμική περίοδο. Η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού", Αθήνα 1995

Φορτσάκης, Θ., "Δίκαιο της Ενέργειας", εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2009

Φορτσάκης, Θ./Φαραντούρης, Ν., "Δίκαιο της Ενέργειας", Αθήνα 2016

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ - ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αστικός Κώδικας

Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

Κώδικας Προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας

Το Σύνταγμα της Ελλάδος

Νόμος "Περί διακρίσεως των κτημάτων" 21.6/3.7.1837

Νόμος 2979/1922 "Περί ηλεκτρικών εγκαταστάσεων" (ΦΕΚ Α 137/6.08.1922)

Νόμος 1468/1950 "Περί ιδρύσεως δημοσίας επιχειρήσεως ηλεκτρισμού" (ΦΕΚ. Α 169/7.08.1950)

Νόμος 2773/1999 (ΦΕΚ Α 286/22.12.1999)

Νόμος 4001/2011(ΦΕΚ Α 179/22.08.2011)

Νόμος 2251/1994 "Προστασία των Καταναλωτών" (ΦΕΚ Α 191/16.11.1994)

Νόμος 4512/2018 (ΦΕΚ Α 5/17.01,2018)

Νόμος 4308/2014 (ΦΕΚ Α 251/24.11.2014)

Νόμος 3587/2007 (ΦΕΚ Α 152/10.07.2007)

Νόμος 4389/2016 (ΦΕΚ Α 94/27.05.2016)

Νόμος 1652/1986 (ΦΕΚ Α 167/30.10.1986)

Νόμος 1665/1986 (ΦΕΚ Α 194/04.12.1986)

Νόμος 2121/1993 (ΦΕΚ Α 25/04.03.1993)

Νόμος 3426/2005 (ΦΕΚ Α 309/22.12.2005)

Νόμος 3175/2003 (ΦΕΚ Α 207/29.08.2003)

Νόμος 4336/2015 (ΦΕΚ Α 94/14.08.2015)

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ, Οδηγία 96/92/ΕΚ, Οδηγία 2003/54/ΕΚ

Οδηγία 2009/72/ΕΚ, Οδηγίας 2011/83/ΕΕ, Οδηγία 2013/93/ΕΕ

Οδηγία 2009/22/ΕΚ

Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, 523/2001 Εφ Πατρών

Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, 75/2013 ΠΠΡ Χαλκιδικής

ΣΥΝΘΗΚΕΣ - ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ - ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΗ Όροι Σύμβασης Οικιακού Πελάτη και μη Οικιακού Πελάτη με ισχύ παροχής έως 25 ΚVΑ

ZENIΘ Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας

ΗΡΩΝ Αίτηση/Σύμβαση Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας χαμηλής τάσης

WATT+VOLT Γενικοί Όροι Σύμβασης Προμηθείας Ηλεκτρικής Ενέργειας για πελάτες χαμηλής τάσης

Συνήγορος του Καταναλωτή - Έγγραφο σύσταση από 17/05/2019